

Przemiany pomorskiego sektora kultury

2012–2017

Agata Bachórz

Karolina Ciechorska-Kulesza

Tomasz Grabowski

Lesław Michałowski

Cezary Obracht-Prondzyński

Krzysztof Stachura

Piotr Zbieranek

PRZEMIANY POMORSKIEGO SEKTORA KULTURY

2012–2017

Agata Bachórz
Karolina Ciechorska-Kulesza
Tomasz Grabowski
Lesław Michałowski
Cezary Obracht-Prondzyński
Krzysztof Stachura
Piotr Zbieranek

Gdańsk 2017

Recenzja naukowa: dr hab. Waldemar Kuligowski, prof. UAM

Konsultacja statystyczna: Agnieszka Figiel

Redakcja językowa i korekta: Zofia Ciecierska

Opracowanie graficzne, skład i łamanie: Oficyna Wydawnicza Edytor.org
Lidia Ciecierska

Projekt graficzny okładki: www.botak.info

Autorka ilustracji: Aleksandra Żukowska

Publikację zrealizowano w ramach projektu „Pomorskie Poszerzenie
Pola Kultury”

**Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura – Interwencje 2017”**

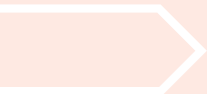
ISBN: 978-83-945316-5-2

Druk i oprawa

Totem.com.pl sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

Zamiast wstępu. Poszerzenie jako istota procesu transformacji sektora kultury	7
Executive summary. Najważniejsze wnioski analityczne	23
Pod presją poszerzenia? O wyzwaniach i paradoksach nowych zjawisk w kulturze	33
Zasoby w instytucjach kultury w regionie	47
Charakterystyka działalności instytucjonalnej	63
Instytucje ikony. Poszerzenie czy zawężenie pola kultury?	101
Współpraca wewnątrz- i międzysektorowa	115
Otoczenie instytucji i jej strukturalne problemy	141
Pomorskie instytucje a (nie)uczestnicy w perspektywie poszerzeniowej	179
Wymiary poszerzania pola kultury	189
Poszerzanie pola kultury w warunkach regionalnego zróżnicowania: pęknięcia, nieciągłości i zaskoczenia	203
Wykaz tabel i wykresów	215

ZAMIAST WSTĘPU.
POSZERZENIE
JAKO ISTOTA PROCESU...

ZAMIAST WSTĘPU

POSZERZENIE JAKO ISTOTA PROCESU TRANSFORMACJI SEKTORA KULTURY

PARADYGMAT POSZERZONEGO POLA KULTURY: JAK CZYTAĆ WNIOSKI Z BADAŃ?

Prowadzone w ostatnich latach w Gdańsku – w ramach trzech następujących po sobie projektów badawczych¹ – badania nad zmianami w polu kultury realizowane były w ujęciu dynamicznym, umożliwiającym wyodrębnienie charakterystyki zachodzących przemian kultury. Ich celem było wypracowanie nowych pojęć analitycznych do opisu współczesnych zjawisk kulturowych, a efektem prac wprowadzenie do dyskursu badań nad kulturą takich terminów, jak „poszerzenie pola kultury”, „(nie)uczestnictwo w kulturze”, „nowy model powinnościowy” czy „nowy kapitał kulturowy”.

Działania badawcze, podejmowane w ramach realizowanych w latach 2012–2016 projektów, oparte były na podejściu interdyscyplinarnym i łączyły wymiar poznawczy (podstawowy) oraz

¹ W kolejności: (1) S. Czarnecki [et al.], *Poszerzenie pola kultury. Diagnoza potencjału sektora kultury w Gdańsku*, Gdańsk 2012; (2) A. Bachórz [et al.], *Punkty styczne: między kulturą a praktyką (nie)uczestnictwa*, Gdańsk 2014; (3) A. Bachórz [et al.], *Kulturalna hierarchia. Nowe dystynkcje i powinności w kulturze a stratyfikacja społeczna*, Gdańsk 2016.

praktyczny (aplikacyjny). Prowadzone wówczas analizy umożliwiły zbudowanie siatki pojęciowej, opisującej przemianę współczesnej kultury w dwóch podstawowych wymiarach: instytucjonalnym i podmiotowym.

Wymiar instytucjonalny odnosi się do organizacji tworzących przestrzeń do uczestnictwa w kulturze (ofertę kulturalną) i kontekstu strukturalnego, w jakim one funkcjonują (polityki kulturalnej i sposobów jej kreowania). Zmiany w tej sferze adekwatnie pozwala opisać pojęcie „poszerzenia pola kultury”, do którego wracamy w badaniach realizowanych w 2017 roku. Poszerzenie akcentuje nowe zasady funkcjonowania podmiotów kulturalnych, które wychodzą poza wąskie dziedziny, siecują oraz podejmują niestandardowe formy i cele działalności. Jak pisaliśmy przed kilkoma laty:

istota poszerzenia to transgresja. Obejmuje ona zarówno wymiar strukturalny (instytucje spoza obszaru kultury wkraczające na to pole), jak i inne, na przykład dotyczące formuł działania (nieco upraszczając: instytucje kultury do realizacji własnych celów sięgały po narzędzia i instrumenty „spoza kultury”, i odwrotnie – instytucje „spoza kultury” realizowały swoje cele, posługując się narzędziami kulturowymi). To, co jednak było w tych transgresjach szczególnie uderzające, to silne napięcie między kreowaną przez instytucje ofertą a stylami jej odbioru przez odbiorców².

Z kolei wymiar podmiotowy zachodzących zmian odnosi się do uczestników kultury i wzorów ich aktywności w szeroko pojętym czasie wolnym. Ewolucję życia w kulturze oddaje paradoksalny charakter hybrydalnej kategorii kulturalnego (nie)uczestnictwa, które określiliśmy jako:

praktyki społeczne, które realizują się poza instytucjami kultury, a więc to, co ludzie robią, kiedy nie korzystają z oferty podmiotów powołanych przez społeczeństwo do organizowania nam bycia w kulturze³.

² A. Bachórz [et al.], *Punkty styczne...*, s. 17.

³ *Ibid.*, s. 5.

W tym kontekście projekt badawczy, którego efektem jest niniejsza książka, stara się pogłębić ustalenia badawcze poczynione w poprzednich opracowaniach, przede wszystkim w wymiarze instytucjonalnym. Przeprowadzone badania empiryczne pozwalają udzielić odpowiedzi na pytania zarówno o natężenie, jak i naturę zaobserwowanych procesów „poszerzeniowych” w dwóch płaszczyznach:

► czasowej (pomiędzy 2012 a 2017 rokiem) – czy zjawisko poszerzenia pola kultury utrzymuje swój pierwotny charakter czy też ulega przemianom? Jaki jest charakter potencjalnych zmian i jakie czynniki mogą je warunkować?

► przestrzennej (pomiędzy Trójmiastem, czyli metropolitalnym rdzeniem regionu a województwem pomorskim) – czy zjawisko poszerzenia pola kultury jest ograniczone jedynie do rdzenia metropolii, czy też odnosi się do całego regionalnego sektora kultury? Jakie są różnice pomiędzy procesem poszerzenia występującym w różnych przestrzeniach terytorialnych (zarówno pomiędzy rdzeniem metropolii a „interiorem”, jak też poszczególnymi sub-regionami)? Jakie czynniki (społeczno-gospodarcze, obyczajowe, kulturowe) mogą mieć wpływ na charakter zróżnicowań?

Wymienione wyżej pytania zyskują szczególną wagę w kontekście upowszechnienia pojęcia poszerzenia pola kultury oraz rozwoju refleksji na ten temat w całej Polsce. Rosnący dorobek ma nie tylko charakter analiz akademickich⁴, ale znajduje też przełożenie na sferę debaty publicznej, czego przykładem jest chociażby dyskusja nad logiką poszerzania pola kultury na Kongresie Kultury 2016⁵, czy wykorzystanie paradygmatu poszerzeniowego, w tym stworzonej aparatury pojęciowej, w badaniach ewaluacyjnych projektów kulturalnych⁶. Dlatego też uznaliśmy, że warto ponownie

⁴ Zob. M. Filiciak, M. Lewicki, *Wynalezienie poszerzonego pola kultury*, „Kultura i Rozwój” 2017, nr 1.

⁵ Zob. <http://www.kongreskultury2016.pl/lektury-obowiazkowe>.

⁶ Zob. E. Banaszak [et al.], *Terra (in)cognita. Europejska Stolica Kultury w perspektywie wrocławskich instytucji kultury. Analiza formalna*, Wrocław 2017, <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra> [dostęp: 15.09.2017].

podjąć tematykę, którą zainaugurowaliśmy kilka lat temu, uzupełniać ją zarówno o nowe pytania, jak i wziąć pod uwagę toczącą się w międzyczasie dyskusję, rozszerzając przy tym geograficzny obszar naszego zainteresowania.

POMORSKIE POSZERZENIE POLA KULTURY. O POTENCJALE INSTYTUCJONALNYM REGIONALNEGO SEKTORA KULTURY

Badanie pomorskiego sektora kultury wskazuje, że sektor jest silnie przestrzennie i strukturalnie zróżnicowany. Zróżnicowania nie dotyczą tylko potencjału zasobów organizacji (w tym przede wszystkim dostępu do infrastruktury i środków finansowych), ale też podejścia do działalności i faktycznie podejmowanych działań. Zróżnicowania przestrzenne nie występują jedynie w przekroju metropolia–region, lecz często dostrzec je można pomiędzy historycznymi częściami Pomorza. Mimo że w całym regionie zauważyć można występowanie podobnych zjawisk, wydają się one mieć zasadniczo różne przyczyny i skutki.

Instytucje kultury w Trójmieście mają, jak się wydaje, ułatwione zadanie. Nie muszą, w takiej mierze jak instytucje w regionie, marwić się o dostęp do zasobów. Coraz mniej też dostrzegają barier w swoim środowisku i łatwiej im pozyskiwać odbiorców zainteresowanych kulturą. Poza rdzeniem metropolii działalność podmiotów kulturalnych w dużej mierze skupiona jest na celach pozakulturalnych i przejawia się w działaniach społeczno-kulturalnych. Są one ukierunkowane na rozwój społeczności lokalnych i włączenie społeczne konkretnych grup odbiorców, często dookreślonych społeczno-demograficznie.

W tym kontekście należy podkreślić, że trudności, z jakimi borykają się podmioty oddalone od centrum metropolii, wyzwalają w ludziach kultury z regionu szczególne strategie adaptacyjne

i zmuszają do tego, żeby myśleć wyjątkowo pragmatycznie. Uruchamiają umiejętność mobilizacji lokalnych zasobów i czerpania wsparcia ze swojego otoczenia (w tym składają do współpracy z podmiotami spoza kultury). To tym bardziej mobilizuje do wchodzenia kultury w obszary rozwoju społecznego i gospodarczego, a przez to też wypełniania istotnych luk w tym zakresie. Te inicjatywy stają się przestrzenią nie tylko edukacji, ale też integracji mieszkańców i ich społeczności oraz rozwoju turystyki jako rdzenia lokalnej gospodarki. To, co dla wszystkich inicjatyw na terenie poza metropolią stanowi punkt wspólny, to umiejętność mobilizowania lokalnych zasobów oraz sięgania po wsparcie zewnętrzne.

Poszczególne obszary pozametropolitarne różnią się pod względem potrzeb, jakie mają ich mieszkańcy. Zróżnicowanie przybiera przy tym charakter strukturalny, a potencjał organizacyjny pozwala podzielić instytucje w „interiorze” na trzy grupy: rdzeń sektora, satelity i outsiderów. Sektor publiczny ma w tym wypadku charakter centralny i jest on dysponentem głównej puli zasobów (przede wszystkim publicznych). Role pomocnicze wobec niego wypełniają organizacje pozarządowe i kulturalne inicjatywy niesformalizowane.

Z różnych przyczyn są one zainteresowane różnorodnymi aspektami procesów poszerzeniowych. Instytucjom publicznym zapewniać one mogą przede wszystkim zastrzyk nowych pomysłów i związanej z nimi żywotności, a jednocześnie społeczną legitymizację dla swojego funkcjonowania. Organizacjom pozarządowym i inicjatywom niesformalizowanym pozwalają na dostęp do zasobów publicznych, a tym samym realizację zakładanej działalności. Tutaj więc współpraca międzysektorowa pozwala na wzajemne czerpanie ze swoich potencjałów. Rolę outsidera sektora pełnią podmioty komercyjne, które są z wielu względów strukturalnie odrębne i nie utożsamiają się z sektorem jako takim.

Istniejące zróżnicowania prowadzą do pytań o znaczenie poszerzania pola kultury jako strategii transformacji i adaptacji instytucji do otoczenia społecznego. Zastanawiamy się więc, na ile procesy

poszerzeniowe wynikają z próby mobilizacji dodatkowych zasobów na prowadzenie działalności kulturalnej, na ile zaś mogą być pochodną zmiany w postrzeganiu roli kultury w świecie społecznym. Szukamy odpowiedzi na pytanie o to, jaki jest potencjał instytucji w realizacji nowych zadań i formuł aktywności. Jest to też pytanie o zasoby kompetencyjne, które umożliwiałyby transgresję. Koniec końców nie mamy pewności, czy współpraca, będąca paliwem procesów poszerzeniowych, przyczynia się do efektu synergii, czy też ma charakter kurtuazyjny.

PROBLEMATYKA BADAŃ

Podstawą przygotowanego opracowania są wnioski z empirycznego studium ilościowego, zrealizowanego wśród pomorskich instytucji kultury. Należy zaznaczyć, że chodzi w tym wypadku o instytucje w rozumieniu socjologicznym, nie zaś formalnoprawnym⁷. To ostatnie rozumienie, zawężając zarówno pojęcie instytucji kultury, jak i działalności kulturalnej, nie odzwierciedla naszym zdaniem istoty współczesnych zjawisk kulturowych. Instytucje kultury nie mają głównie charakteru publicznego, a działalność kulturalna nie jest sprowadzona jedynie do umożliwienia odbiorcy kontaktu z kulturą artystyczną. Skłaniamy się ku myśleniu w kategoriach szerokiej definicji instytucji kultury jako każdej zorganizowanej i uporządkowanej formy działań (sformalizowanej czy też niesformalizowanej) ukierunkowanej na tworzenie przestrzeni do uczestnictwa w kulturze.

Cele towarzyszące niniejszemu studium można sformułować w trzech następujących punktach:

⁷ Można je odnaleźć między innymi w Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, zob. <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=wdu19911140493> [dostęp: 12.09.2017].

1. Stworzenie statystycznego portretu pomorskiego sektora kultury w 2017 roku, z uwzględnieniem zależności i różnicowań strukturalnych.

2. Nakreślenie dynamicznego obrazu sektora kultury w rdzeniu metropolii w okresie pomiędzy 2012 i 2017 rokiem. Podstawą jest w tym przypadku możliwość dokonywania porównań aktualnych badań z tymi zrealizowanymi w 2012 roku⁸.

3. Możliwość wprowadzenia porównań w ujęciu przestrzennym, z podziałem na rdzeń metropolii i region (w tym celu zastosowano dwukategorialny podział próby badawczej).

W ramach zrealizowanych badań postawiliśmy szereg pytań badawczych, które stanowią jednocześnie uszczegółowienie przedstawionych celów niniejszego projektu:

1. Jaka jest specyfika formalnostrukturalna pomorskich instytucji? Jakimi zasobami (finansowymi, kadrowymi itp.) dysponują?

2. Kim są adresaci działań instytucji? Jakie są faktyczne obszary ich działań, zasięg i skala ich aktywności?

3. Jaka jest specyfika działań komunikacyjno-promocyjnych instytucji?

4. Jaki jest zasięg i częstotliwość współpracy podmiotów w ramach sektora kultury oraz poza nim? Jaka jest ocena takiej współpracy, przyczyny jej podejmowania i dostrzegane bariery?

5. Jakie są dostrzegane strukturalne problemy pomorskich instytucji?

6. Jaka jest ocena procesów zachodzących w ramach sektora – w szczególności w odniesieniu do formułowania polityki kulturalnej oraz specyfiki otoczenia instytucjonalnego sektora?

7. Jaka jest percepcja odbiorcy działań kulturalnych oraz postrzeganych przyczyn jego (nie)uczestnictwa w ofercie formułowanej przez sektor kultury?

⁸ W tym celu odzwierciedlono zasadnicze założenia sposobu doboru próby, jak i konstrukcji narzędzia badawczego z roku 2012. Samo badanie nie ma jednak w pełni charakteru panelowego, należy więc do ustaleń związanych z możliwością porównywania danych podchodzić z pewną ostrożnością.

8. Jaki jest stosunek do działań „poszerzeniowych” instytucji kultury oraz faktyczny obszar poszerzenia wśród pomorskich instytucji?

9. Jakie są zróżnicowania w zakresie przedstawionych wątków w podziale na kluczowe zmienne, w tym w ujęciu dynamicznym (w odniesieniu do instytucji metropolitalnych)?

OPERAT BADAWCZY I LOGIKA DOBORU PRÓBY

Zasadniczym problemem dotyczącym realizacji instytucjonalnych badań ilościowych w sektorze kultury jest brak satysfakcjonującego operatu, który mógłby zostać wykorzystany w sposób bezpośredni do konstruowania próby badawczej. Na etapie poprzedzającym opracowanie logiki doboru próby niezbędne było zatem: (1) wygenerowanie brzegowych kryteriów włączania instytucji w operat badania oraz (2) weryfikacja dostępnych źródeł i baz pod kątem ich przydatności w tworzeniu docelowego operatu.

Staraliśmy się zreplikować logikę stojącą za konstrukcją operatu w badaniach gdańskich instytucji z 2012 roku, z uwzględnieniem znacznego poszerzenia terytorialnego zasięgu badania (zwłaszcza w kontekście włączenia instytucji spoza metropolii). Kluczowym założeniem było stworzenie operatu w oparciu o te same **cztery** subpopulacje instytucji, które zostały wyszczególnione w gdańskich badaniach z 2012 roku:

1. podmioty publiczne, czyli tradycyjne instytucje kultury;
2. obywatelskie, czyli organizacje pozarządowe;
3. prywatne komercyjne (czyli przedsiębiorstwa prywatne nastawione na generowanie zysku takie jak: kina, agencje artystyczne, kluby, kawiarnie literackie);
4. prywatne niekomercyjne (pojedynczy artyści i grupy artystyczne działające w sposób nieformalny)⁹.

⁹ Podział na typy podmiotów za zespołem J. Hausnera. Zob. J. Głowacki [et al.], *Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury*, Kraków 2009.

Operat badawczy był konstruowany z wykorzystaniem wielu zróżnicowanych źródeł i baz danych, w zależności od dostępności oraz specyfiki subpopulacji, której dotyczył. Lista **publicznych instytucji kultury** została skompletowana na podstawie wyciągów z rejestrów instytucji kultury prowadzonych przez podmioty samorządowe (gminne i powiatowe), wojewódzkie oraz ministerialne. Podstawą do stworzenia operatu dla Gdańska była odpowiednio zweryfikowana pod kątem aktualności lista z poprzedniej edycji badań. Zgodnie z wzorem postępowania sprzed pięciu lat, dokonano analizy struktury instytucji oraz podzielono je na jednostki unitarne oraz samodzielne oddziały tych podmiotów. Jednostki podrzędne instytucji publicznych, charakteryzujące się względną niezależnością w działaniu, zostały włączone do operatu jako oddzielne rekordy. Przykładowo w przypadku instytucji regionalnych wszystkie filie gminnych bibliotek oraz lokalne świetlice zostały zakwalifikowane do operatu. Analogicznie postępowano w przypadku instytucji z rdzenia metropolii. Ostatecznie w operacie uwzględniono 661 instytucji publicznych.

W przypadku **organizacji obywatelskich** podstawą do stworzenia operatu subpopulacji była (1) ogólnopolska baza danych o organizacjach pozarządowych prowadzona przez warszawskie Stowarzyszenie Klon/Jawor filtrowana według deklarowanego (przez samych przedstawicieli instytucji) działania w obszarze kultury. Kolejnymi cennymi źródłami danych były: (2) rejestry gminne i powiatowe oraz (3) informacje o przyznanych dofinansowaniach w konkursach organizowanych przez jednostki samorządowe na różnym szczeblu w ciągu ostatnich paru lat (w zależności od dostępności publicznych danych). Ten operat zawierał 890 rekordów instytucji obywatelskich.

Organizacje prywatne, zarówno działające na zasadzie komercyjnej oraz niekomercyjnej, były dobierane w zdecydowanej większości w wyniku analizy różnorodnych danych zastanych, np. publicznie dostępnych w Internecie katalogów przedsiębiorstw lub listy stypendystów (w przypadku indywidualnych artystów

i grup niesformalizowanych). Uwzględniono także kontakty prywatne do poszczególnych podmiotów, wykorzystując metodę „kuli śniegowej”, wiedzę ekspercką oraz bazy kontaktowe instytucji kultury. W przypadku podmiotów prywatnych kryteria włączenia w obręb operatu nie były tak sformalizowane jak w innych subpopulacjach, a w razie wątpliwości o włączeniu poszczególnych podmiotów decydował ostatecznie zespół badawczy. Ostatecznie zgromadzono w operacie 473 jednostki prywatne (w tym: 211 komercyjnych oraz 262 niekomercyjnych).

W efekcie wyżej wymienionych czynności operat, rozszerzony terytorialnie o instytucje z całego województwa pomorskiego, osiągnął objętość 2024 rekordów, co czyni go prawdopodobnie najbardziej kompletną i aktualną listą organizacji funkcjonujących w sektorze kultury w województwie pomorskim. Docelową próbę badawczą (n = 300) podzielono na dwie równe subpopulacje liczące po 150 podmiotów: (1) organizacje z rdzenia metropolii (z siedzibą w Gdańsku, Sopocie i Gdyni), nazywane niekiedy w tekście „metropolitalnymi” oraz (2) organizacje spoza Trójmiasta, umownie nazywane podmiotami zlokalizowanymi w „interiorze” (reszta organizacji).

Dobór próby miał charakter kwotowo-losowy. Nadrzędnym celem konstrukcji doboru próby było odzwierciedlenie specyfiki populacji podmiotów kultury w województwie pomorskim z uwzględnieniem: (1) jej terytorialnych zróżnicowań oraz (2) podziału na wyróżnione sektory. Liczebności poszczególnych kwot obserwacji do realizacji na etapie terenowym zostały obliczone z zachowaniem proporcji, w pierwszej kolejności, według kryterium terytorialnego. Przyjęto podział na regiony w części pozametropolitalnej w oparciu o system NTS. Wyróżniono zatem cztery regiony: (1) gdański (obejmujący następujące powiaty: gdański, kartuski, nowodworski, pucki i wejherowski); (2) chojnicki (powiat chojnicki, człuchowski, kościerski); (3) słupski (powiat bytowski, lęborski, słupski, Miasto Słupsk) oraz (4) starogardzki (powiat

kwidziński, malborski, sztumski, tczewski, starogardzki). W przypadku subpopulacji metropolitalnej zrezygnowano z kryterium NTS (obejmującego całe Trójmiasto) na rzecz odzwierciedlenia proporcji instytucji w podziale między trzy miasta wchodzące w skład metropolii.

Drugą warstwą, z której losowane były określone liczebności w ramach kwot, były wskazane wcześniej cztery typy podmiotów (w proporcjach według obecności w operacie badawczym). W ramach podmiotów publicznych zdecydowano się na dodatkowy podział kategorii ze względu na unitarność jednostek na równe części (tj. równe liczebności jednostek nadrzędnych i podrzędnych w ramach kategorii instytucji publicznych występujących w docelowej próbie badawczej). Szczegółową matrycę doboru próby dla badania ilościowego przedstawia tabela 1.

TABELA 1

Specyfikacja doboru próby w badaniu pomorskich instytucji kultury

Kategoria	Trójmiasto			Region				RAZEM (odsetek w próbie)
	Gdańsk	Sopot	Gdynia	gdań- ski	chojnicki	słupski	staro- gardzki	
Instytucje publiczne	16	4	10	15	14	18	13	90,0 (30,0%)
w tym: <i>unitarne</i>	7	3	5	8	7	9	7	—
<i>filie / oddziały / jednostki terenowe</i>	9	1	5	7	7	9	6	—
Obywatelskie	46	10	14	23	8	17	12	130 (43,3%)
Prywatne komercyjne	21	3	6	4	1	2	3	40 (13,3%)
Prywatne niekomercyjne	17	1	2	13	2	3	2	40 (13,3%)
RAZEM (odsetek w próbie)	100 (33,3%)	18 (6,0%)	32 (10,7%)	55 (18,3%)	25 (8,3%)	40 (13,3%)	30 (10,0%)	300 (100,0%)

REALIZACJA BADANIA I STRUKTURA KWESTIONARIUSZA BADAWCZEGO

Badanie zostało zrealizowane na przełomie lipca i sierpnia 2017 roku na próbie 302 podmiotów, zgodnie z przyjętą matrycą doboru próby¹⁰. Badanie zasadnicze zostało poprzedzone pilotażem, przeprowadzonym w celu weryfikacji skuteczności narzędzia na próbie 10 organizacji losowanych z gotowego operatu. Po realizacji części pilotażowej kwestionariusz badawczy przeszedł dalsze modyfikacje.

Badanie zrealizowano techniką wywiadu telefonicznego (CATI), za pomocą kwestionariusza o wysokim stopniu standaryzacji¹¹. Realizacja pojedynczego wywiadu trwała średnio ok. 20 minut.

Kwestionariusz stanowił powtórzenie wybranych pytań z narzędzia skonstruowanego do badań gdańskich instytucji w 2012 roku. Skrócenie kwestionariusza było niezbędne, aby dostosować go do uwarunkowań wywiadu telefonicznego, stąd zrezygnowano z części pytań stawianych we wcześniejszej edycji. Replikacja narzędzia z poprzedniej edycji badań miała dwa zasadnicze cele: (1) umożliwienie weryfikacji hipotez badawczych, które pojawiły się w toku analiz i debat po wydaniu raportu sprzed pięciu lat w odniesieniu do „regionu” oraz (2) umożliwienie porównań dynamicznych (tj. z pomiarów 2012 i 2017 roku) dla instytucji metropolitalnych. Zabieg ten jest jednak obwarowany kilkoma zastrzeżeniami natury metodologicznej.

Po pierwsze, porównania wykonywane są na dwóch różnych zbiorowościach – trójmiejskich (2017) oraz gdańskich instytu-

¹⁰ Zrealizowane dwie nadprogramowe obserwacje (wśród instytucji rekrutujących się spośród puli podmiotów pozametropolitalnych) postanowiono włączyć do próby badawczej, poddanej analizie danych.

¹¹ W nielicznych przypadkach możliwe było wypełnienie ankiety samodzielnie przez respondenta online (CAWI). Łącznie w docelowej bazie znalazło się niecałe 8% obserwacji zrealizowanych w ten sposób.

cji (2012). Zespół badawczy wyszedł z założenia, że natura zmian, struktura organizacji i opinie są podobne dla całego trójmiejskiego sektora organizacji działających w obszarze kultury. Po drugie, ze względu na ograniczenia budżetowe nie była możliwa replikacja techniki badawczej wykorzystanej w poprzednich badaniach. W 2012 roku realizowano je techniką bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego (ang. PAPI – *Paper & Pen Interview*).

Kwestionariusz zawierał 29 pytań, z czego tylko jedno miało charakter otwarty. Ankieta skierowana była do osób zajmujących stanowisko co najmniej średniego szczebla w organizacji lub liderów grup nieformalnych. Respondenci w zdecydowanej większości rekrutowali się spośród prezesów lub wiceprezesów badanych podmiotów (30,1%), kierowników bądź menedżerów (16,9%) oraz dyrektorów lub wicedyrektorów (14,6%). Dane te ilustruje tabela 2.

TABELA 2

Stanowisko respondenta biorącego udział w wywiadzie

Stanowisko	Liczebność	Odsetek odpowiedzi
Prezes / wiceprezes / prezes zarządu	91	30,1
Kierownik / menedżer	51	16,9
Dyrektor / wicedyrektor	44	14,6
Specjalista	31	10,3
Właściciel / współwłaściciel	26	8,6
Artysta	26	8,6
Członek Zarządu	12	4,0
Przewodniczący(-a) / wiceprzewodniczący(-a)	7	2,3
Koordynator projektu / kurator	5	1,7
Kustosz	4	1,3
Szef	1	0,3
Inne	4	1,3

STRUKTURA RAPORTU

W toku prac analitycznych wyszczególniono cztery kluczowe zmienne, przez pryzmat których analizowane były wszystkie dane zawarte w kwestionariuszu. Są to:

1. **umiejscowienie instytucji:** (a) instytucje z siedzibą w Trójmieście oraz (b) instytucje z siedzibą poza Trójmiastem;
2. **typ podmiotu:** (a) publiczny, (b) obywatelski, (c) prywatny komercyjny, (d) prywatny niekomercyjny;
3. **staż instytucji:** (a) instytucje „stare” – powstałe do 2003 roku oraz (b) instytucje „młode” – funkcjonujące od 2004 roku¹²;
4. **wielkość budżetu instytucji:** (a) mikro – do 10 tys. zł, (b) małe – od 10 tys. do 50 tys. zł, (c) średnie – od 50 do 200 tys. zł oraz (d) duże – powyżej 200 tys. zł.

Warto nadmienić, że ostatnie trzy z wymienionych zmiennych stanowią replikację kategorii użytych w poprzedniej edycji badań. Wszystkie cztery wskazane zmienne w mniejszym lub większym stopniu różnicują odpowiedzi przedstawicieli instytucji na pytania kwestionariuszowe. Podjęto decyzję, aby każdy wątek tematyczny w niniejszym raporcie był szczegółowo prezentowany w podziale na kluczowe zmienne niezależne. W analizach w części empirycznej raportu pojawiają się także dwie zmienne o charakterze terytorialnym. Są to podziały ze względu na siedzibę podmiotu według: (1) regionu NTS (tj. trójmiejski, gdański, chojnicki, słupski oraz starogardzki) oraz (2) typu miejscowości (na osi miasto – wieś). Zmienne te mają charakter uzupełniający i przywoływane są

¹² Za linię demarkacyjną, dzielącą podmioty na „nowe” i „stare”, wyznaczyliśmy, podobnie jak w poprzedniej edycji badań, rok 2004, czyli datę włączenia Polski w struktury Unii Europejskiej. Akcesja do Unii Europejskiej dała początek nowej perspektywie finansowania projektów kulturalnych oraz była początkiem procesu powstawania nowych instytucji aktywnych w sektorze kultury.

w trakcie prezentacji danych jedynie w przypadku wykrycia istotnych statystycznie zróżnicowań, które są interesujące z punktu widzenia przedmiotu badań.

Nadrzędnym celem opracowania jest prezentacja danych empirycznych i wniosków, jakie płyną z zebranego materiału. Rozdziałom analitycznym towarzyszą jednak fragmenty interpretujące opisywane procesy, umożliwiające pogłębienie wiedzy na temat przemian pola kultury w kontekście jego poszerzenia.

EXECUTIVE SUMMARY
NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI
ANALITYCZNE

EXECUTIVE SUMMARY

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI

ANALITYCZNE

ZASOBY INSTYTUCJONALNE

1. Charakterystycznym zjawiskiem w pomorskim sektorze kultury jest wysoki poziom stabilności instytucjonalnej – mało nowych podmiotów się pojawia, mało również całkowicie z pomorskiej „sceny kulturalnej” znika. Stabilność dotyczy zarówno instytucji o największym (publiczne instytucje kultury), jak i najmniejszym potencjale organizacyjnym (prywatne niekomercyjne) – pozwala to postawić tezę o różnych źródłach stabilności instytucji.

2. Dostrzec można skupienie się podmiotów raczej na przestrzeni lokalnej i mikrolokalnej niż poziomie regionalnym i ponadregionalnym działalności kulturalnej (przejawia się ona także w innych obszarach, jak np. współpracy międzysektorowej i dominuje na obszarach poza rdzeniem metropolii).

3. Różnorodne są drogi mobilizacji wsparcia dla działalności kulturalnej. Szczególną uwagę zwraca dominacja form nieodpłatnego wsparcia na obszarze poza rdzeniem metropolii. Charakter źródeł finansowania sektora oraz jego poziom jest w dużej mierze uzależniony od typu podmiotu, choć ogólna tendencja pozostaje niezmienna – sektor niemal w całości pozostaje w znaczącej mierze zależny od środków publicznych. Wyjątek stanowi tutaj sektor prywatny komercyjny.

4. Dla instytucji poza rdzeniem metropolii dużo większe znaczenie niż dla podmiotów z Trójmiasta mają środki z budżetu samorządu lokalnego, ale też funduszy unijnych czy działalności odpłatnej. Jednocześnie częściej niż instytucje trójmiejskie te zlokalizowane w „interiorze” tworzą system dywersyfikacji źródeł finansowania, czerpiąc z więcej niż jednego źródła. Wydaje się, że wynika to z potrzeby łączenia środków pozyskiwanych z różnych źródeł.

5. W ujęciu dynamicznym zauważalny jest spadek znaczenia środków publicznych na rzecz innych źródeł finansowania, właściwych dla sektora gospodarczego (działalność odpłatna /komercyjna) i pozarządowego (składki członkowskie). W systemie finansowania ze środków publicznych zachodzi tzw. efekt św. Mateusza – środki z różnych źródeł trafiają do stosunkowo dobrze zaopatrzonych finansowo publicznych instytucji kultury. W ten sposób następuje koncentracja środków publicznych w publicznych instytucjach kultury, z których – między innymi dzięki zjawisku wielowymiarowej współpracy – następuje rozproszenie środków do innych podsektorów.

CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI INSTYTUCJONALNEJ

1. W pomorskich instytucjach dominuje definiowanie grup docelowych według kategorii społeczno-demograficznych (jak np. dzieci, seniorzy) oraz w ujęciu terytorialnym, np. społeczność danego miasta, gminy bądź wsi. Najpopularniejszą grupą adresatów działań w sektorze kultury stanowią „dzieci i młodzież”. W dalszej kolejności plasują się „dorośli”. Dużą popularność osiąga także szerokie określenie grupy beneficjentów, np. „wszyscy”.

2. Trójmiejskie instytucje częściej przygotowują ofertę bardziej sprofilowaną, dostosowaną do specyficznych zainteresowań odbiorców, podczas gdy oferta podmiotów spoza Trójmiasta na-

stawia się zasadniczo na „zagospodarowanie” dwóch grup demograficznych – najmłodszej (dzieci i młodzież) i najstarszej (seniorzy). Najbardziej sprofilowaną, niszową ofertę posiadają organizacje niekomercyjne.

3. Najpopularniejsze obszary działalności związane są w sposób bezpośredni z kulturą, chociaż dużą popularność zyskują działania lokujące się na obrzeżach kultury. W ujęciu dynamicznym wzrostowi uległ odsetek deklaracji odnoszących się do społecznych obszarów działania, poszerzających pole zainteresowania instytucji. Instytucje kultury w rdzeniu metropolii coraz śmielej wkraczają więc w obszar działań „nie-kulturalnych”.

4. Organizacje trójmiejskie i pozametropolitalne różnią się pod względem aktywności od instytucji z rdzenia metropolii. W „interiorze” najaktywniejszy jest region chojnicki, zaś najmniej aktywny – region gdański. Niska aktywność projektowa podmiotów umiejscowionych w regionie gdańskim może mieć związek z oddziaływaniem Trójmiasta, które „wysysa” zeń potencjał organizacyjny i blokuje środki finansowe na działalność projektową.

5. Głównym narzędziem komunikacyjno-promocyjnym w pomorskich instytucjach kultury jest Internet. W dalszej kolejności do kontaktów z odbiorcami używa się ulotek i plakatów. Aktywność na polu wykorzystania narzędzi komunikacyjno-promocyjnych jest najwyższa na peryferiach województwa pomorskiego, co być może wynika z trudności związanych ze skutecznym dotarciem do odbiorcy „w regionie”. Najbardziej aktywne komunikacyjnie są organizacje dysponujące wyższym potencjałem finansowym oraz instytucje publiczne. Pozostałe organizacje – uogólniając – opierają swoją strategię komunikacyjną o wykorzystanie kanałów internetowych.

6. Zdecydowana większość podmiotów deklaruje obecność w swojej organizacji strategii bądź planu działania, przy czym w większości w postaci niesformalizowanej (brak spisane go dokumentu). Spisane strategie działania są domeną instytucji publicznych i, w mniejszym stopniu, obywatelskich. W ujęciu dynamicznym w odniesieniu do instytucji z rdzenia metropolii mamy do czynienia

z trendem negatywnym, czyli nieznacznie niższymi wskaźnikami obecności jakiegokolwiek formy strategii / planu działania.

7. Niemal połowa badanych podmiotów w swojej działalności w ogóle nie korzysta z badań i analiz. Wśród korzystających najczęściej wyróżniają się natomiast instytucje publiczne i – w drugiej kolejności – organizacje obywatelskie. Jednak tylko marginalny odsetek organizacji zleca badania zewnętrznym podmiotom. Organizacje deklarują, że radzą sobie, realizując badania samodzielnie lub opierając się na źródłach publicznych.

WSPÓŁPRACA WEWNĄTRZ- I MIĘDZYSEKTOROWA

1. Współpraca z innymi podmiotami – zarówno wewnątrz-, jak i międzysektorowa – jest zjawiskiem powszechnym. Dochodzi także do zjawiska „kumulacji współpracy” – istnieje pozytywny związek pomiędzy współpracą z innymi podmiotami z sektora kultury i spoza tego obszaru. Współpraca jest pozytywnie waloryzowana, a sektor w całości deklaruje wobec niej pozytywną postawę, co ugruntowuje postrzeganie licznych argumentów na rzecz jej realizacji i nielicznych barier skłaniających do postawy „izolacjonistycznej”.

2. Z perspektywy badanych współpraca pozwala na poszerzenie repertuaru posiadanych instrumentów działalności poprzez łączenie zasobów, a przez to stworzenie lepszej oferty kulturalnej (wskazuje to 8 na 10 podmiotów). Pomimo drobnych przetasowań, hierarchia pozostaje co do istoty niezmienna, niezależnie od wyróżnionego podsektora.

3. W ujęciu dynamicznym można zauważyć przesunięcie akcentów – z podkreślenia „twardych” rezultatów współpracy, tj. dofinansowanie czy transfer wzorców organizacyjnych, na rzecz „miękkich”, tj. dobre relacje czy łączenie zasobów. Jednocześnie zauważalna jest tendencja do wskazywania coraz mniejszej liczby barier (zanik barier biurokratycznych i komunikacyjnych).

4. Z większą częstotliwością instytucje wchodzą we współpracę z innymi podmiotami z sektora kultury, z największą intensywnością zaś z podmiotami o takim samym statusie formalno-prawnym. Istotnym wymiarem zróżnicowań jest w szerokim ujęciu potencjał organizacyjny instytucji (w tym wielkość budżetu). Kluczowymi aktorami wzajemnych relacji są publiczne instytucje kultury (jest to szczególnie widoczne na terenach poza rdzeniem metropolii), outsiderami zaś – podmioty komercyjne.

5. Poza sektorem kultury badane podmioty podejmują współpracę przede wszystkim z organizacjami o zasięgu lokalnym z obszaru: edukacji (szkoły i przedszkola), społeczeństwa obywatelskiego (fundacje i stowarzyszenia) oraz samorządu terytorialnego (jednostki pomocnicze). Mobilizacja lokalnych zasobów publicznych i społecznych występuje szczególnie silnie na obszarach poza rdzeniem metropolii, na drugim biegunie zaś i poza sieciami współpracy znajdują się spółdzielnie / wspólnoty mieszkaniowe.

6. W rdzeniu metropolii instytucje kultury korzystają z renty dużych ośrodków miejskich i wchodzą we współpracę z instytucjami o zasięgu ponadlokalnym (tj. instytucje naukowe czy przedsiębiorstwa). Jednakże ten wyróżnik metropolii w trakcie ostatnich pięciu lat stopniowo się zaciera.

OTOCZENIE INSTYTUCJI I JEJ STRUKTURALNE PROBLEMY

1. W przypadku autooceny prowadzonej działalności szczególnie nie dobrze postrzegane są dwa obszary: komunikacja wewnątrz organizacji oraz poziom artystyczny wydarzeń. Sektor jest bardzo zróżnicowany pod kątem autooceny. W ujęciu dynamicznym zauważalna jest poprawa oceny działalności instytucji (wzrost w 7 na 9 obszarów). Wprawdzie instytucje nadal oceniają własną sytuację finansową niekorzystnie, wskaźnik ten wyraźnie wzrósł pomiędzy rokiem 2012 a 2017.

2. Poza trudnościami finansowymi instytucjom doskwierają przede wszystkim rygorystyczne przepisy formalnoprawne i trudność w docieraniu do odbiorców. Uderza dysproporcja ocen między podmiotami zlokalizowanymi w Trójmieście i w pozostałej części regionu, jeśli chodzi o skalę występowania zjawisk negatywnych w instytucjach. Organizacjom spoza centrum województwa działa się trudniej w każdym badanym obszarze. Wymagają one wsparcia w procesie profesjonalizacji działalności.

3. W przekroju 2012–2017 skala trudności instytucjonalnych uległa znacznemu zmniejszeniu. Może to wynikać z postępującego rozwoju sektora, dedykowanego instytucjom wsparcia czy kompetencji zarządczych kierujących podmiotami. Nie tyle znikają problemy, co raczej wzrasta zdolność konfrontacji z nimi.

4. Największe znaczenie dla podmiotów z pomorskiego sektora kultury mają polityki kulturalne na poziomie gminnym i powiatowym. Wpływ polityk publicznych w obszarze kultury najczęściej dostrzegają instytucje publiczne. Najmniej uwagi poświęca się tym kwestiom w podmiotach prywatnych komercyjnych. Polityki kulturalne są najbardziej istotne dla organizacji położonych poza rdzeniem metropolii.

5. Instytucje kultury najczęściej otrzymują wsparcia od działań, czy społecznych spoza sektora kultury. Przedstawiciele innych grup uważa się za raczej słabo wspierających podmioty z sektora kultury. Szczególnie niekorzystnie przedstawia się relacja sektora kultury z biznesem. Wsparcie zewnętrzne lepiej oceniają instytucje młodsze stażem. Im mniejszym budżetem dysponuje organizacja, tym rzadziej podejmuje współpracę i poszukuje wsparcia. W okresie 5 lat od pomiaru przeprowadzonego w roku 2012 poprawiła się ocena wsparcia otrzymywanego od urzędników i, w mniejszym zakresie, od przedsiębiorców. Możliwości uzyskiwania wsparcia w „interiorze” są szersze niż na terenach metropolitalnych, ale nie przekłada się to na poprawę sytuacji podmiotów.

6. Trzy czwarte badanych uważa, że odbiorcy są dobrze przygotowani do odbioru oferty kulturalnej. Zauważalna jest pewna

pozytywna zmiana w ocenie przygotowania odbiorców do korzystania z oferty instytucjonalnej. Stanowi ona najpewniej wynik pracy instytucji nad poprawą relacji z publicznością. W instytucjach publicznych ocena poprawiła się z 3+ na 4.

7. Przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych upatruje się przede wszystkim w braku potrzeb potencjalnych odbiorców. Rośnie znaczenie problemu braku wystarczającej informacji o wydarzeniach. Trudnościom, które mają wynikać z nadmiaru, towarzyszy niedomiar warunkowany źle skrojoną pod potrzeby uczestników ofertą.

POSZERZENIE POLA W DZIAŁALNOŚCI INSTYTUCJI

1. Pod pojęciem poszerzenia pola kultury należy rozumieć różne formy aktywności i relacji z innymi organizacjami. Potencjał poszerzenia badamy w oparciu o stosunek do czterech tez, akcentujących kwestie: (1) perspektywy budowania partnerstw międzysektorowych; (2) skali wykorzystywania narzędzi kulturalnych przez podmioty spoza sektora kultury; (3) skłonności instytucji do budowania relacji partycypacyjnych, opartych na modelu dialogicznym oraz (4) stosunku instytucji do realizacji zadań wykraczających poza tradycyjne ramy kulturalne.

2. Wszystkie wyróżnione wymiary poszerzenia oceniane są pozytywnie i badani się z nimi w znacznym stopniu identyfikują. Najbardziej krytycznie przedstawiciele instytucji odnoszą się do perspektywy podejmowania działań poza sektorem kultury, prawdopodobnie z powodu braku chęci i / lub możliwości w realizacji dodatkowych zadań.

3. Na poziomie deklaracji nowe organizacje sprawniej adaptują się do nowych warunków funkcjonowania w zmieniających się realiach pola kultury. Bardziej skłonne do dialogowania z odbiorcami są podmioty spoza Trójmiasta. W rdzeniu metropolii natomiast

chętniej akceptuje się międzysektorowy model działania organizacji. Im większym budżetem dysponuje podmiot, tym chętniej jego przedstawiciele utożsamiają się z tezą o wychodzeniu poza sektor kultury jako elemencie strategii instytucjonalnej. W okresie 2012–2017 generalnie poprawiła się ocena procesów poszerzeniowych, a największa zmiana dotyczy kwestii instytucjonalnego networkingu, tj. większej gotowości do budowania sieci relacji z podmiotami spoza sektora kultury.

4. Ogólny indeks poszerzenia pola kultury zawiera cztery składowe: (1) indeks działalności poszerzeniowej; (2) indeks współpracy wewnątrzsektorowej; (3) indeks współpracy międzysektorowej oraz (4) indeks oceny zmian poszerzeniowych. Potencjał poszerzeniowy jest ponadprzeciętny w każdym z wyróżnionych obszarów, najwyraźniej w przypadku oceny zmian poszerzeniowych.

5. Poszerzenie pola kultury jest procesem, z którym instytucje się identyfikują. Wolniej przebiega za to proces adaptowania się do zmieniających się realiów funkcjonowania w sektorze kultury. Region rozwija się w sposób zrównoważony, jeśli chodzi o procesy poszerzania pola kultury.

6. Instytucje młode lepiej oceniają procesy poszerzeniowe, ale starsze przodują, jeśli chodzi o realizację aktywności poszerzeniowych. Podobny paradoks dotyczy zróżnicowania sektora ze względu na typ podmiotu. Instytucje publiczne są aktywne w przestrzeni działań poszerzeniowych, ale oceniają ją gorzej niż wszystkie inne typy instytucji. Na podstawie analizy porównawczej danych między latami 2012–2017 można sformułować wniosek o rosnącej tendencji rozwijania się modelu kultury w regionie w oparciu o ideę poszerzenia.

POD PRESJĄ POSZERZENIA?
O WYZWANIACH I PARADOKSACH
NOWYCH ZJAWISK W KULTURZE

POD PRESJĄ POSZERZENIA? O WYZWANIACH I PARADOKSACH NOWYCH ZJAWISK W KULTURZE

Pojęcie poszerzenia pola kultury, nawet jeśli stało się później pewną metaforą i obrosło nowymi i nie zawsze precyzyjnymi znaczeniami, jest silnie zakorzenione empirycznie i ma swoją genezę w diagnozie sektora kultury. Termin ten został użyty po raz pierwszy w podsumowaniu badań prowadzonych w Gdańsku w 2012 roku¹³. Zauważono wówczas, że instytucje kultury w mieście zmieniają swój sposób funkcjonowania: częściej niż niegdyś działają w stosunkowo elastycznych sieciach, składających się z różnych podmiotów, w tym również chętniej współpracują z podmiotami spoza sektora, identyfikują swoją działalność z celami pozakulturalnymi (również dotyczącymi zmiany społecznej), przebudowują relację z otoczeniem, między innymi wchodząc w przestrzeń publiczną, zmieniają ofertę, poszerzając ją o nowe formy działania, a także włączając uczestników do jej współtworzenia¹⁴.

Poszerzenie pola kultury to zatem diagnoza, a nie postulat określający „jak być powinno”, nawet jeśli do pewnego stopnia zaczęto utożsamiać je z pozytywnymi tendencjami, takimi jak: pożądana współpraca wewnątrz- i międzysektorowa, wprowadzenie kultury w życie codzienne mieszkańców miast i wsi, dowartościo-

¹³ S. Czarnecki [et al.], *op. cit.*

¹⁴ *Ibid.*, s. 17–18.

wanie różnorodnych form zaangażowania uczestników, czy przyswojenie sobie przez pracowników sektora, ale też lokalne władze, poglądów o prorozwojowej roli kultury w społecznościach lokalnych. Samo w sobie poszerzenie nie jest jednak prostym synonimem potencjałów tkwiących w instytucjach, choć bez wątpienia stanowi odpowiedź zarówno na ograniczenia strukturalne, jak i na wyzwania zmieniających się sposobów uczestnictwa w kulturze.

Po pięciu latach od pierwszej diagnozy, wzbogaceni nie tylko o wnioski z obu edycji badania, ale i inne doświadczenia, w tym wymianę opinii z praktykami¹⁵, chcemy podkreślić, że poszerzenie pola kultury jest procesem żywiołowym, ale ambiwalentnym. Wydaje się, że poszerzające się pole kultury to w mniejszym stopniu przemyślana strategia, a w większym – wypadkowa systemowych konieczności, oddolnych sposobów radzenia sobie i odgórnych presji. Poszerzenie odnosi się do realnego doświadczenia ludzi pracujących w sektorze, którzy funkcjonują w dynamicznie zmieniających się warunkach, czy tego chcą czy nie, niekiedy reagując na nie w sposób bądź planowany, bądź nieco chaotyczny, a innym razem – aktywnie je współtworząc. To ludzie kultury muszą radzić sobie ze zmieniającymi się oczekiwaniami i oddziaływaniami odbiorców i autorów polityk kulturalnych, mając przy tym do dyspozycji ograniczoną, często dość znacznie, pulę zasobów.

Z tych też powodów, niektóre z wyników przeprowadzonego w województwie pomorskim badania należałoby interpretować z pewną dozą krytycyzmu i z uwzględnieniem wieloznaczności zachodzących procesów – nie tylko zresztą w odniesieniu do kultury pomorskiej. Owszem, pobieżna analiza wyników badania z roku 2017 pozwala stwierdzić, że zmiany poszerzeniowe są akceptowane przez przedstawicieli podmiotów sektora kultury, co dodatkowo – jak można przypuszczać – wzmocnione jest przez

¹⁵ S. Czarnecki, C. Obracht-Prondzyński, P. Zbieranek, *Przemysłuć poszerzenie. Praktycy i badacze wobec zmian*, „Kultura Współczesna” 2014, nr 3, s. 37–45; *Zmiany w kulturze. Poszerzanie, zawężanie czy porowatość kultury? (dyskusja redakcyjna)*, „Kultura Współczesna” 2014, nr 3, s. 46–61.

deklaracyjny charakter danych, ale nie oznacza to, że nie warto urefleksyjnić pewnych paradoksów i napięć związanych z zachodzącymi zmianami.

Na plan pierwszy wysuwa się brak zgodności między odmiennymi perspektywami czy interesami różnych aktorów w polu kultury: czym innym jest bowiem poszerzanie pola kultury widziane oczami potencjalnego uczestnika, czym innym – uczestnika aktualnego, a jeszcze czym innym – autorów polityk kulturalnych i dysponentów środków na kulturę, menadżerów czy wreszcie szeregowych pracowników instytucji. Wymienieni tutaj interesariusze kultury w różnym stopniu zainteresowani są utrzymaniem kulturalnego *status quo*. Warto zastanawiać się też nad przyszłymi, nawet jeśli nie od razu widocznymi, konsekwencjami zachodzących zmian i ich oceną w odniesieniu do tych zróżnicowanych perspektyw.

Problemy związane z poszerzającym się polem kultury, na które naszym zdaniem przeprowadzone badanie każe zwrócić uwagę, to: (1) wątpliwości dotyczące jakości kultury dziejącej się w instytucjach otwierających się na nowe modele uczestnictwa; (2) niejasność co do roli uczestników jako faktycznych podmiotów procesu poszerzenia; (3) pytanie o nadmiar zadań i przerost oczekiwań wysuwanych wobec sektora; (4) kompensacyjny charakter zachodzących zmian – odpowiedź na utrzymujące się niedostatki strukturalne oraz (5) powiązana z dwoma poprzednimi kwestia instrumentalizacji kultury i „kulturalizacji” problemów społecznych.

Z badań wynika, że powszechnym wymiarem poszerzenia jest podejmowanie przez instytucje działań w różnych, w dodatku stosunkowo licznych, obszarach. Podmioty kultury działające na Pomorzu są wielozadaniowe i widzą swoją rolę w różnych przestrzeniach życia społecznego. Listę wskazań obszarów, w jakich funkcjonują instytucje, nadal wprowadzie otwierają te odnoszące się do działań *stricte* kulturalnych (organizacja wydarzeń, popularyzacja sztuki i kultury, edukacja kulturalna), jednak wyraźnie widać, że dzisiaj w instytucjach kultury dzieje się zdecydowanie więcej niż „tylko kultura”. Badani w swoich odpowiedziach deklarują, że ich

instytucje działają również na takich polach jak: współpraca z innymi instytucjami, w tym również społecznymi czy edukacyjnymi, integracja mieszkańców i budowanie kapitału społecznego, aktywizacja młodzieży, przeciwdziałanie wykluczeniu, rewitalizacja społeczna, wsparcie dla osób chorych i starszych, kultywowanie tożsamości regionalnych czy działalność na rzecz równouprawnienia i tolerancji. Katalog celów, które niegdyś nie były wprost kojarzone z zadaniami instytucji kultury, jest zatem dość pokaźny. W przypadku podmiotów trójmiejskich obserwuje się dodatkowo wzrastające zaangażowanie w kwestie społeczne. Nawet jeśli wiemy, że mamy do czynienia z niezwerifikowanymi deklaracjami, to wskazują one na pewną normalizację i stabilizację nowego spektrum zadań przypisywanych podmiotom kultury.

Ta wielozadaniowość wraz z interdyscyplinarnością stawianych celów może być przez przedstawicieli instytucji i niektórych uczestników oferty kulturalnej, zwłaszcza tych o „tradycyjnych” oczekiwaniach, postrzegana jako niepożądana. Mimo że wyniki badania nie wskazują tego w sposób bezpośredni, to rozmowy z przedstawicielami sektora – również podczas realizowanych w ramach projektu konferencji i debat regionalnych – ujawniają obawy wobec zastępowania wąsko rozumianej kultury aktywnościami quasi-kulturalnymi, obniżaniem jakości artystycznej czy instrumentalizacją kultury uwikłanej w liczne nowe zadania¹⁶.

Wątpliwości budzi na przykład realizacja w instytucjach kultury projektów o charakterze pozaartystycznym, takich jak choćby warsztaty kulinarne, ogrodnicze czy rzemieślnicze. Z jednej strony podobna działalność jest traktowana jako część misji edukacyjnej, mającej na celu popularyzację kultury i przyciągnięcie do instytucji nowych „przyszłościowych” i wielozmysłowo zaangażowanych uczestników, z drugiej strony – to wymuszona okolicznościami strategia, z którą łączy się obawa, iż podobne realizacje przysłonią lub zdominują zasadnicze cele, jakie wciąż stawiają sobie osoby

¹⁶ Por. S. Czarnecki, C. Obracht-Prondzyński, P. Zbieranek, *op. cit.*, s. 41.

zawodowo zajmujące się kulturą. Analizując poszerzające się pole kultury, nie wolno zatem pomijać istniejącego napięcia, a niekiedy jawnej sprzeczności, między dwojakiego rodzaju priorytetami: społecznymi i artystycznymi.

Wątpliwości ma prawo budzić także częściowe oddawanie pola dotychczasowym „biernym” odbiorcom oferty instytucjonalnej – chodzi tu na przykład o mariaże instytucji z twórczością amatorską, poprzez udostępnianie przestrzeni lub bezpośrednie odpowiadanie na oczekiwania uczestników kultury (zakupy popularnych książek do biblioteki, zapraszanie „chodliwych” twórców itp.). Okazuje się, że zwiększająca się liczba aktorów w polu aktywności kulturalnej wywołuje niekiedy pytania o kryteria oceny jakości prowadzonej pracy. Warto przy tym podkreślić, że w świetle naszych badań to podmioty pozametropolitarne, w tym często wiejskie, są bardziej skore do akceptowania tezy o tym, że instytucje powinny wchodzić w dialog z odbiorcą, dostosowując się do jego oczekiwań. Można zatem przypuszczać, że – z uwagi na bliższy kontakt z odbiorcą, ale też mniejsze zróżnicowanie potencjalnej publiczności i tym samym mniejsze szanse na przygotowanie oferty dla wybranej podgrupy – w społecznościach lokalnych poszerzające się pole kultury w tym aspekcie nie jest do końca dobrowolnym wyborem, a wymuszoną przez „fakty dokonane” tendencją.

Wątpliwościom dotyczącym skutków otwierania się instytucji na nowych uczestników i nowe formy działania towarzyszy sprzeczne z nimi pytanie o faktycznie dialogiczny i partycypacyjny charakter poszerzania pola kultury. O postrzeganiu publiczności szerzej piszemy w innym miejscu opracowania, jednak tu warto podkreślić, że przeprowadzone badanie ujawnia pewien paradoks. Odbiorcy są powszechnie uznawani przez respondentów za dobrze przygotowanych do korzystania z oferty instytucji, ale jednocześnie sporo barier związanych z prowadzeniem działalności kulturalnej zostaje ulokowanych po ich stronie, na przykład uważa się, że nie mają potrzeb kulturalnych. Warto zatem postawić pytanie o realny udział publiczności w procesach poszerzeniowych. Można bowiem

przypuszczać, że instytucje bazują w swojej działalności na tych uczestnikach, których już mają (to oni właśnie są postrzegani jako „dobrze przygotowani”), w ograniczonym stopniu *de facto* otwierając się na tych, którzy są uważani przez nich za „nieprzygotowanych” lub „pozbawionych potrzeb”. Na tym tle z umiarkowaną dozą optymizmu wypada też spojrzeć na powszechność wykorzystywania badań w prowadzeniu działalności kulturalnej: zainteresowanie diagnozami dzieli pomorskie instytucje kultury mniej więcej po połowie. Innymi słowy, przedstawiciele instytucji kultury z jednej strony narzekają na konieczność dostosowywania się do uczestników, z drugiej natomiast – można mieć wątpliwość, czy faktycznie starają się włączać nowe kategorie społeczne w spektrum swojej działalności.

Z kolei konsekwencją tego, że w polu kultury dzieje się dzisiaj więcej coraz bardziej zróżnicowanych wydarzeń, bywa swego rodzaju „kulturalna nadprodukcja”. Ujawniają to nie tylko badania pomorskie – podobne obserwacje można znaleźć w innych diagnozach przeobrażeń miejskiej kultury w Polsce¹⁷. Nie jest to oczywiście doświadczenie wszystkich badanych podmiotów, przeciwnie – świadczy raczej o koncentracji zasobów w centrum regionu i utrzymujących się znaczących nierównościach między poszczególnymi subregionami. Badane podmioty realizują w swojej bieżącej działalności średnią (powyżej 5) lub dużą (powyżej 20) liczbę projektów, przy czym bardziej aktywne są podmioty trójmiejskie – komercyjne i publiczne – które jednocześnie działają też w większym zagęszczeniu. Nie dziwi więc, że paradoks „kulturalnej klęski urodzaju” widoczny jest w odniesieniu do Trójmiasta, gdy badani reprezentujący instytucje z Gdańska, Gdyni i Sopotu główne bariery uczestnictwa wiążą ze zbyt dużą liczbą wydarzeń na danym terenie. Jeśli podmiotów jest coraz więcej, a jednocześnie pojęcie instytucji kultury poszerza się i wchodzi one w różne sieci oraz anektują kolejne obszary

¹⁷ T. Szlendak, *Kultura nadmiaru w czasach niedomiaru. Podsumowanie i wnioski z obrad III Elbląskiego Forum Kulturoznawczego*, [b. m.] 2012.

działania, częściowym efektem staje się wrażenie, że zaczyna „brakować” uczestników, którzy mogliby „skorzystać” z tak zwielokrotnionej oferty.

O ile problem nadmiaru dotyczy tylko niektórych społeczności, i można go póki co uznać za marginalny z punktu widzenia sytuacji całego województwa, o tyle bardziej uniwersalne (i chyba ważniejsze) staje się pytanie, na ile instytucje kultury chcą lub są w stanie sprostać stawianym im oczekiwaniom, które w logice poszerzającego się pola stają się coraz większe zarówno w sensie liczby, jak i treści działań. Szczególnie znaczące jest w tym kontekście pęknięcie, jakie zachodzi w stopniu identyfikacji z różnymi tezami odnoszącymi się do odmiennych wymiarów poszerzającego się pola kultury. Wprawdzie ogólna ocena procesów poszerzeniowych w instytucjach jest jednoznacznie pozytywna, a w odniesieniu do Trójmiasta dodatkowo między rokiem 2012 a 2017 się polepszyła, jednak nie dotyczy to wszystkich wymiarów analizowanego zjawiska.

Przyglądając się składowym częściom badanego przez nas potencjału poszerzeniowego, widać wyraźnie, że choć przedstawiciele instytucji zasadniczo zgadzają się co do sensowności wchodzenia w partnerstwa międzysektorowe, wykorzystywania narzędzi kulturalnych przez podmioty spoza sektora oraz podejmowania dialogu z odbiorcami, to jednak z większym nieco dystansem identyfikują się z zasadnością podejmowania przez nie same nowych zadań (najgorzej oceniana, ze średnią ocen poniżej 4, jest następująca teza: *instytucje kultury powinny wychodzić poza swe tradycyjne funkcje i realizować nowe zadania, na przykład na polu polityki społecznej*). Słabsza ocena tego aspektu utrzymuje się bez względu na typ podmiotu, jego lokalizację, staż czy budżet, przy czym, co ciekawe, w ujęciu dynamicznym i w odniesieniu do Trójmiasta to stwierdzenie jest też jedynym, z którym stopień identyfikacji od roku 2012 zmalał. Można więc uznać, że podmioty konsekwentnie widziałyby poszerzenie jako większą dialogiczność i intensywniejszą współpracę poza sektorem, ale nie jako katalog nowych zadań do realizacji.

Z kolei, gdy bliżej przyjrzymy się składowym ogólnego indeksu poszerzenia pola kultury, zauważymy rozdźwięk między faktycznym angażowaniem się w działalność poszerzeniową a jego oceną – na poziomie deklaracji instytucje popierają zmiany, natomiast w mniejszym stopniu działają w ich logice. I wreszcie, warto w tym kontekście podkreślić, że ocena zmian poszerzeniowych jest zauważalnie niższa w instytucjach publicznych niż prywatnych czy nawet obywatelskich, a jednocześnie to te pierwsze deklarują przecież najwięcej działań wpisujących się w nowe procesy. A zatem tam, gdzie faktycznie częściej działa się w poszerzonym polu kultury, oceny tej aktywności są najniższe. Można zatem powiedzieć, że pracownicy sektora kultury wskazują w ten sposób na trudności związane z realiami podejmowania przez nich nowych zadań – czy to z powodu ich nadmiaru, przeciążenia obowiązkami, niewystarczających zasobów, czy też ze względu na to, o czym mówi się chyba najrzadziej: że nie czują się kompetentni w obszarach wychodzących poza wąsko rozumianą kulturę lub nie otrzymują w tej materii odpowiedniego wsparcia.

Można zatem przypuszczać, że wieloobszarowość i wielozadaniowość stanowi w codziennym funkcjonowaniu niektórych instytucji nadmierne obciążenie¹⁸, a oczekiwanie, że podmioty będą podejmowały kolejne nowe działania może być przez nich postrzegane jako niechciana presja, za którą nie zawsze idą odpowiednie narzędzia (i nie chodzi tu tylko o czas i finanse, ale choćby kapitał wiedzy). Presja ta jest tym silniejsza, że działalność instytucji w logice poszerzającego się pola kultury nie tylko odbywa się w sytuacji ograniczeń strukturalnych, ale również bywa na te ograniczenia odpowiedzią. Łączenie sił, szukanie alternatywnych sposobów pozyskiwania środków, korzystanie z wielorakiego wsparcia różnych podmiotów czy też próby zainteresowania swoją ofertą nowych

¹⁸ M. Krajewski, *Zmiany w kulturze (głos w dyskusji)*, [w:] *Transformacja pola kultury. Modele działań i strategie adaptacji*, opr. K. Stachura, P. Zbieranek, Gdańsk 2015, s. 8.

odbiorców – to w niektórych przypadkach sposób adaptacji wobec niedoboru zasobów. W materiale badawczym znajdujemy kilka tropów pozwalających potwierdzić tę tezę.

Po pierwsze, nie może umknąć uwadze, że – mimo pozytywnych zmian w sektorze, zwłaszcza w rdzeniu metropolii – trudności w finansowaniu działań są wciąż najważniejszą bolączką pomorskich instytucji kultury. Jest to też, w połączeniu ze skutecznością w pozyskiwaniu funduszy, najsłabszy składnik instytucjonalnej samooceny. W innym miejscu wskazywaliśmy, że mimo pewnej dywersyfikacji źródeł finansowania, sektor kultury jest wciąż niemal w całości finansowany ze środków publicznych. Pole kultury poszerza się równolegle do utrzymującej się sytuacji strukturalnego niedofinansowania sektora – wydaje się więc, że nie można tych dwóch zjawisk postrzegać rozdzielnie.

Po drugie, warto zwrócić uwagę, że wzory współpracy w relatywnie silniejszym centrum (Trójmiasto) i w pozostałych częściach województwa są nieco odmienne. Okazuje się, że choć generalnie instytucje chętnie współpracują z podmiotami sobie podobnymi w ramach sektora kultury, co przekłada się na ogólnie wyższe wskaźniki współpracy wewnątrzsektorowej niż międzysektorowej, to na obszarze pozametropolitalnym współpracy międzysektorowej jest jednak nieco więcej w stosunku do rdzenia metropolii. Można sądzić, że za ten stan odpowiada nie tylko specyfika mniejszych społeczności lokalnych, gdzie „sieciowanie” jest generalnie łatwiejsze i bardziej ugruntowane w tradycji, a przepływy osobowe między sektorem edukacyjnym, samorządowym i obywatelskim wynikają z mniejszych rozmiarów społeczności, ale też skala potrzebnego wsparcia jest tam znacznie większa, a mobilizacja różnorodnych lokalnych zasobów staje się koniecznością.

Po trzecie – i wydaje się to najważniejszy argument za tezą o częściowo kompensacyjnym charakterze procesów poszerzeniowych – na uwagę zasługuje przede wszystkim zróżnicowanie odpowiedzi odnoszących się do deklarowanych przyczyn współpracy z innymi podmiotami. O ile przedstawiciele lepiej uposażonych

instytucji znajdujących się w Trójmieście chętniej (w dodatku coraz chętniej w porównaniu z rokiem 2012) podkreślają wpływ tradycji, która skłania ich do podejmowania działań we współpracy z innymi, rolę transferu pewnych wzorców organizacyjnych czy „dobrych relacji” oraz znaczenie „nacisku władz lokalnych”, o tyle poza rdzeniem metropolii „miękkie” uwarunkowania są w świetle deklaracji respondentów mniej ważne. Na znaczeniu natomiast zyskuje, w stosunku do wskazań trójmiejskich, rola łączenia sił w celu zwiększania budżetów działań. Można zatem sądzić, że współpraca jest tu bardziej pragmatyczna i staje się jednym z mechanizmów multiplikacji i dywersyfikacji źródeł finansowania. Inaczej mówiąc, różnica leży między autotelicznym a instrumentalnym rozumieniem współpracy, przy czym to drugie można interpretować jako rodzaj strategii adaptacyjnej.

Adaptacyjny charakter poszerzającego się pola kultury jest ważny nie tylko w odniesieniu do poszczególnych podmiotów, które „muszą sobie jakoś radzić”, kompensując braki poprzez łączenie sił i zasobów czy poszukiwanie alternatywnych ścieżek poszerzania swojej publiczności, ale na poziomie całych społeczności, zwłaszcza niedużych. Łączenie działań kulturalnych z celami społecznymi może faktycznie prowadzić do pokusy, by problemy społeczne pozornie rozwiązywać poprzez samą kulturę. To od niej w nowej perspektywie oczekuje się przecież, że stanie się narzędziem zmiany społecznej, że będzie służyła społecznej inkluzji i budowaniu wspólnot, że stanie się kotwicą dla tożsamości, a nawet pomoże zrewitalizować obszary społecznie zaniedbane. Przedstawiciele instytucji identyfikują się do pewnego stopnia z tymi celami społecznymi, a przynajmniej deklarują zaangażowanie w ich realizację. Położenie instytucji w regionie i Trójmieście jest przy tym różne, co świadczy o odmiennym typie i skali problemów do rozwiązania: te pierwsze częściej wskazują na swoją rolę w prowadzeniu edukacji kulturalnej czy aktywizacji młodzieży, wśród tych drugich natomiast z większą częstotliwością postrzega się rolę kultury w kształtowaniu postaw równouprawnienia i tolerancji.

Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że zróżnicowane i niemałe oczekiwania, wysuwane zarówno wobec kultury jako takiej, jak i poszczególnych podmiotów, mogą stać się uzasadnieniem dla kumulacji zadań na zasadzie „wszystkie ręce na pokład” – zwłaszcza jeśli nie idzie za nimi lepsze finansowanie sektora. Co więcej, uproszczona „kulturalizacja” problemów społecznych i ograniczona refleksja nad realnymi możliwościami kultury¹⁹ staje się także pewną pokusą, by dysponentci środków publicznych mogli wprost rezygnować z innych sposobów radzenia sobie z trudnościami, jakie występują w lokalnych społecznościach – takich, które wymagają być może większych nakładów finansowych. Przykładowo zaniedbania infrastrukturalne wymagają przecież realnych inwestycji w infrastrukturę, a nie wyłącznie „miękkiej” rewitalizacji opartej na projektach animacji kulturalnej – w przeciwnym razie nowe dyskursy o roli kultury paradoksalnie mogą prowadzić do pogłębiania się nierówności centro-peryferyjnych²⁰. Jak zauważył swego czasu Marek Krajewski,

wobec bezwładu systemu społecznego staje się ona [kultura – przyp. aut.] rodzajem listka figowego, który ten bezwład ukrywa, symulując, że coś jednak z biedą, wykluczeniem społecznym, ludzką bezradnością robimy²¹.

Wydaje się, że część obaw związanych z poszerzającym się polem kultury, również tych, które zostały odzwierciedlone w przeprowadzonym badaniu, to wyraz pewnego osamotnienia pracowników sektora kultury w obliczu nadmiernej odpowiedzialności, jaką się przed nimi stawia.

¹⁹ W. Kłosowski, *Kultura jako czynnik rozwoju społecznego a polityki kulturalne polskich metropolii*, [w:] *Kultura – Polityka – Rozwój. O kulturze jako „dźwigni” rozwoju społecznego polskich metropolii i regionów*, red. S. Szultka, P. Zbieranek, Gdańsk 2012, s. 69–100.

²⁰ *Zmiany w kulturze. Poszerzanie, zawężanie czy porowatość kultury?...*, s. 59.

²¹ *Ibid.*

ZASOBY
W INSTYTUCJACH KULTURY
W REGIONIE

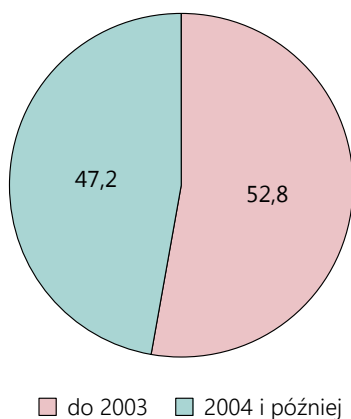
ZASOBY W INSTYTUCJACH KULTURY W REGIONIE

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA INSTYTUCJI

Dane uzyskane z badań ankietowych wskazują, że w wypadku sektora kultury w województwie pomorskim mamy do czynienia z daleko idącą stabilnością instytucjonalną. Niemal co czwarta z badanych instytucji powstała przed okresem zmian ustrojowych, a ponad połowa przed okresem akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej. Tylko 24% z nich powstało po 2010 roku (wykres 1).

WYKRES 1

Rok rejestracji /startu działalności podmiotu /instytucji (dane w %)

O stabilności świadczy również to, że pomimo 5-letniego okresu, jaki minął od poprzedniej edycji badań, w dalszym ciągu rok 2003 stanowi punkt graniczny, dzielący próbę na dwie niemal równoliczne części. Warto podkreślić fakt, że w okresie, jaki upłynął między badaniami, powstało jedynie ok. 10% badanych podmiotów.

Poziom dynamiki instytucjonalnej w sektorze jest związany w głównej mierze z typem podmiotów podejmujących działalność kulturalną²² oraz strukturą występowania tychże typów podmiotów na danym obszarze terytorialnym²³. Większą stabilnością, a wobec tego długością trwania, odznaczają się podmioty z sektora publicznego i instytucje mające siedzibę na obszarach położonych poza metropolią, co odzwierciedla fakt, że na tych obszarach dominują w kulturze podmioty publiczne. Co interesujące, ponadprzeciętną trwałość przejawiają też podmioty mające najslabiej wykształcone struktury organizacyjne (w tym budżet), a więc podmioty prywatne-niekomercyjne. Można więc przyjąć, że stabilność funkcjonowania podmiotu ma różnorodne źródła, wyrastające często poza zmienne strukturalne instytucji (w tym jej zasoby). Szczegółowe dane dotyczące stażu i budżetu instytucji, także w podziale terytorialnym, przedstawiają tabela 3 i wykres 2.

TABELA 3

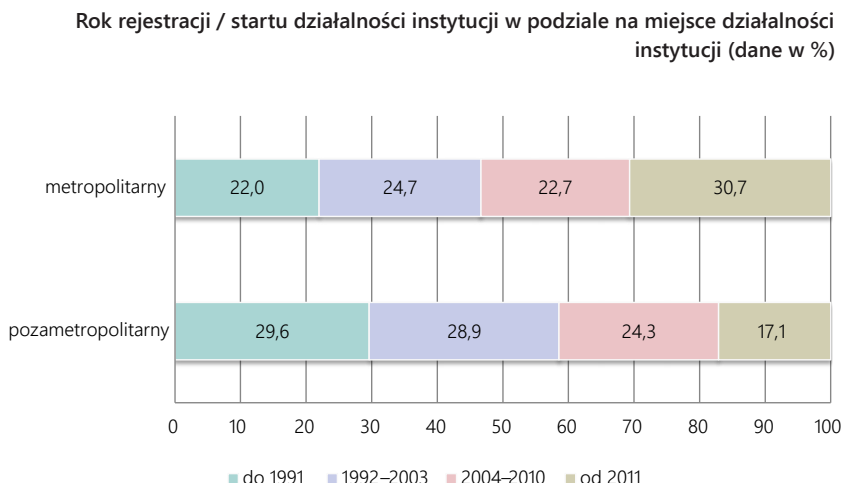
Staż i budżet instytucji z podziałem na typ podmiotu (dane w %). Podkreślono najwyższe wskaźniki w ramach wyszczególnionych obszarów.

Typ podmiotu	Staż instytucji		Budżet instytucji			
	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Obywatelska	33,8	<u>66,2</u>	24,8	<u>39,8</u>	23,0	12,4
Prywatna-komercyjna	40,0	<u>60,0</u>	9,1	9,1	<u>63,6</u>	18,2
Prywatna-niekomercyjna	<u>67,5</u>	32,5	<u>78,3</u>	17,4	4,3	0
Publiczna	<u>79,1</u>	20,9	18,2	21,8	16,4	<u>43,6</u>

²² $H = 64,8$; $p < 0,01$.

²³ $t(295,067) = 2,491$; $p < 0,05$.

WYKRES 2

Szacunkowy budżet instytucji za rok 2016 w podziale na szczegółowe kategorie przedstawiono na wykresie 3²⁴. Należy jednocześnie zaznaczyć, że (analogicznie do 2012 roku) w analizach posłużono się bardziej ogólnym (a przez to czytelniejszym) podziałem na cztery kategorie instytucji: mikro (budżet roczny do 10 tys. PLN), małe (powyżej 10 tys. do 50 tys. PLN), średnie (powyżej 50 tys. do 200 tys. PLN) oraz duże (powyżej 200 tys. PLN).

W sektorze dominują instytucje mające do dyspozycji raczej niewielkie zasoby finansowe. W wypadku wielkości budżetu (podobnie jak szerzej – potencjału organizacyjnego danego podmiotu) decydującą rolę czynnika różnicującego odgrywa typ podmiotu z dominującą pozycją podmiotów publicznych i prywatnych-komercyjnych²⁵ (zob. tabela 3). Warte odnotowania jest także stosunkowo niewielkie

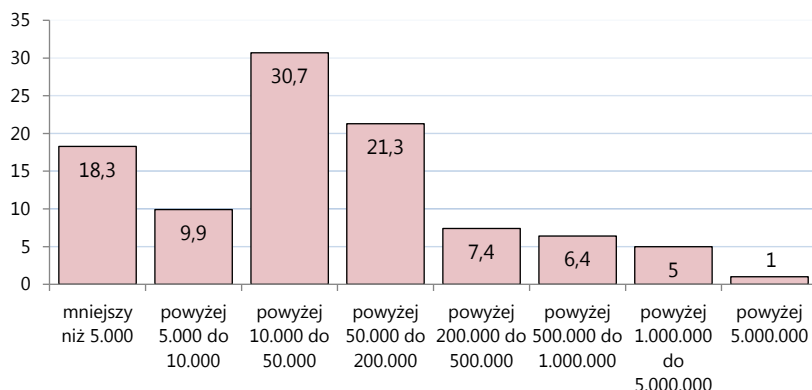
²⁴ Z analizy wyłączono organizacje, które działają od 2017 roku oraz te, które nie określiły wielkości budżetu – łącznie jest ich 100, czyli 1/3 przebadanych organizacji.

²⁵ $\chi^2 = 68,4$; $df = 9$; $p < 0,05$.

znaczenie umiejscowienia przestrzennego instytucji (metropolia – region) oraz długości jej istnienia.

WYKRES 3

Szacunkowy budżet podmiotu / instytucji w 2016 roku (dane w %)

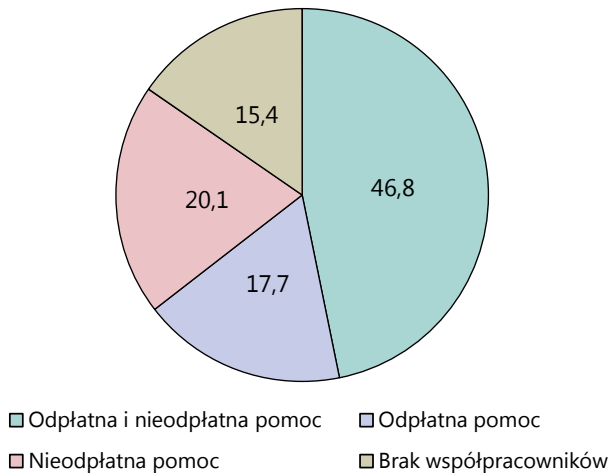
OSOBY W ORGANIZACJI

Większość badanych podmiotów posiada struktury, w których działalność zaangażowana jest pewna liczba osób o różnym statusie, zapewniających zarówno bardziej sformalizowane, jak i niesformalizowane, odpłatne i nieodpłatne wsparcie dla prowadzonej działalności. Takie struktury kadrowe, stanowiące podstawowy zasób każdej instytucji, posiada 85% badanych podmiotów. W wypadku 25% podmiotów (łącznie z 15%, które stanowią inicjatywy indywidualne) liczba działających osób nie przekracza 3, połowa angażuje mniej niż 10 „ludzi kultury”, zaś w wypadku 1/4 podmiotów mamy do czynienia z dużymi strukturami, angażującymi w swojej działalności ponad 25 osób. Warto zaznaczyć jednocześnie, że prawie połowa (46,8%) korzysta zarówno z od-

płatnej, jak i nieodpłatnej pomocy osób spoza „rdzenia” organizacji (wykres 4).

WYKRES 4

Korzystanie ze wsparcia zewnętrznego przez podmioty działające w obszarze kultury (dane w %).

Szczególnie wart podkreślenia jest fakt, że typ podmiotu stanowi zmienną różnicującą zasoby osobowe instytucji – zarówno liczbę współpracowników²⁶, jak i korzystanie ze sformalizowanych relacji odpłatnej pracy, na podstawie umowy o pracę i / lub umów cywilnoprawnych²⁷, a także wsparcia nieodpłatnego i mniej sformalizowanego, tj. wolontariat, staże czy praktyki zawodowe (tabela 4)²⁸.

²⁶ $F(241,3) = 29,446$; $p < 0,01$.

²⁷ $\chi^2 = 18,8$; $df = 3$; $p < 0,01$.

²⁸ $\chi^2 = 38,4$; $df = 3$; $p < 0,01$.

TABELA 4²⁹

Charakterystyki zasobów kadrowych badanych podmiotów z uwzględnieniem zmiennych niezależnych

Kategoria	Metropolitalność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Współpracownicy (wsparcie odpłatne)	<u>70,0</u>	60,0	<u>79,3</u>	58,5	72,5	45	63,5	<u>66,2</u>	29,1	66,3	74,6	<u>96,2</u>
Wolontariusze (wsparcie nieodpłatne)	61,7	<u>72,0</u>	69,2	<u>81,4</u>	46,2	35	58,0	<u>77,3</u>	54,4	80,5	<u>84,1</u>	83,3
Liczba współpracowników	25,3	<u>28,3</u>	35,9	8,5	27,5	<u>65</u>	<u>32,1</u>	21,1	<u>29,8</u>	19,4	18,6	10,0

Ciekawe jest, że wielkość budżetu pozostaje w związku z samym faktem korzystania ze wsparcia – zarówno o charakterze odpłatnym³⁰, jak i nieodpłatnym³¹. Do pewnego stopnia (częściowo odzwierciedlając w ten sposób wpływ podziału na typ podmiotu) zauważalne jest zróżnicowanie ze względu na staż instytucji. W istotny statystycznie sposób różnicuje on korzystanie ze wsparcia nieodpłatnego³².

Położenie przestrzenne podmiotu nie ma statystycznie istotnego znaczenia dla zróżnicowania zmiennych strukturalnych przedstawianych w tym podrozdziale – zarówno korzystania ze współpracowników odpłatnych, jak i nieodpłatnych. Dostrzec jednak można pewną

²⁹ Kategorie w ramach zmiennych: **METROPOLITALNOŚĆ**: (3M) Trójmiasto; (poza 3M) poza Trójmiastem; **TYP PODMIOTU**: (P) publiczny; (O) obywatelski; (PK) prywatny komercyjny; (PN) prywatny niekomercyjny; **STAŻ INSTYTUCJI**: (< 2003) powstała do roku 2003; (>2004) powstała w 2004 roku lub później; **BUDŻET INSTYTUCJI**: (mikro) mniejszy niż 10 tys. zł; (mały) powyżej 10 tys. do 50 tys. zł; (średni) powyżej 50 tys. do 200 tys. zł; (duży) powyżej 200 tys. zł.

³⁰ $\chi^2 = 41,15$; $df = 3$; $p < 0,01$.

³¹ $\chi^2 = 19,09$; $df = 3$; $p < 0,01$.

³² $\chi^2 = 11,7$; $df = 1$; $p < 0,01$.

tendencję: na obszarach poza rdzeniem metropolii częściej spotykamy się z zaangażowaniem nieodpłatnym, a rzadziej odpłatnym; choć zaangażowanie utrzymuje się na zbliżonym poziomie, niezależnie od przestrzeni terytorialnej.

Warte odnotowania jest to, że prawie 15% podmiotów stanowią inicjatywy jednoosobowe. Tendencja ta dotyczy w szczególności mierze podmiotów prywatnych niekomercyjnych, które zasilane są inwencją i energią konkretnego artysty lub animatora kultury (jest to charakterystyczne dla prawie 2/3 tych podmiotów podlegających badaniu). Analiza danych w ujęciu dynamicznym ukazuje, że w badanym zakresie – wśród podmiotów kultury mających siedzibę w metropolii – zaszły w ostatnich pięciu latach niewielkie zmiany. Nie różnią się one znacząco pod kątem zasobów kadrowych i mechanizmów ich mobilizacji.

TERYTORIUM I PRZESTRZEŃ REALIZACJI DZIAŁAŃ

Na poziomie lokalnym (na terenie dzielnicy / osiedla i miejscowości) działa 72,3% badanych podmiotów, natomiast na poziomie subregionalnym i regionalnym (na terenie powiatu czy też szerzej metropolii oraz województwa) – 58,5% podmiotów. Działania odbywające się w przestrzeni regionalnej deklaruje 40,1% podmiotów (tabela 5).

Typ podmiotu ma wpływ na teren prowadzonej działalności, między innymi w przestrzeni miasta /gminy (częściej prowadzonej przez instytucje publiczne)³³, powiatu /metropolii trójmiejskiej³⁴, województwa³⁵, Polski³⁶ i w przestrzeni międzynarodowej³⁷

³³ $\chi^2 = 9,74$; $df = 3$; $p = 0,02$.

³⁴ $\chi^2 = 11,5$; $df = 3$; $p = 0,01$.

³⁵ $\chi^2 = 8,7$; $df = 3$; $p = 0,03$.

³⁶ $\chi^2 = 21,1$; $df = 3$; $p < 0,01$.

³⁷ $\chi^2 = 23,4$; $df = 3$; $p < 0,01$.

TABELA 5

Przestrzeń realizacji działań badanych podmiotów z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %)

Kategoria		Metropolitalność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
		3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Teren prowadzenia działalności	Dzielnica / osiedle	<u>34,7</u>	5,3	21,7	19,2	<u>27,5</u>	10,0	<u>22,0</u>	17,6	8,8	<u>27,4</u>	14,0	20,0
	Miasto / gmina	49,3	<u>82,2</u>	<u>78,3</u>	62,3	55,0	60,0	<u>67,9</u>	63,4	<u>77,2</u>	66,1	72,1	70,0
	Powiat / metropolia trójmiejska	40,0	<u>46,7</u>	33,7	50,8	30,0	<u>55,0</u>	40,9	<u>45,8</u>	49,1	<u>51,6</u>	51,2	47,5
	Województwo	34,0	<u>35,5</u>	26,1	40,8	25,0	<u>45,0</u>	34,6	<u>35,2</u>	29,8	38,7	39,5	<u>40,0</u>
	Polska	<u>40,0</u>	32,2	21,7	39,2	32,5	<u>62,5</u>	<u>40,9</u>	31,0	31,6	33,9	39,5	<u>40,0</u>
	Zagranica	<u>31,3</u>	19,1	16,3	23,8	20,0	<u>55,0</u>	<u>29,6</u>	20,4	22,8	17,7	25,6	<u>32,5</u>

(co ciekawe, wychodzenie na poziom ponadregionalny częściej deklarują instytucje o niskim poziomie dojrzałości organizacji – obywatelskie i prywatne-niekomercyjne). Na realizację działalności w tych przestrzeniach terytorialnych przełożenie mają – w niektórych wypadkach statystycznie istotne – zróżnicowania podmiotów ze względu na staż i wielkość budżetu.

Zauważalny związek występuje także pomiędzy położeniem terytorialnym instytucji (metropolia–region) a jej działalnością w przestrzeni dzielnicy/osiedla³⁸, miasta/gminy³⁹ oraz poza granicami Polski⁴⁰. Dostrzec można, że – w porównaniu do instytucji z regionu – podmioty mające siedzibę w Trójmieście chętniej angażują się w działania poza Pomorzem (łącznie 45% wobec 35%), rzadziej zaś działają w przestrzeni lokalnej (łącznie 60% wobec 85%). Ich cechą charakterystyczną jest też rozbieżność zainteresowania pomiędzy organizacjami działającymi na poziomie mikrolokalnym (dzielnicowym/osiedlowym) i lokalnym (miejskim). Niemal 10%

³⁸ $\chi^2 = 39,17$; $df = 1$; $p < 0,01$.

³⁹ $\chi^2 = 34,9$; $df = 1$; $p < 0,01$.

⁴⁰ $\chi^2 = 5,4$; $df = 1$; $p = 0,02$.

wszystkich organizacji w metropolii wskazuje, że działa w najbliższej okolicy, jednak już nie na terenie miasta / gminy, w której znajduje się ich siedziba (tabela 6).

TABELA 6

Deklarowany teren prowadzonej działalności w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).

Kategoria		Gdańsk	Trójmiasto
		2012	2017
Teren prowadzenia działalności	Dzielnica / osiedle	44,0	34,7
	Miasto / gmina	70,9	49,3
	Powiat / metropolia trójmiejska	58,9	40,0
	Województwo	57,4	34,0
	Polska	51,1	40,0
	Zagranica	36,9	31,3

Analiza zmiennych różnicujących wskazania ujawnia jednocześnie, że istotnie statystycznie najwięcej obszarów przestrzennych działalności wskazują podmioty o najmniejszych zasobach⁴¹ – obywatelskie (średnia wskazań – 2,38) oraz prywatne niekomercyjne (2,88), w porównaniu z podmiotami o stosunkowo większym potencjale instytucjonalnym (prywatne komercyjne – 1,95 oraz publiczne – 2,0). Paradoksalnie sam potencjał nie ma istotnie statystycznego znaczenia (np. budżet czy liczba współpracowników). Wydaje się więc, że przestrzeń prowadzonej działalności jest przez badanych traktowana dość elastycznie. W odpowiedziach wydają się oni odzwierciedlać raczej pewne dążenie niż stan rzeczywisty realizowanych i planowanych działań.

Ujęcie dynamiczne ujawnia fakt podwyższenia świadomości przedstawicieli instytucji dotyczącej własnej działalności. Innymi słowy, bardziej precyzyjnie określają oni (w porównaniu z 2012 rokiem) zakres przestrzenny działalności własnych instytucji. Dopro-

⁴¹ $F(3,157) = 5,517$; $p = 0,01$.

wadza to do spadku średniej liczby wskazań, a więc zmniejszenia liczby wskazywanych przestrzeni.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

TABELA 7

Źródła finansowania badanych podmiotów wraz z deklarowanym (uśrednionym) poziomem sfinansowanej z danego źródła działalności podmiotów

Źródła finansowania	Podmioty korzystające z danego źródła (N)	Podmioty korzystające z danego źródła (%)	Środki w podziale na kategorie (uśredniony % całości budżetu)
Publiczne miejskie	145	59,9	39,0
Działalność odpłatna / komercyjna	96	39,7	27,0
Składki członkowskie	56	23,1	8,0
Darowizny	49	20,2	4,0
Publiczne ministerialne	45	18,6	3,0
Sponsoring prywatny	31	12,8	4,0
Osobiste dochody z pracy zarobkowej	26	10,7	6,0
Publiczne marszałkowskie	25	10,3	2,0
Fundusze unijne	25	10,3	4,0
Inne	14	5,8	1,6

Charakter źródeł finansowania sektora oraz jego poziom jest w dużej mierze uzależniony od typu podmiotu, choć ogólna tendencja pozostaje niezmienna – sektor niemal w całości pozostaje w znaczącej mierze zależny od środków publicznych (tabela 7). Wyjątek stanowi tutaj sektor prywatny komercyjny, w którego wypadku 4 na 5 podmiotów nie korzysta z żadnych środków publicznych w realizacji swej działalności.

TABELA 8

**Źródła finansowania badanych podmiotów w podziale
na zmienne niezależne (dane w %)**

Źródła finansowania	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Publiczne miejskie	47,4	<u>71,4</u>	<u>90,3</u>	65,1	16,2	35,3	<u>62,4</u>	57,3	60,4	65,5	81,6	<u>82,4</u>
Działalność odpłatna / komercyjna	<u>45,7</u>	34,1	21,0	28,4	<u>83,8</u>	61,8	39,3	<u>40,3</u>	18,8	34,5	<u>42,1</u>	38,2
Składki członkowskie	<u>23,3</u>	23,0	11,3	<u>43,1</u>	2,7	2,9	22,2	<u>24,2</u>	<u>39,6</u>	34,5	26,3	14,7
Darowizny	16,4	<u>23,8</u>	17,7	<u>31,2</u>	2,7	8,8	<u>21,4</u>	18,5	18,8	29,1	28,9	<u>29,4</u>
Publiczne ministerialne	15,5	<u>21,4</u>	<u>43,5</u>	14,9	0,0	5,9	<u>23,9</u>	12,9	4,2	21,8	10,5	<u>55,9</u>
Sponsoring prywatny	<u>13,8</u>	11,9	6,5	<u>21,1</u>	8,1	2,9	8,5	<u>16,9</u>	8,3	18,2	<u>26,3</u>	14,7
Osobiste dochody z pracy zarobkowej	10,3	<u>11,1</u>	0,0	11,9	10,8	<u>26,5</u>	10,3	<u>11,3</u>	<u>18,8</u>	12,7	5,3	11,8
Publiczne marszałkowskie	9,5	<u>11,1</u>	<u>19,4</u>	10,1	0	5,9	<u>12,8</u>	8,1	4,2	10,9	15,8	<u>20,6</u>
Fundusze unijne	4,3	<u>15,9</u>	<u>17,7</u>	11,9	2,7	0	9,4	<u>11,3</u>	0	9,1	13,2	<u>26,5</u>
Inne	<u>9,5</u>	2,4	4,8	<u>9,2</u>	0	2,9	4,3	<u>7,3</u>	4,2	7,3	<u>7,9</u>	5,9

Na charakter źródeł finansowania wpływ ma więc przede wszystkim wspomniany typ podmiotu. Znajduje on odzwierciedlenie właściwie we wszystkich kategoriach źródeł finansowania: od środków publicznych – miejskich⁴², marszałkowskich⁴³, ministerialnych⁴⁴ i funduszy unijnych⁴⁵ (charakterystycznych źródeł dla sektora publicznego), poprzez sponsoring prywatny⁴⁶, darowizny⁴⁷

⁴² $\chi^2 = 63,11$; df = 3; p < 0,01.

⁴³ $\chi^2 = 10,45$; df = 3; p = 0,02.

⁴⁴ $\chi^2 = 38,69$; df = 3; p < 0,01.

⁴⁵ $\chi^2 = 10,22$; df = 3; p = 0,02.

⁴⁶ $\chi^2 = 12,65$; df = 3; p = 0,01.

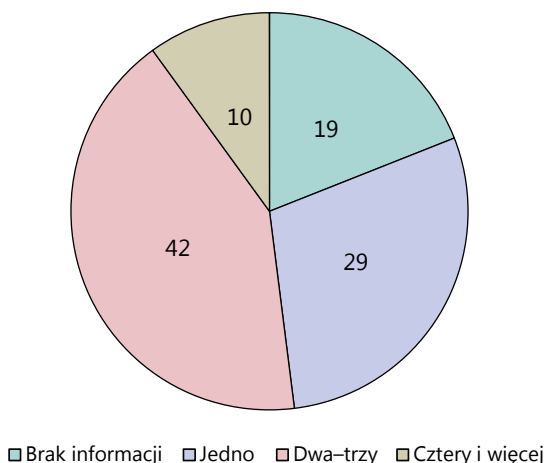
⁴⁷ $\chi^2 = 18,13$; df = 3; p < 0,01.

oraz składki członkowskie⁴⁸ (charakterystyczne dla sektora obywatelskiego), aż po działalność odpłatną⁴⁹ i osobiste dochody z pracy⁵⁰ (charakterystyczne dla sektora prywatnego).

Znaczenie ma także umiejscowienie przestrzenne instytucji. Dla instytucji poza metropolią dużo większe znaczenie mają środki z budżetu samorządu lokalnego⁵¹, ale też funduszy unijnych⁵², choć paradoksalnie to właśnie duże instytucje mają większe szanse na uzyskanie wsparcia z funduszy unijnych⁵³. Pogłębia to jeszcze za-
uważalne nierówności w dostępie do zasobów.

WYKRES 5

Liczba źródeł dofinansowania, z których korzystają badane podmioty (dane w %).

⁴⁸ $\chi^2 = 45,85$; $df = 3$; $p < 0,01$.

⁴⁹ $\chi^2 = 51,83$; $df = 3$; $p < 0,01$.

⁵⁰ $\chi^2 = 16,39$; $df = 3$; $p = 0,01$.

⁵¹ $\chi^2 = 13,52$; $df = 1$; $p < 0,01$.

⁵² $\chi^2 = 7,51$; $df = 1$; $p = 0,01$.

⁵³ $\chi^2 = 14,8$; $df = 3$; $p = 0,01$.

Jak wynika z tabeli 9, podmioty pozametropolitarne w dużo większej mierze opierają się na funduszach publicznych⁵⁴ i jednocześnie częściej niż instytucje trójmiejskie tworzą system dywersyfikacji źródeł finansowania – czerpiąc z więcej niż jednego źródła⁵⁵. Wydaje się, że wynika to z potrzeby „kombinacji finansowej” i łączenia małych sum uzyskiwanych z różnych źródeł, które dopiero po zsumowaniu pozwalają na realizację zakładanych działań.

TABELA 9

Liczba źródeł dofinansowania z której korzystają badane podmioty / z wyróżnieniem źródeł dofinansowania publicznego / w podziale na zmienne niezależne (dane w %)

Kategoria		Metropolitalność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
		3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Źródła finansowania	1	<u>46,6</u>	25,4	27,4	15,6	<u>83,8</u>	61,8	<u>35,9</u>	35,5	<u>41,7</u>	20,0	13,2	8,8
	2	26,7	<u>42,9</u>	30,6	<u>47,7</u>	10,8	29,4	31,6	<u>38,7</u>	41,7	41,8	<u>42,1</u>	32,4
	3 i więcej	26,7	<u>31,7</u>	<u>41,9</u>	36,7	5,4	8,8	<u>32,5</u>	25,8	16,7	38,2	44,7	<u>58,8</u>
Źródła finansowania publicznego	Brak	<u>48,3</u>	21,4	0,00	29,4	<u>81,1</u>	58,8	30,8	<u>37,9</u>	<u>35,4</u>	29,1	13,2	11,8
	1	33,6	<u>46,0</u>	40,3	<u>48,6</u>	18,9	38,2	38,5	<u>41,9</u>	<u>60,4</u>	43,6	57,9	23,5
	2 i więcej	18,1	<u>32,5</u>	<u>59,7</u>	22,0	0,00	2,9	<u>30,8</u>	25,3	4,2	27,3	28,9	<u>64,7</u>

Jak się okazuje, zmienne strukturalne mają wpływ także na źródła finansowania – zarówno ich dywersyfikację, jak i aktywne korzystanie z funduszy publicznych. Dotyczy to typu podmiotu – zarówno w odniesieniu do dywersyfikacji źródeł finansowania⁵⁶, jak i źródeł finansowania publicznego⁵⁷, ale też budżetu instytucji – w odnie-

⁵⁴ $\chi^2 = 19,73$; $df = 2$; $p < 0,01$.

⁵⁵ $\chi^2 = 12,60$; $df = 2$; $p = 0,01$.

⁵⁶ $\chi^2 = 73,44$; $df = 6$; $p < 0,01$.

⁵⁷ $\chi^2 = 56,8$; $df = 6$; $p < 0,01$.

sieniu do dywersyfikacji⁵⁸ i finansowania⁵⁹. Kiedy środki publiczne z różnych źródeł trafiają do stosunkowo dobrze zaopatrzonego finansowo sektora publicznego, dochodzi do koncentracji środków publicznych w publicznych instytucjach kultury, z których – między innymi dzięki zjawisku wielowymiarowej współpracy – następuje rozproszenie środków do innych podsektorów.

TABELA 10

Deklarowane źródło finansowania w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).

Źródła finansowania	Gdańsk	Trójmiasto	Trend
	2012	2017	
Publiczne miejskie	52,5	47,4	▼
Działalność odpłatna / komercyjna	34,8	45,7	▲
Składki członkowskie	15,6	23,3	▲
Darowizny	30,5	16,4	▼
Publiczne ministerialne	26,2	15,5	▼
Sponsoring prywatny	25,5	13,8	▼
Osobiste dochody z pracy zarobkowej	22,7	10,3	▼
Publiczne marszałkowskie	31,2	9,5	▼
Fundusze unijne	15,6	4,3	▼
Inne	7,0	9,5	▲

W ujęciu dynamicznym (tabela 10) zauważalny jest spadek znaczenia środków publicznych (spadek wskazań właściwie wszystkich kategorii, które możemy do nich przyporządkować, w tym środków marszałkowskich, ministerialnych i unijnych) na rzecz innych źródeł finansowania, właściwych dla sektora gospodarczego (działalność odpłatna / komercyjna) i pozarządowego (składki członkowskie).

⁵⁸ $\chi^2 = 23,18$; $df = 6$; $p = 0,01$.

⁵⁹ $\chi^2 = 36,83$; $df = 6$; $p < 0,01$.

CHARAKTERYSTYKA
DZIAŁALNOŚCI
INSTYTUCJONALNEJ

CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI INSTYTUCJONALNEJ

ADRESACI DZIAŁAŃ

Przedstawiciele badanych instytucji odpowiadali na otwarte pytanie o wskazanie adresatów swoich zadań. Ze względu na spontaniczny charakter wypowiedzi respondentów, ich odpowiedzi zostały na etapie analizy zakodowane do powtarzających się kategorii. Ponad 2/5 instytucji adresuje swoje działania do dzieci i młodzieży. W dalszej kolejności plasują się „dorośli” (taką odpowiedź wskazała 1/5 respondentów). Niewiele mniej organizacji formułuje swoją ofertę bardzo uniwersalnie – do wszystkich. Znaczącymi grupami odniesienia dla pomorskich podmiotów są także emeryci i seniorzy (17,5%) oraz osoby bezpośrednio zainteresowane poszczególnymi dziedzinami kultury i środowiska artystyczne z nimi związane (17,5%). Pełną listę wskazywanych kategorii prezentujemy w tabeli 11.

W pomorskich instytucjach dominuje definiowanie grup docelowych według kategorii społeczno-demograficznych (np. dzieci, seniorzy, rodziny), ale także terytorialnych (np. społeczność miasta, gminy, powiatu). Ten drugi sposób definiowania beneficjentów działań związany jest najprawdopodobniej z terytorialnym zasięgiem placówek publicznych i charakterem ich zadań, które muszą być kierowane do wybranych lokalnych społeczności. To właśnie placówki publiczne częściej niż inne typy instytucji wskazywały przedstawiciele społeczności lokalnej (np. miasta, gminy bądź wsi) jako adresatów swoich działań (19,6%). To również wskazuje,

a także jest spójne z dalszymi wynikami badań, prezentowanymi w następnym podrozdziale, na poszerzenie pola działań lokalnych instytucji kultury o adresatów i obszary wykraczające poza klasyczne zainteresowanie sektora kultury.

TABELA 11

Grupy odbiorców, do których instytucje adresują swoje działania

(dane w % i liczbach bezwzględnych). Kodowanie na podstawie spontanicznej wypowiedzi respondentów (pytanie otwarte). Odsetki odpowiedzi nie sumują się do 100, ponieważ wypowiedzi respondentów w wielu przypadkach zawierały wskazania więcej niż jednej grupy docelowej.

Grupa odbiorców	Liczebność	Odsetek odpowiedzi
Dzieci i młodzież	121	40,2
Dorośli	64	21,2
Wszyscy	55	18,2
Emeryci / seniorzy	53	17,5
Osoby zainteresowane dziedzinami kultury / środowiska artystyczne	53	17,5
Członkowie lokalnej społeczności (miasta / wsi / gminy)	35	11,6
Inne	24	7,9
Członkowie mikro-społeczności (dzielnicy / osiedla)	18	6,0
Rodziny	18	6,0
Turyści / obcokrajowcy	16	5,3
Firmy / urzędy / NGO	16	5,3
Osoby niepełnosprawne / wykluczone	15	5,0
Szkoły / przedszkola	11	3,6
Studenci	10	3,3
Mieszkańcy Trójmiasta / powiatu	4	1,3
Mieszkańcy województwa / regionu	2	0,7
Środowiska akademickie / naukowe	2	0,7

Jak wspomniano, około 1/5 badanych podmiotów wskazała, że przygotowuje ofertę „dla wszystkich”. Tak szerokie definiowanie swojej grupy docelowej można interpretować dwojako. Może to świadczyć o braku krytycznego namysłu nad segmentowaniem grup odbiorców instytucji. Z pewnością strategia adresowania swoich działań do wszystkich jest bezpieczniejsza niż precyzyjne zaplanowanie działań kierowanych punktowo do określonych zbiorowości (np. osób niepełnosprawnych lub seniorów). Alternatywna interpretacja związana jest z faktem, że respondenci, wskazując „wszystkich” jako grupę docelową, mieli w istocie na myśli szereg zróżnicowanych zbiorowości, do których kierują swoją ofertę. Takie wyjaśnienie wspiera fakt, że zaobserwowano wysoki odsetek występowania analizowanej odpowiedzi wśród instytucji dysponujących dużym budżetem (tj. powyżej 200 tys. zł rocznie).

Analizując specyfikę deklarowanych grup docelowych działań w podziale na Trójmiasto i resztę województwa można zauważyć spore różnice (tabela 12). Poza Trójmiastem dominującymi grupami odbiorców są dzieci i młodzież (według wskazań ponad połowy organizacji) oraz seniorzy. Oferta skupia się zatem na tych dwóch kategoriach społeczno-demograficznych. W trzeciej kolejności oferta kierowana jest do wszystkich. W Trójmieście natomiast dominacja oferty dla dzieci i młodzieży nie jest już tak znaczna (niemal 1/3 wskazań instytucji). W dalszej kolejności adresatami działań są: dorośli oraz osoby zainteresowane poszczególnymi dziedzinami kultury.

Na podstawie tych wskazań można uznać, że trójmiejskie instytucje przygotowują ofertę bardziej sprofilowaną, dostosowaną do specyficznych zainteresowań odbiorców. Oferta instytucji poza Trójmiastem skupia się natomiast na „zagospodarowaniu” dwóch grup demograficznych – najmłodszej i najstarszej. Powstają zasadnicze w tym kontekście pytania o to, czy istnieją w regionie zauważalne grupy zainteresowane kulturą artystyczną oraz czy ewentualna oferta instytucji jest do nich adresowana i z jakim skutkiem. Zależność ta jest interesująca i wymaga pogłębienia w toku dalszych badań.

TABELA 12

Najważniejsze grupy odbiorców w podziale na wartości kluczowych zmiennych niezależnych (dane w %). Uwaga: wyszczególniono po trzy najczęściej wskazywane kategorie.

Kategoria	Najpopularniejsze grupy odbiorców		
	1.	2.	3.
METROPOLITALNOŚĆ			
Trójmiasto	Dzieci i młodzież 29,3	Dorośli 26,0	Osoby zainteresowane dziedzinami kultury 24,7
Poza Trójmiastem	Dzieci i młodzież 50,7	Emeryci / seniorzy 21,7	Wszyscy 19,1
TYP PODMIOTU			
Publiczny	Dzieci i młodzież 52,2	Wszyscy 26,1	Dorośli / Emeryci / seniorzy 21,7
Obywatelski	Dzieci i młodzież 37,7	Osoby zainteresowane dziedzinami kultury 22,3	Emeryci / seniorzy 21,5
Prywatny komercyjny	Dorośli 37,5	Dzieci i młodzież 32,5	Osoby zainteresowane dziedzinami kultury 17,5
Prywatny niekomercyjny	Osoby zainteresowane dziedzinami kultury 32,5	Dzieci i młodzież 27,5	Dorośli 25,0
STAŻ INSTYTUCJI			
Powstała do roku 2003	Dzieci i młodzież 40,9	Wszyscy 23,3	Emeryci / seniorzy 21,4
Powstała w 2004 roku lub później	Dzieci i młodzież 39,4	Dorośli 20,4	Emeryci / seniorzy 19,7
BUDŻET INSTYTUCJI			
Mniejszy niż 10 tys. zł	Dzieci i młodzież 47,7	Dorośli 26,3	Osoby zainteresowane dziedzinami kultury 22,8
Powyżej 10 tys. do 50 tys. zł	Dzieci i młodzież 43,5	Emeryci / seniorzy 27,4	Dorośli 24,2
Powyżej 50 tys. do 200 tys. zł	Dzieci i młodzież 39,5	Mieszkańcy miasta / wsi / gminy 23,3	Emeryci / seniorzy 20,9
Powyżej 200 tys. zł	Dzieci i młodzież 35,0	Wszyscy 32,5	Emeryci / seniorzy Mieszkańcy miasta / wsi / gminy 17,5

Instytucje publiczne skupiają się na szerokiej ofercie kierowanej do kilku grup demograficznych: dzieci, młodzieży i seniorów. Zwraca uwagę wysoki odsetek odpowiedzi „wszyscy” (ponad 1/4 wskazań). Taki sposób definicji adresatów działań w instytucjach publicznych wynika bezpośrednio z ich zadań o charakterze społecznym: formułowania szerokiej, uniwersalnej oferty kulturalnej, obejmującej różne grupy demograficzne mieszkańców. Podmioty obywatelskie kierują swoją ofertę przede wszystkim do dzieci i młodzieży, ale także do osób zainteresowanych poszczególnymi dziedzinami kultury, co wskazuje na silniejsze niż w przypadku podmiotów publicznych sprofilowanie oferty.

Podmioty komercyjne oferują swoje działania głównie dla dorosłych (niemal 2/5 podmiotów) oraz dzieci i młodzieży (1/3 podmiotów). Najbardziej sprofilowaną ofertę formułują podmioty niekomercyjne. Kierują swoje działania głównie do zainteresowanych daną dziedziną kultury (niemal 1/3 wskazań), co odzwierciedla ich wąski, artystyczny charakter. Podmioty te, prowadzone często przez samych artystów bądź grupy artystyczne, tworzą swoją ofertę w dużej mierze dla wybranych, koneserów bądź członków swojego środowiska artystycznego.

Staż instytucji różnicuje odpowiedzi respondentów jedynie w przypadku odpowiedzi „wszyscy”⁶⁰. Formułowanie uniwersalnej oferty jest domeną instytucji starszych (tj. powstałych do 2003 roku). Niezależnie od wielkości budżetu badane organizacje kierują swoje działania do najpopularniejszej grupy odbiorców, czyli dzieci i młodzieży. Jak wspomniano wyżej, jedynie kategoria „wszyscy” jest różnicowana przez zmienną budżetową⁶¹. Im podmiot jest większy (tj. dysponujący wyższym budżetem), tym częściej formułuje szeroką ofertę do wszystkich odbiorców.

⁶⁰ $\chi^2 = 4,95$; $df = 1$; $p < 0,05$.

⁶¹ $\chi^2 = 9,17$; $df = 3$; $p < 0,05$.

OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

Poprosiliśmy przedstawicieli badanych instytucji o wskazanie *faktycznych* obszarów działalności organizacji. W odpowiedzi respondenci mogli zaznaczyć nieograniczoną liczbę wskazań do wyboru z zaproponowanej listy, zawierającej 19 różnych obszarów działalności instytucji z sektora kultury.

Jak wynika z tabeli 13, ponad 4/5 organizacji deklaruje następujące cztery aktywności: (1) organizację wydarzeń; (2) popularyzację i upowszechnianie kultury i sztuki; (3) edukację kulturalną oraz (4) współpracę z innymi instytucjami kulturalnymi, społecznymi i edukacyjnymi. Najrzadziej z kolei badane podmioty deklarują działalność na rzecz rozwoju innej organizacji (27,2% wskazań), gromadzenia zabytków i materiałów dokumentacyjnych (24,8%) oraz kultywowanie wiary religijnej (16,6%).

Warto zwrócić uwagę, że najpopularniejsze obszary działalności związane są w sposób bezpośredni z działalnością kulturalną. Jednakże organizacje wskazują także na aktywność w obszarach *stricto* społecznych, np. (1) integracja mieszkańców i budowanie kapitału społecznego (ok. 73% wskazań), (2) aktywizacja młodzieży (ok. 70%) czy (3) przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (48%). Zaskakuje wysoki odsetek organizacji deklarujących wsparcie dla osób chorych i starszych (ok. 47%), co wydaje się dość odległym obszarem działania od aktywności o charakterze typowo kulturalnym.

Wysoka popularność wymienionych obszarów świadczy o tym, że część organizacji funkcjonuje w logice poszerzonego pola działań kulturalnych. Warto zwrócić także uwagę, że popularność tych aktywności wiąże się z deklarowanymi przez instytucje adresatami działań, wśród których częstymi kategoriami są: mieszkańcy społeczności lokalnej i poszczególne grupy społeczno-demograficzne (jak właśnie: młodzież oraz seniorzy).

Średnio respondenci wskazywali ok. 10 odpowiedzi z 19-kategorialnej listy, przy czym liczba deklarowanych obszarów nie

TABELA 13

Faktyczne obszary działalności badanych podmiotów (dane w %). Odsetki odpowiedzi nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł wybrać więcej niż jedną odpowiedź. Wyłuszczone obszary działalności o charakterze „poszerzeniowym”.

Obszar działań	Odsetek odpowiedzi
Organizacja wydarzeń (wystaw / koncertów / spektakli / festiwali / konferencji / projekcji filmowych itp.)	85,8
Popularyzacja, upowszechnianie i promocja sztuki i kultury	84,8
Prowadzenie działalności w zakresie edukacji kulturalnej	81,8
Współpraca z instytucjami kulturalnymi, społecznymi oraz edukacyjnymi	81,5
Integracja mieszkańców i budowanie kapitału społecznego	72,8
Współpraca ze środowiskiem artystycznym	70,2
Aktywizacja młodzieży	69,9
Promocja lokalnych artystów oraz młodych twórców	60,9
Upamiętnianie i upowszechnianie dziedzictwa narodowego	56,0
Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i rewitalizacja społeczna obszarów zmarginalizowanych	48,0
Wsparcie dla osób chorych / starszych	47,4
Prowadzenie działalności artystycznej (samodzielne tworzenie dzieł artystycznych)	44,4
Wypożyczanie i udostępnianie własnych zbiorów oraz dodatkowych zasobów	44,4
Budowanie / kultywowanie tożsamości mniejszości regionalnych, etnicznych i narodowych	41,1
Działalność na rzecz równouprawnienia i tolerancji	37,4
Wydawanie publikacji	32,5
Działalność na rzecz rozwoju innej organizacji (np. instytucji kultury, szkoły wyższej, związku wyznaniowego)	27,2
Gromadzenie zabytków i materiałów dokumentacyjnych	24,8
Kultywowanie wiary religijnej	16,6

różniła się w sposób istotny statystycznie w ramach żadnej z analizowanych zmiennych niezależnych. Zatem badane organizacje w sektorze kultury dość szeroko definiują zakres swoich działań, a poszczególne obszary w ramach ich codziennej działalności – pozornie niezwiązane ze sobą – współistnieją.

Dane zawarte w tabeli 14 wskazują, w jaki sposób kluczowe zmienne niezależne różnicują wybrane obszary działań organizacji. Przy konstrukcji tabeli, w celu zwiększenia przejrzystości, wzięto pod uwagę jedynie 5 najczęstszych wskazań obszarów w ramach każdej definiowanej kategorii (np. organizacje obywatelskie lub organizacje pozametropolitalne). W ten sposób docelowo prezentowanych jest 9 wyselekcjonowanych obszarów w podziale na wszystkie analizowane zmienne niezależne.

Analizując wyniki ze względu na przestrzeń działania (Trójmiasto – region) można zauważyć spore różnice w rozłożeniu akcentów działalności⁶². Analiza rozkładów częstości wśród istotnych statystycznie obszarów wskazuje na:

1. zdecydowanie częściej deklarowaną współpracę z innymi instytucjami wśród trójmiejskich instytucji;
2. częściej deklarowaną współpracę ze środowiskami artystycznymi w Trójmieście;
3. częstsze deklaracje o prowadzeniu działalności w zakresie edukacji kulturalnej wśród regionalnych podmiotów;
4. częstsze deklaracje pozametropolitalnych podmiotów o prowadzeniu działalności *stricte* artystycznej i
5. częstszą deklarację o działaniach na rzecz równouprawnienia i tolerancji wśród trójmiejskich respondentów oraz na rzecz rozwoju innych organizacji.

⁶² Wśród zmiennych różnicowanych w tym obszarze należy wymienić: (1) współpracę z instytucjami kulturalnymi: $\chi^2 = 15,55$; $df = 1$; $p < 0,01$; (2) współpracę ze środowiskiem artystycznym: $\chi^2 = 34,1$; $df = 1$; $p < 0,01$; (3) działalność w zakresie edukacji kulturalnej: $\chi^2 = 6,7$; $df = 1$; $p < 0,01$; (4) prowadzenie działalności artystycznej: $\chi^2 = 10,43$; $df = 1$; $p = 0,01$; (5) działalność na rzecz równouprawnienia: $\chi^2 = 19,01$; $df = 1$; $p < 0,01$ oraz (6) działalność na rzecz rozwoju innej organizacji: $\chi^2 = 5,15$; $df = 1$; $p < 0,05$.

TABELA 14

Najważniejsze obszary działań w podziale na kluczowe zmienne niezależne (dane w %). Podkreślono najpopularniejsze trzy wskazania w ramach poszczególnych wartości zmiennych niezależnych.

Obszar działań	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Organizacja wydarzeń	<u>86,7</u>	<u>84,9</u>	<u>91,3</u>	<u>87,7</u>	<u>80,0</u>	72,5	<u>85,5</u>	<u>85,9</u>	71,9	<u>95,2</u>	<u>93,0</u>	<u>92,5</u>
Prowadzenie działalno- ści w zakresie edukacji kulturalnej	76,0	<u>87,5</u>	<u>91,3</u>	<u>82,3</u>	65,0	75,0	<u>81,1</u>	<u>82,4</u>	<u>80,7</u>	<u>85,5</u>	<u>90,7</u>	<u>87,5</u>
Popularyzacja, upo- wszechnianie i promocja sztuki i kultury	84,7	<u>84,9</u>	<u>91,3</u>	<u>83,1</u>	<u>80,0</u>	<u>80,0</u>	<u>85,5</u>	<u>83,8</u>	<u>80,7</u>	<u>85,5</u>	<u>90,7</u>	<u>90,0</u>
Współpraca z insty- tucjami kulturalnymi, społecznymi oraz edukacyjnymi	<u>90,7</u>	72,4	78,3	81,5	<u>82,5</u>	<u>87,5</u>	<u>81,1</u>	81,7	<u>75,4</u>	83,9	86,0	82,5
Współpraca ze środowi- skiem artystycznym	<u>86,0</u>	54,6	65,2	66,2	<u>85,0</u>	<u>80,0</u>	66,7	73,9	59,6	67,7	74,4	75,0
Promocja lokalnych artystów oraz młodych twórców	62,7	59,2	68,5	58,5	75,0	37,5	62,9	58,5	56,1	56,5	58,1	80,0
Prowadzenie działalno- ści artystycznej	44,4	54,0	25,0	46,2	45	<u>82,5</u>	44,7	43,7	47,4	48,4	46,5	32,5
Aktywizacja młodzieży	64,7	75,0	79,3	71,5	60	52,5	69,2	70,4	70,2	71,0	83,7	82,5
Integracja mieszkańców i budowanie kapitału społecznego	68,7	77,0	88,0	75,4	55	47,5	71,1	74,6	<u>75,4</u>	79,0	74,4	77,5

Występuje dość silna dyferencjacja deklarowanych obszarów działania organizacji w zależności od ich lokalizacji (w Trójmieście bądź poza nim). Jak wynika z danych, w ośrodkach metropolitalnych mamy do czynienia z silniejszym naciskiem na obszar współpracy (między instytucjami oraz ze środowiskiem artystycznym)

niż wśród instytucji regionalnych. Wynika to najprawdopodobniej z gęstszej sieci instytucjonalnej, a tym samym częstszych okazji do zawierania takiej współpracy na terenie metropolitalnym.

Na aktywność organizacji wpływa także często typ podmiotu. Wśród różnicowanych obszarów należy wymienić: organizację wydarzeń⁶³, wykonywanie edukacji kulturalnej⁶⁴, wydawanie publikacji⁶⁵, współpracę ze środowiskiem artystycznym⁶⁶, promocję lokalnych artystów⁶⁷, prowadzenie działalności artystycznej⁶⁸, wypożyczanie zbiorów⁶⁹, integrację mieszkańców⁷⁰ oraz aktywizację młodzieży⁷¹.

Niemal wszystkie instytucje publiczne deklarują w ramach swojej działalności: organizowanie wydarzeń, prowadzenie edukacji kulturalnej oraz propagowanie kultury i sztuki. Wysokie deklaracje zbierają także obszary z katalogu *stricte* społecznych: integracja mieszkańców i aktywizacja młodzieży. Instytucje publiczne najrzadziej natomiast deklarują współpracę ze środowiskiem artystycznym.

Organizacje obywatelskie także wyróżniają się wysokimi wskaźnikami funkcjonowania na polu społecznym – integrowaniem mieszkańców oraz aktywizacją młodzieży (odpowiednio: 75,4% i 71,5%). Podobnie rzadziej – jak w przypadku instytucji publicznych – pada deklaracja o współpracy ze środowiskiem artystycznym. Relatywnie często jednak same NGO-sy prowadzą działalność artystyczną (niemal połowa z nich). Grupy artystyczne (np. prywatne teatry) często wykorzystują osobowość prawną organizacji pozarządowej

⁶³ $\chi^2 = 9,56$; $df = 3$; $p < 0,05$.

⁶⁴ $\chi^2 = 14,17$; $df = 3$; $p < 0,05$.

⁶⁵ $\chi^2 = 10,26$; $df = 3$; $p < 0,05$.

⁶⁶ $\chi^2 = 8,13$; $df = 3$; $p < 0,05$.

⁶⁷ $\chi^2 = 15,06$; $df = 3$; $p < 0,05$.

⁶⁸ $\chi^2 = 37,72$; $df = 3$; $p < 0,01$.

⁶⁹ $\chi^2 = 17,73$; $df = 3$; $p = 0,01$.

⁷⁰ $\chi^2 = 30,6$; $df = 3$; $p < 0,01$.

⁷¹ $\chi^2 = 11,68$; $df = 3$; $p < 0,05$.

(fundacji bądź stowarzyszenia) do swojej działalności. Ułatwia to aplikowanie o dodatkowe środki na działalność artystyczną.

Polem działalności podmiotów komercyjnych jest przede wszystkim współpraca – w pierwszej kolejności z artystami (85%), w drugiej zaś z innymi instytucjami kulturalnymi, społecznymi bądź edukacyjnymi (82,5%). Podmioty komercyjne zajmują się promowaniem lokalnych twórców (3/4 podmiotów komercyjnych), a najrzadziej funkcjonują na polu edukacji kulturalnej. Wśród tych aktywności można zauważyć logikę, której podstawą jest współpraca podmiotów komercyjnych z różnorodnymi grupami, stanowiącymi najbliższe otoczenie i kontekst działań tych organizacji.

Podmioty niekomercyjne deklarują przede wszystkim współpracę z innymi instytucjami (87,5% z nich) oraz prowadzenie własnej działalności artystycznej (ok. 82,5%, najwyższy wskaźnik spośród wszystkich typów podmiotów). Najrzadziej natomiast promują lokalnych artystów (jedynie 37,5% zadeklarowało takie działania) oraz działają na polu społecznym: aktywizują młodzież i integrują społeczność lokalną (odpowiednio: 52,5% i 47,5%). Wśród podmiotów niekomercyjnych zadeklarowano także najwyższy odsetek wydających własne publikacje (ok. 30%).

Powyżej wykazane zróżnicowania są zrozumiałe, biorąc pod uwagę zasadniczo inny kontekst (publiczny, prywatny), logikę funkcjonowania oraz sposób finansowania poszczególnych typów organizacji. Wszystkie te uwarunkowania determinują w dużej mierze pola aktywności poszczególnych typów instytucji.

W tym kontekście zaskakujący jest brak znaczących różnic w podziale na wielkość budżetu organizacji. W obszarze zmienionych różnicowanych przez wielkość budżetu instytucji⁷² można wyróżnić następujące obserwacje:

⁷² Typ budżetu jest czynnikiem różnicującym w zakresie następujących zmiennych: (1) organizacja wydarzeń: $\chi^2 = 18,23$; $df = 3$; $p < 0,01$; (2) wydawanie publikacji: $\chi^2 = 25,58$; $df = 3$; $p < 0,01$ oraz (3) kultywowanie wiary religijnej: $\chi^2 = 11,31$; $df = 3$; $p = 0,01$.

1. kwestia organizacji wydarzeń – podmioty dysponujące najniższym budżetem (do 10 tys. zł) istotnie rzadziej zajmują się tą aktywnością, przypuszczalnie ze względu na brak wystarczających środków finansowych bądź brak zasobów kadrowych;

2. wydawanie publikacji – im większy podmiot (dysponujący wyższym budżetem), tym częściej działa na polu wydawniczym⁷³ oraz

3. kultywowanie wiary religijnej – ta aktywność jest domeną organizacji typu mikro (z budżetem do 10 tys. zł).

Podobnie niewiele istotnych statystycznie różnicowań można zaobserwować w odniesieniu do stażu instytucji. Tu badane organizacje różnią się jedynie w zakresie deklaracji o gromadzeniu zbiorów i materiałów dokumentacyjnych⁷⁴. To organizacje starsze (powstałe przed 2003 rokiem) deklarują taką aktywność.

Można zauważyć także parę interesujących różnicowań w zakresie deklarowanych obszarów działań ze względu na typ miejscowości, w której funkcjonuje organizacja (miasto lub wieś). Obszary różnicowane to: współpraca z instytucjami kulturalnymi⁷⁵, współpraca ze środowiskiem artystycznym⁷⁶ oraz działalność na rzecz równouprawnienia⁷⁷. Organizacje miejskie częściej deklarują działania związane ze współpracą: (1) z innymi instytucjami (86,6% do 68,6%) oraz (2) środowiskiem artystycznym (77,8% do 51,2%), a także (3) działalność na rzecz równouprawnienia i tolerancji (42,1% do 25,6%).

Analiza w innym ujęciu terytorialnym (według pomorskich NTS) także dostarcza interesujących danych w zakresie różnicowań ze względu na obszary działania organizacji (tabela 15).

⁷³ Rozpiętość deklaracji ze względu na wielkość budżetu jest duża – od 14% deklaracji wśród organizacji najmniejszych (budżet do 10 tys. zł) do 60% wśród organizacji największych (budżet powyżej 200 tys. zł).

⁷⁴ $\chi^2 = 8,44$; $df = 1$; $p < 0,05$.

⁷⁵ $\chi^2 = 11,99$; $df = 1$; $p = 0,01$

⁷⁶ $\chi^2 = 19,58$; $df = 1$; $p < 0,01$.

⁷⁷ $\chi^2 = 6,5$; $df = 1$; $p < 0,05$.

TABELA 15

Wybrane⁷⁸ obszary działań w podziale terytorialnym według NTS (dane w %).
 Podkreślono najwyższe wskaźniki w ramach wyszczególnionych obszarów.

Obszar działań	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	słupski	stargardzki
Organizacja wydarzeń	86,7	72,7	92,3	<u>97,5</u>	85,8
Współpraca z instytucjami kulturalnymi, społecznymi oraz edukacyjnymi	90,7	<u>90,9</u>	69,2	55,0	64,5
Współpraca ze środowiskiem artystycznym	<u>86,0</u>	72,7	50,0	42,5	41,9
Prowadzenie działalności artystycznej (samodzielne tworzenie dzieł artystycznych)	<u>54,0</u>	49,1	34,6	17,5	32,3
Działalność na rzecz równouprawnienia i tolerancji	<u>50,0</u>	29,1	30,8	20,0	19,4
Budowanie / kultywowanie tożsamości mniejszości regionalnych, etnicznych i narodowych	36,0	<u>56,4</u>	53,8	40,0	29,0
Upamiętnianie i upowszechnianie dziedzictwa narodowego	52,7	<u>78,2</u>	57,7	47,5	41,9
Działalność na rzecz rozwoju innej organizacji (np. instytucji kultury, szkoły wyższej, związku wyznaniowego)	<u>33,3</u>	29,1	23,1	10,0	19,4

Przede wszystkim można zauważyć, że w wielu przypadkach instytucje z regionu gdańskiego⁷⁹ wykazują podobieństwo deklarowanych obszarów działania do organizacji trójmiejskich. Szczególnie w zakresie częstości deklaracji dotyczących: (1) współpracy z innymi instytucjami, (2) ze środowiskiem artystycznym oraz (3) prowadzenia własnej działalności artystycznej. W wymienio-

⁷⁸ Ujęto w tabeli jedynie zmienne, które są istotne statystycznie w podziale terytorialnym według NTS. W obliczeniach każdy obszar traktowany jest osobno jako zmienna 2x2.

⁷⁹ Region gdański składa się z powiatów: gdańskiego, kartuskiego, nowodworskiego, puckiego i wejherowskiego.

nych obszarach zauważa się prawidłowość, że im dalej od rdzenia metropolii, tym częstość wskazanych aktywności spada. Przykładowo – najniższe wskaźniki podejmowania współpracy z innymi instytucjami notuje się w regionie słupskim oraz starogardzkim (odpowiednio: 55% i 64,5% wskazań).

Pod pewnymi względami „miejskie” wzory aktywności instytucji z regionu gdańskiego można wyjaśnić bezpośrednią bliskością Trójmiasta i konsekwencjami tegoż: ułatwionym ze względu na bliskość geograficzną kontaktom i podejmowaniem współpracy, a tym samym dyfuzją pewnych schematów organizacyjnych i podejmowanych aktywności. Dodatkowo funkcjonowanie gmin z danego regionu w ramach Obszaru Metropolitalnego Gdańsk–Gdynia–Sopot może mieć wpływ na podjęcie dobrych praktyk oraz unifikację pewnych rozwiązań w zakresie działań instytucji kulturalnych.

Wśród analizowanych danych zwracają szczególnie uwagę wysokie wskaźniki deklaracji działań na rzecz: (1) kultywowania tożsamości mniejszości regionalnych, etnicznych i narodowych oraz (2) upamiętniania i upowszechniania dziedzictwa narodowego w dwóch regionach – gdańskim oraz chojnickim. Związane jest to najprawdopodobniej z wysoką aktywnością kulturalną organizacji związanych z Kaszubami i Kociewiakami na tym terenie.

Na podstawie analizy porównawczej danych odnoszących się do Gdańska (z badań z 2012 roku) oraz Trójmiasta z niniejszych badań, należy uznać, że w ciągu 5 lat nie nastąpiły znaczące zmiany w deklarowanych obszarach działania instytucji. Szczegółowe dane zaprezentowane są w tabeli 16.

Wzrósł odsetek deklaracji odnoszących się do społecznych aktywności – integracja mieszkańców i budowanie kapitału społecznego, wsparcie dla osób chorych i starszych czy przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i rewitalizacja obszarów marginalizowanych. Dane można interpretować dwojako. Z jednej strony, być może mamy do czynienia z pojawieniem się nowych aktorów w polu kultury, których działalność wcześniej nie była odnotowywana, a rekrutują

TABELA 16

Faktyczne obszary działalności badanych podmiotów w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017). Odsetki odpowiedzi nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Obszar działań	Gdańsk 2012	Trójmiasto 2017	Trend
Organizacja wydarzeń (wystaw / koncertów / spektakli / festiwali / konferencji / projekcji filmowych itp.)	90,6	86,7	▼
Popularyzacja, upowszechnianie i promocja sztuki i kultury	83,5	84,7	▲
Prowadzenie działalności w zakresie edukacji kulturalnej	83,5	76,0	▼
Współpraca z instytucjami kulturalnymi, społecznymi oraz edukacyjnymi	91,4	90,7	▼
Integracja mieszkańców i budowanie kapitału społecznego	54,7	68,7	▲
Współpraca ze środowiskiem artystycznym	80,6	86,0	▲
Aktywizacja młodzieży	72,7	64,7	▼
Promocja lokalnych artystów oraz młodych twórców	71,9	62,7	▼
Upamiętnianie i upowszechnianie dziedzictwa narodowego	57,6	52,7	▼
Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i rewitalizacja społeczna obszarów zmarginalizowanych	47,5	53,3	▲
Wsparcie dla osób chorych / starszych	26,6	42,7	▲
Prowadzenie działalności artystycznej (samodzielne tworzenie dzieł artystycznych)	46,8	54,0	▲
Wypożyczanie i udostępnianie własnych zbiorów oraz dodatkowych zasobów	46,8	47,3	▲
Budowanie / kultywowanie tożsamości mniejszości regionalnych, etnicznych i narodowych	38,1	36,0	▼
Działalność na rzecz równouprawnienia i tolerancji	45,3	50,0	▲
Wydawanie publikacji	45,3	34,0	▼
Działalność na rzecz rozwoju innej organizacji (np. instytucji kultury, szkoły wyższej, związku wyznaniowego)	34,5	33,3	▼
Gromadzenie zabytków i materiałów dokumentacyjnych	38,1	21,3	▼
Kultywowanie wiary religijnej	15,1	16,0	▲

się oni spośród społecznie zaangażowanych organizacji, które okazjonalnie „wchodzą” ze swoimi działaniami w sektor kultury.

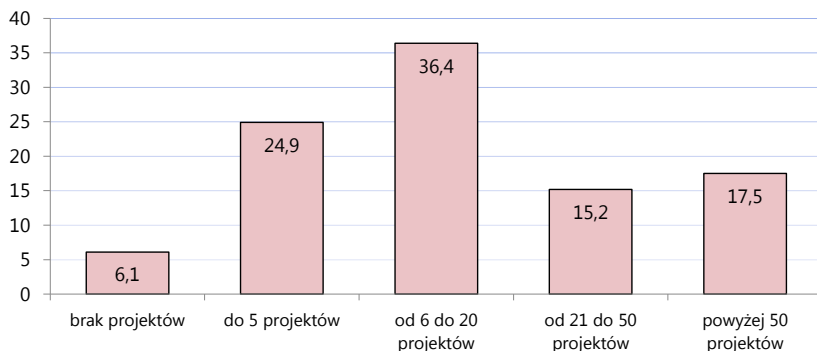
Z drugiej zaś strony, instytucje kultury coraz śmielej wkraczają w obszar działań *stricto* społecznych w poszukiwaniu między innymi środków finansowych na swoje działania (np. wśród puli przeznaczonej na cele rewitalizacyjne), a swoje aktywności planują – świadomie bądź nie – w oparciu o paradygmat kultury jako dźwigni rozwoju społecznego.

SKALA REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ

Przedstawicieli instytucji poproszono o określenie szacunkowej liczby projektów realizowanych na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy. W ramach pytania wyjaśniono, że chodzi o niepowtarzalne projekty, np. spektakle, koncerty, festiwale itp. Następnie odpowiedzi zgrupowano w cztery kategorie w zależności od podanej liczby wydarzeń.

WYKRES 6

Deklarowana szacunkowa liczba projektów realizowanych w ciągu ostatnich 12 miesięcy działalności przez badane organizacje (dane w %).

Z danych przedstawionych na wykresie 6 wynika, że najwięcej organizacji w ciągu ostatniego roku działalności zrealizowało

od 6 do 20 projektów. Dane te dotyczą nieco ponad 1/3 badanej próby. Niemal dokładnie 1/4 badanych podmiotów w analogicznym czasie zrealizowała do 5 projektów. Większa skala działalności, czyli realizacja powyżej 20 projektów, dotyczy niemal 1/3 organizacji (łącznie: 32,7%). Niemal co piąta badana organizacja zrealizowała imponującą liczbę powyżej 50 projektów rocznie (dokładniej: 17,5%). Warto także zaznaczyć, że około 6% respondentów zadeklarowało brak jakichkolwiek działań w minionych 12 miesiącach.

Można zauważyć zatem, że skala działań instytucji jest bardzo zróżnicowana. Rozkład odpowiedzi na to pytanie w kwestionariuszu pozwala wyróżnić niemal równoliczne zbiory organizacji: (1) o niskiej bądź żadnej działalności (do 5 projektów); (2) średniej aktywności (6–20 projektów) oraz (3) hiperaktywnych (powyżej 21 projektów).

W jaki sposób kluczowe zmienne niezależne różnicują deklarowaną aktywność organizacji? Najbardziej klarowne zróżnicowanie można zanotować w odniesieniu do budżetu organizacji (tabela 17)⁸⁰. Zgodnie z oczekiwaniami to organizacje dysponujące znacznie większymi środkami finansowymi mogą pochwalić się największą skalą działalności, liczoną miarą zrealizowanych projektów. W kategorii „powyżej 50 projektów” trend liniowy, zgodnie z którym organizacje posiadające większy budżet częściej deklarują wysoką aktywność, jest zachowany.

Można zaobserwować także istotną statystycznie różnicę w aktywności ze względu na umiejscowienie podmiotów (na osi Trójmiasto – region)⁸¹. Odsetek podmiotów pozametropolitalnych, które zrealizowały powyżej 50 projektów, wynosi jedynie 7,3%, podczas gdy analogiczna wartość w Trójmieście to 28,1%.

Jeżeli chodzi o typ analizowanej instytucji, tu także zachodzą spore zróżnicowania w zakresie deklarowanej liczby projektów⁸².

⁸⁰ $\chi^2 = 30,06$; $df = 12$; $p < 0,01$.

⁸¹ $\chi^2 = 24,36$; $df = 4$; $p < 0,01$.

⁸² $\chi^2 = 39,74$; $df = 12$; $p < 0,01$.

TABELA 17

Skala działań organizacji w podziale na kluczowe zmienne niezależne (dane w %).

Podkreślono najpopularniejsze wskazanie w ramach zmiennych niezależnych.

Skala aktywności organizacji	Metropoli-talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Brak projektów	6,8	5,3	2,2	3,9	13,2	15,0	6,5	5,7	8,8	1,6	4,7	2,6
Do 5 projektów	23,3	26,5	17,4	<u>37,0</u>	7,9	20,0	20,6	29,8	<u>36,8</u>	<u>37,1</u>	30,2	2,6
Od 6 do 20 projektów	<u>28,8</u>	<u>43,7</u>	<u>37,0</u>	33,9	<u>34,2</u>	<u>45,0</u>	<u>34,2</u>	<u>38,3</u>	<u>36,8</u>	33,9	<u>39,5</u>	<u>38,5</u>
Od 21 do 50 projektów	13,0	17,2	17,4	14,2	15,8	12,5	19,4	10,6	10,5	16,1	9,3	30,8
Powyżej 50 projektów	28,1	7,3	26,1	11,0	28,9	7,5	19,4	15,6	7,0	11,3	16,3	25,6

Najbardziej aktywne są podmioty komercyjne – niemal 3 na 10 z nich zrealizowały powyżej 50 projektów w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie (ok. 28,9%). Jest to jednocześnie najwyższy odsetek w podziale na wszystkie analizowane zmienne. Jednocześnie odsetek deklarujących brak jakiegokolwiek aktywności projektowej jest szczególnie wysoki (ok. 13,2%). Można zatem mówić o największym zróżnicowaniu w aktywności organizacji w odniesieniu do instytucji komercyjnych. Najmniej aktywne spośród analizowanych typów instytucji są natomiast podmioty niekomercyjne. Odsetek tych najaktywniejszych wynosi 7,5%, a aż 15% z nich nie zrealizowało żadnego projektu w analizowanym okresie. Generalnie niską aktywność wykazują podmioty obywatelskie. Najwięcej z nich zrealizowało jedynie do 5 projektów (ok. 37%), choć jednocześnie odsetek nieaktywnych utrzymał się na niskim poziomie (tylko niecałe 4%). Skala działań NGO-sów nie jest spektakularna, co prawdopodobnie związane jest z ich możliwościami finansowymi i kadrowymi.

Instytucje publiczne, podobnie jak komercyjne, deklarują generalnie wysoką aktywność projektową. Połączenie dwóch kate-

gorii wskazujących na najwyższą aktywność (tj. 21–50 projektów oraz powyżej 50 projektów) daje wskaźnik na poziomie ok. 43,5%. Jednocześnie obserwuje się najniższy spośród wszystkich kategorii odsetek nieaktywnych (ok. 2,2%). Deklarowana skala działań instytucji publicznych jest prawdopodobnie adekwatna do potencjału organizacyjnego i finansowego, jakim w zdecydowanej większości dysponują.

Potwierdzeniem dalszych różnic w potencjale organizacyjnym podmiotów są dane terytorialne w dwóch ujęciach: (1) według NTS (tabela 18) oraz (2) według typu miejscowości, w której znajduje się siedziba organizacji (tabela 19)⁸³.

TABELA 18

Skala działań organizacji w podziale terytorialnym według NTS oraz ze względu na typ miejscowości (dane w %)

Skala aktywności organizacji	NTS					Typ miejscowości	
	trójmiejski	gdański	chojnicki	śląski	stargardzki	miasto	wieś
Brak projektów	6,8	9,3	—	—	9,7	6,1	5,9
Do 5 projektów	23,3	37,0	30,8	17,5	16,1	22,2	31,8
Od 6 do 20 projektów	28,8	40,7	34,6	50,0	48,4	34,9	40,0
Od 21 do 50 projektów	13,0	7,4	19,2	27,5	19,4	15,1	15,3
Powyżej 50 projektów	28,1	5,6	15,4	5,0	6,5	21,7	7,1

Dane w tabeli 18 potwierdzają zaobserwowane różnice w potencjale organizacyjnym między instytucjami trójmiejskimi a pozatrójmiejskimi, przy czym dodatkowo regiony umiejscowione poza metropolią różnią się między sobą w zakresie deklarowanej aktywności. Relatywnie najaktywniejszy w tym ujęciu jest region chojnicki, a najmniej aktywny – gdański. Być może obserwowana niska skala

⁸³ (1) $\chi^2 = 43,96$; $df = 16$; $p < 0,01$; (2) $\chi^2 = 10,11$; $df = 4$; $p < 0,05$.

działań w regionie gdańskim wynika z bezpośredniej bliskości Trójmiasta, które „wysysa” potencjał organizacyjny i blokuje środki finansowe instytucjom działającym na peryferiach aglomeracji.

Porównując dane z dwóch edycji badań (tabela 19) można wnioskować o pewnym zwiększeniu skali działań instytucji metropolitalnych. Badane podmioty w 2017 roku w zdecydowanie wyższym odsetku niż w 2012 deklarują realizację „więcej niż 50 projektów” w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Obserwację należy traktować z ostrożnością. Nie dysponujemy danymi, które pozwalałyby wnioskować o tym, że zwiększenie skali działań instytucji kultury jest efektem długofalowego wznoszącego trendu.

TABELA 19

Skala działań organizacji w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym
(lata 2012–2017, dane w %)

Deklarowana liczba projektów	Gdańsk 2012	Trójmiasto 2017
Do 5 projektów	30,9	30,1
Od 6 do 20 projektów	25,9	28,8
Od 21 do 50 projektów	23,7	13,0
Powyżej 50 projektów	19,4	28,1

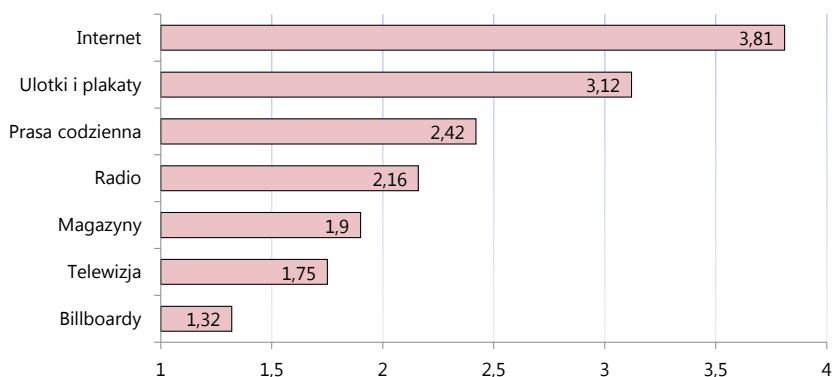
DZIAŁANIA KOMUNIKACYJNO-PROMOCYJNE

Jednym z elementów narzędzia badawczego było określenie specyfiki działań komunikacyjno-promocyjnych pomorskich instytucji (wykres 7). Respondentów zapytano o częstotliwość korzystania z poszczególnych kanałów wykorzystywanych do komunikacji z odbiorcami oraz w celach promocji własnej instytucji w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Przedstawiciele badanych podmiotów mieli do wyboru czterostopniową skalę, według której określali częstotliwość użytkowania danych kanałów komunikacyj-

no-promocyjnych, gdzie 1 oznaczało brak wykorzystania narzędzia, 2 – „rzadko”, 3 – „okazjonalnie”, a 4 – „często”. Uporządkowana w taki sposób skala może być analizowana jako zmienna zależna w postaci średniej arytmetycznej wygenerowanej na podstawie ogółu obserwacji.

WYKRES 7

Częstotliwość wykorzystywania różnych kanałów komunikacji z odbiorcami w ciągu minionych 12 miesięcy (średnie).

Zdecydowanie najczęściej wykorzystywanym medium komunikacyjno-promocyjnym przez pomorskie organizacje jest Internet (średnia wskazań – 3,81). Wartość średniej odpowiada mniej więcej odpowiedzi „często”. Internet jest względnie tanim, powszechnym oraz interaktywnym kanałem komunikacji i promocji, więc duża popularność tego medium nie dziwi (tabela 20).

W dalszej kolejności instytucje kontaktują się z otoczeniem wykorzystując ulotki i plakaty (3,12) – średnia odpowiada wskazaniu „okazjonalnie”. Wszystkie pozostałe elementy uzyskały znacznie niższe średnie wskazań, odpowiadające rzadkiemu korzystaniu bądź jego brakowi. Uszeregowana według popularności wykorzystywania przez pomorskie instytucje kultury lista pozostałych mediów

TABELA 20

Częstotliwość wykorzystywania różnych kanałów komunikacji z odbiorcami w ciągu minionych 12 miesięcy w podziale na kluczowe zmienne niezależne (średnie)

Kanały komunikacyjno-promocyjne	Metropoli-talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Internet	<u>3,85</u>	3,77	3,82	3,80	<u>3,90</u>	3,73	3,76	<u>3,86</u>	3,42	3,89	3,81	<u>3,98</u>
Ulotki i plakaty	<u>3,13</u>	3,11	<u>3,52</u>	3,04	3,20	2,38	<u>3,12</u>	3,11	2,54	3,24	3,49	<u>3,63</u>
Prasa codzienna	2,19	<u>2,64</u>	<u>2,80</u>	2,41	1,98	2,03	<u>2,56</u>	2,26	1,95	2,39	2,74	<u>3,03</u>
Radio	2,07	<u>2,24</u>	<u>2,24</u>	2,21	2,03	1,95	<u>2,19</u>	2,13	1,74	1,95	2,50	<u>2,78</u>
Magazyny	1,75	<u>2,05</u>	<u>2,01</u>	1,91	1,83	1,73	<u>1,93</u>	1,88	1,58	1,65	2,19	<u>2,38</u>
Telewizja	1,55	<u>1,95</u>	1,82	<u>1,85</u>	1,43	1,58	<u>1,78</u>	1,72	1,58	1,52	2,05	<u>2,28</u>
Billboardy	<u>1,33</u>	1,3	<u>1,43</u>	1,27	1,28	1,23	1,31	<u>1,33</u>	1,05	1,18	1,44	<u>1,58</u>

wygląda następująco: prasa codzienna, radio, magazyny, telewizja, billboardy. Kanały internetowe, a także ulotki i plakaty są dominującymi sposobami komunikowania się z odbiorcami, a wszystkie inne kanały mają zdecydowanie marginalne znaczenie – są używane rzadko lub w ogóle.

Internet jest dominującym środkiem komunikacji, niezależnie od wyróżnionej kategorii. Kolejność preferencji poszczególnych kanałów w podziale na każdą analizowaną zmienną niezależną została zachowana, tak jak w ogólnym rozkładzie średnich. Różnice występują natomiast w deklarowanej częstotliwości.

W podziale na trójmiejskie i regionalne instytucje następujące kanały są różnicowane w sposób statystycznie istotny: (1) prasa codzienna, (2) magazyny oraz (3) telewizja⁸⁴. We wszystkich przypadkach to instytucje regionalne deklarują częstsze korzystanie z tych kanałów. Wyniki te nie zaskakują – prestiż i popularność mediów tradycyjnych (zwłaszcza w wydaniu regionalnym) na wsi i w małych miastach nadal predysponuje je do bycia skutecznymi kanałami ko-

⁸⁴ (1) $t(297) = 3,28$; $p = 0,01$; (2) $t(296,4) = 2,42$; $p < 0,05$; (3) $t(284,3) = 3,47$; $p = 0,01$.

munikacji instytucjonalnej. Zwłaszcza prasa codzienna w regionie ma zdolność animowania życia lokalnej społeczności, mimo ogólnych negatywnych trendów czytelnictwa w Polsce. Warto zaznaczyć, że wartości średnich oscylują na niskich poziomach. Typ podmiotu także różnicuje fakt wykorzystania poszczególnych kanałów komunikacyjno-promocyjnych. Wśród różnicowanych kanałów są: ulotki i plakaty⁸⁵, prasa codzienna⁸⁶ oraz telewizja⁸⁷. Podmioty publiczne generalnie deklarują częstsze użycie wszystkich kanałów, są więc zdecydowanie najbardziej aktywne na tym polu spośród wszystkich typów instytucji. Wśród innych typów podmiotów można zauważyć większą dominację najpopularniejszego kanału – Internetu. Wskazuje to na oparcie całej strategii komunikacyjnej na tym medium, zwłaszcza wśród podmiotów niekomercyjnych.

Budżet instytucji także wpływa na częstotliwość wykorzystania kanałów komunikacyjnych. Niemal wszystkie wartości średnich wzrastają w trendzie liniowym. Zatem generalnie, im wyższy budżet jednostki, tym większa aktywność na polu komunikacyjno-promocyjnym. W przypadku instytucji o najwyższym budżecie (tj. ponad 200 tys. zł) wykorzystanie Internetu jest powszechne (średnia wskazań – 3,98). Staż instytucji różnicuje jedynie w zakresie zmiennej „prasa codzienna”⁸⁸. To instytucje starsze znacznie chętniej używają tego kanału w komunikacji ze swoimi odbiorcami (średnia 2,56 do 2,26).

Ze względu na przewidywaną wysoką popularność Internetu jako medium wykorzystywanego przez instytucje kultury, w narzędziu badawczym pojawiło się pytanie o specyfikę korzystania z dostępnych sposobów komunikacji i promocji w Internecie.

Jak pokazano na wykresie 8, najpopularniejszym sposobem wykorzystania Internetu w pracy instytucji jest prowadzenie profili

⁸⁵ $F(3,172) = 10,8$; $p < 0,01$.

⁸⁶ $F(3,190) = 6,82$; $p < 0,01$.

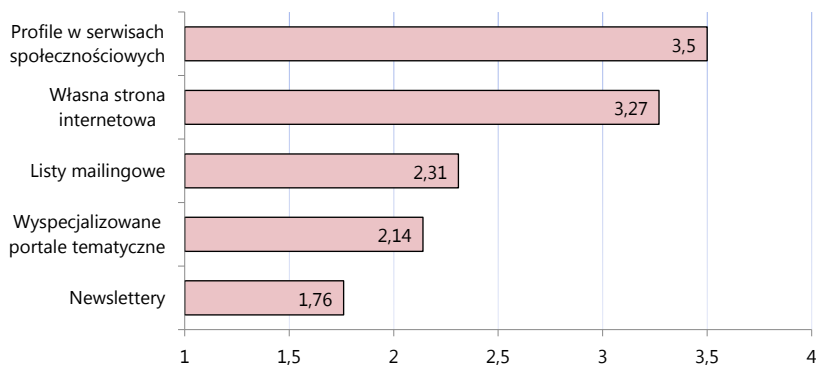
⁸⁷ $F(3,240) = 2,73$; $p < 0,05$.

⁸⁸ $t(296) = 2,22$; $p < 0,05$.

w serwisach społecznościowych (średnia wskazań 3,5). W dalszej kolejności wskazań jest prowadzenie własnej strony internetowej (3,27). Mniej popularne jest natomiast użycie list mailingowych i wyspecjalizowanych portali tematycznych. Marginalne jest wykorzystanie newsletterów do komunikacji z odbiorcami. Średnia na poziomie 1,76 sugeruje, że większość organizacji w ogóle nie wykorzystuje tego sposobu w swojej pracy.

WYKRES 8

Częstotliwość wykorzystywania różnych sposobów promocji w Internecie (średnie).

Pomorskie organizacje stawiają więc na dwa klasyczne sposoby prezentacji swojej instytucji w Internecie. Pierwszy – profil społecznościowy – zakłada (przynajmniej potencjalnie) interakcję z odbiorcą oraz łatwość i szybkość kreowania treści. Warto dodać także, co prawdopodobnie nie jest bez znaczenia dla instytucji, że profil społecznościowy jest darmowy bądź relatywnie tani w prowadzeniu. Strona internetowa natomiast oferuje mniej więcej statyczną treść i zakłada raczej jednokierunkową komunikację: od instytucji do odbiorców. Badane instytucje, jak w wyniku z danych, najczęściej łączą te dwa sposoby istnienia w Sieci.

Umiejscowienie instytucji wpływa na częstotliwość wykorzystania poszczególnych kanałów komunikacji w Internecie (tabela 21).

Istotnie różnicuje to następujące zmienne: listy mailingowe, portale tematyczne oraz newslettery⁸⁹. Okazuje się, że podmioty trójmiejskie częściej korzystają z bardziej wyrafinowanych sposobów komunikacji w Internecie niż ich regionalne odpowiedniki. W zakresie dwóch najpopularniejszych sposobów działania w Sieci (tj. profil społecznościowy i własna strona internetowa) nie zaobserwowano zróżnicowań, które są istotne statystycznie, choć różnice w średnich są zauważalne i wskazują na generalnie wyższą aktywność organizacji trójmiejskich na tym polu.

TABELA 21

Częstotliwość wykorzystywania różnych sposobów promocji w Internecie w podziale na kluczowe zmienne niezależne (średnie)

Kanały komunikacyjno-promocyjne w Internecie	Metropolitalność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Profile w serwisach społecznościowych	<u>3,60</u>	3,39	3,43	<u>3,56</u>	3,48	3,48	3,35	<u>3,66</u>	2,89	<u>3,66</u>	3,47	3,41
Własna strona internetowa	<u>3,39</u>	3,14	3,42	3,30	<u>3,48</u>	2,60	<u>3,29</u>	3,23	2,46	3,30	3,53	<u>3,85</u>
Listy mailingowe	<u>2,66</u>	1,98	2,42	<u>2,45</u>	2,23	1,73	<u>2,31</u>	<u>2,31</u>	2,05	<u>2,57</u>	2,38	2,55
Wyspecjalizowane portale tematyczne	<u>2,32</u>	1,97	2,11	2,14	<u>2,25</u>	2,10	2,01	<u>2,29</u>	1,93	1,92	1,98	<u>2,64</u>
Newslettery	<u>2,07</u>	1,47	<u>2,11</u>	1,63	1,90	1,28	<u>1,81</u>	1,70	1,36	1,74	1,91	<u>2,00</u>

Staż instytucji różnicuje deklaracje badanych w odniesieniu do prowadzenia profilu społecznościowego⁹⁰ oraz korzystania z wyspecjalizowanych portali tematycznych⁹¹ (tabela 22). Prowadzenie profilu społecznościowego jest domeną młodszych stażem instytucji

⁸⁹ $t(295,1) = -4,44$; $p < 0,01$; $t(289,37) = -2,52$; $p < 0,05$; $t(258,9) = -4,42$; $p < 0,01$.

⁹⁰ $t(286,1) = -2,65$; $p < 0,05$.

⁹¹ $t(293) = -2,03$; $p < 0,05$.

(tj. powstałych po 2004 roku). Te instytucje częściej korzystają także z wyspecjalizowanych portali internetowych. Typ podmiotu różniuje średnie częstotliwości wykorzystania kanałów internetowych w zakresie: własnej strony internetowej⁹², list mailingowych⁹³ oraz newsletterów⁹⁴. Częstotliwość wykorzystania wymienionych kanałów jest niższa wśród podmiotów niekomercyjnych.

TABELA 22

Korzystanie z różnych kanałów komunikacji i promocji w podziale na zmienne niezależne (średnie)

Kanały komunikacyjne	Metropoli-talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Korzystanie z kanałów promocyjno-komunikacyjnych	2,28	<u>2,44</u>	<u>2,53</u>	2,37	2,23	2,09	<u>2,38</u>	2,34	1,98	2,26	2,60	<u>2,81</u>
Korzystanie z kanałów komunikacji online	<u>2,82</u>	2,40	<u>2,71</u>	2,63	2,67	2,24	2,56	<u>2,65</u>	2,15	2,63	2,63	<u>2,97</u>

Jeżeli zaś chodzi o budżet instytucji, można zauważyć, że większe środki finansowe zyskują przełożenie na generalnie wyższą aktywność instytucji w Sieci. Zależność jest istotna statystycznie w odniesieniu do: prowadzenia własnej strony internetowej⁹⁵, newsletterów⁹⁶, użycia wyspecjalizowanych portali tematycznych⁹⁷ oraz aktywności w *social media*⁹⁸. W odniesieniu do analizowanej zmiennej niezależnej zwraca uwagę niska deklarowana częstotliwość pro-

⁹² $F(3,170) = 4,74$; $p < 0,01$.

⁹³ $F(3,211) = 3,4$; $p < 0,05$.

⁹⁴ $F(3,183) = 5,94$; $p = 0,01$.

⁹⁵ $F(3,177) = 14,79$; $p < 0,01$.

⁹⁶ $F(3,157) = 2,86$; $p < 0,05$.

⁹⁷ $F(3,195) = 3,99$; $p < 0,05$.

⁹⁸ $F(3,174) = 6,67$; $p > 0,01$.

wadzenia profilu w serwisie społecznościowym wśród organizacji o najmniejszych budżetach (tj. do 10 tys. zł, średnia – 2,89).

Podsumowaniem danych w odniesieniu do strategii komunikacyjno-promocyjnych pomorskich instytucji są wartości dwóch wygenerowanych indeksów: (1) uśredniony indeks korzystania z kanałów promocyjno-komunikacyjnych (obejmujący wszystkie wyszczególnione w narzędziu kanały) oraz (2) uśredniony indeks wykorzystania kanałów komunikacji i promocji online (jak powyżej). Pierwszy indeks przybiera wartość 2,36, a drugi 2,61 dla całej próby, co sugeruje generalnie przeciętną aktywność komunikacyjną pomorskich organizacji.

Umieszczenie podmiotu ma wpływ na aktywność komunikacyjną organizacji w ogóle⁹⁹ oraz w Internecie¹⁰⁰. Generalnie bardziej aktywne są te pozatrójmiejskie, natomiast w przypadku wykorzystania narzędzi online wiodą prym organizacje z Trójmiasta. Zróżnicowań w poziomie aktywności ze względu na staż instytucji nie zaobserwowano. W poziomie aktywności komunikacyjnej organizacji także obserwujemy zróżnicowania w odniesieniu do typu badanego podmiotu¹⁰¹. Aktywność instytucji publicznych jest najwyższa, zarówno w odniesieniu do wszystkich kanałów komunikacyjnych, jak i tych w Sieci. Najmniej aktywnie komunikującymi podmiotami są instytucje niekomercyjne. Zwraca także uwagę relatywnie wysoki wskaźnik korzystania z instrumentów online przez podmioty komercyjne.

Jak wcześniej wskazano, poziom aktywności organizacji – zarówno klasycznej, jak i online – zależy od wysokości środków finansowych, jakimi dysponują organizacje¹⁰². Im większe środki finansowe w dyspozycji organizacji, tym większa skala działalności, która wy-

⁹⁹ $t(300) = 1,99$; $p < 0,05$.

¹⁰⁰ $t(299) = -4,86$; $p < 0,01$.

¹⁰¹ W odniesieniu do: (1) kanałów komunikacyjno-promocyjnych: $F(3,298) = 4,8$; $p < 0,01$; (2) kanałów online: $F(3,297) = 3,69$; $p < 0,05$.

¹⁰² W odniesieniu do: (1) kanałów komunikacyjno-promocyjnych: $F(3,198) = 6,57$; $p < 0,01$; (2) kanałów online: $F(3,197) = 10,23$; $p < 0,01$.

maga użycia zróżnicowanych kanałów komunikacji z odbiorcami i promocji swoich działań.

W podziale na zróżnicowania terytorialne (według NTS) można ponownie zauważyć, ale tylko w odniesieniu do ogólnej strategii komunikacyjnej, podobieństwo regionu gdańskiego do instytucji trójmiejskich (tabela 23). Aktywność na polu wykorzystania różnych narzędzi komunikacyjnych jest najwyższa na peryferiach województwa pomorskiego. Być może wynik ten związany jest z generalnymi trudnościami w dotarciu do odbiorcy na tych terenach. W obu przypadkach, tj. zarówno w odniesieniu do kanałów klasycznych¹⁰³ oraz internetowych¹⁰⁴, uzyskano potwierdzenie istnienia zależności w postaci istotności statystycznej.

TABELA 23

Korzystanie z różnych kanałów komunikacyjno-promocyjnych w podziale terytorialnym według NTS (średnie). Podkreślono najwyższe średnie w ramach zmiennych niezależnych.

Obszar działań	NTS				
	trój-miejski	gdański	chojnicki	śląpski	staro-gardzki
Korzystanie z kanałów promocyjno-komunikacyjnych	2,28	2,25	2,42	<u>2,68</u>	2,46
Korzystanie z kanałów komunikacji online	<u>2,82</u>	2,38	2,42	2,45	2,34

Porównanie danych w ujęciu dynamicznym (w zakresie odnoszącym się do metropolii) ukazuje generalny spadek aktywności organizacji w kontekście użycia niemal wszystkich kanałów komunikacyjnych (tabela 24). Wydaje się, że taki trend w strategii promocyjnej organizacji wynika ze stopniowego umacniania się popularności Internetu jako najważniejszego medium. Jest to jedyny kanał w zestawieniu, którego popularność utrzymała się na

¹⁰³ $F(4,297) = 3,41$; $p = 0,01$.

¹⁰⁴ $F(4,296) = 5,95$; $p < 0,01$.

tym samym, wysokim poziomie. Strategia komunikacyjna organizacji, o ile istnieje, coraz częściej opiera się jedynie na wykorzystaniu kanałów online i to także w zredukowanej formule – ograniczającej się do prowadzenia profilu na portalu społecznościowym oraz / lub własnej strony internetowej.

TABELA 24

Korzystanie z różnych kanałów komunikacyjno-promocyjnych w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017, średnie)

Kategoria	Gdańsk 2012	Trójmiasto 2017	Trend
KANAŁY KOMUNIKACYJNO-PROMOCYJNE			
Internet	3,90	3,85	•
Ulotki i plakaty	3,50	3,13	▼
Prasa codzienna	2,76	2,19	▼
Radio	2,62	2,07	▼
Magazyny	2,07	1,75	▼
Telewizja	1,99	1,55	▼
Billboardy	1,59	1,33	▼
KANAŁY KOMUNIKACJI ONLINE			
Profile w serwisach społecznościowych	3,22	3,6	▲
Własna strona internetowa	3,61	3,39	▼
Listy mailingowe	3,13	2,66	▼
Wyspecjalizowane portale tematyczne	2,71	2,32	▼
Newslettery	2,40	2,07	▼

STRATEGIE ZARZĄDZANIA ORGANIZACJĄ

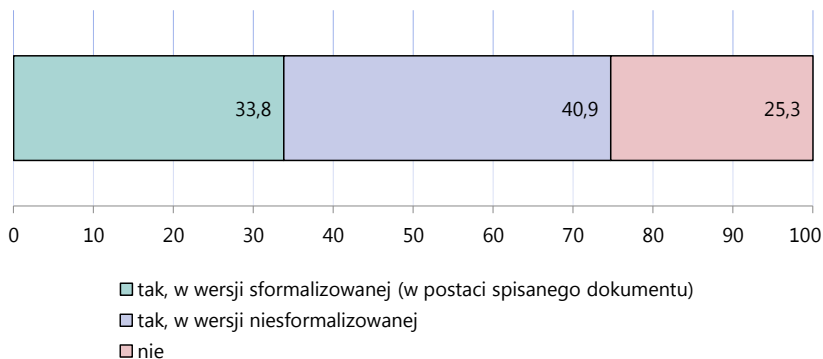
Badanych poproszono o wskazanie, czy w podmiotach, które reprezentują, istnieją sformalizowane bądź niesformalizowane strategie / plany działania, a jeżeli istnieją, to czy – w ich opinii – są

realizowane w praktyce. Wydaje się, że jest to dość istotny wskaźnik weryfikujący sposób zarządzania instytucją. Obecność dobrej jakości strategii lub planu działania daje możliwość rozpoznania i zdefiniowania uwarunkowań otoczenia instytucjonalnego podmiotu, a także planowania działań w dłuższym horyzoncie czasowym z uwzględnieniem ograniczeń, ale także potencjałów jednostki. Daje możliwość urefleksyjniania działań oraz jest istotnym elementem ich profesjonalizacji.

Okazuje się, że wśród badanych organizacji niemal 3/4 deklaruje obecność takiej strategii (74,7%) w wersji sformalizowanej, np. w postaci spisanego dokumentu (1/3 organizacji) bądź niesformalizowanej (2/5 organizacji). Aż 1/4 organizacji w próbie deklaruje brak obecności jakiejkolwiek strategii (wykres 9).

WYKRES 9

Obecność strategii / planu działania w pomorskich instytucjach kultury.
Deklaracje respondentów (dane w %).

Warto zwrócić uwagę, że badano jedynie deklaracje, bez faktycznej weryfikacji dokumentacji, stąd należy te – mimo wszystko optymistyczne dane – traktować ostrożnie, zwłaszcza w odniesieniu do istnienia „ustnych” wersji strategii. Gdyby więc wziąć pod uwagę jedynie (niezweryfikowane) deklaracje o istnieniu fizycznej

dokumentacji, odsetek takich organizacji w próbie wynosiłby 33,8. Drugim zastrzeżeniem formułowanym w tym kontekście jest fakt, że nie mamy żadnych danych na temat treści, zakresu, a tym samym jakości tego typu opracowań.

Uzupełnieniem danych o istnieniu strategii działania są odpowiedzi na pytanie o realizację w praktyce istniejących planów działania. Należy nadmienić, że pytanie to zadawano jedynie respondentom, którzy odpowiedzieli twierdząco na poprzednie pytanie. I tak, jedynie czterech przedstawicieli instytucji odpowiedziało przecząco, a pięcioro wskazało odpowiedź ambiwalentną („ani tak, ani nie”). Zdecydowana większość instytucji (96%) zadeklarowała z różnym natężeniem realizację istniejących strategii i planów działania w praktyce. Szczegółowe dane prezentujemy w tabeli 25.

TABELA 25

Deklaracje dotyczące realizacji istniejącej strategii / planu działania w praktyce (dane w %). Na pytanie odpowiadały tylko instytucje deklarujące istnienie strategii / planu działania w ich podmiocie.

Obszar działań	Odsetek odpowiedzi
zdecydowanie tak	42,4
raczej tak	53,6
ani tak, ani nie	2,2
raczej nie	0,9
zdecydowanie nie	0,9

Analiza rozkładu odpowiedzi na pytanie o obecność strategii bądź planu działania w podziale na zmienne niezależne przynosi interesujące wnioski (tabela 26). Jedynie staż instytucji nie różnicuje odpowiedzi na to pytanie. Zarówno więc umiejscowienie instytucji¹⁰⁵, typ podmiotu¹⁰⁶

¹⁰⁵ $\chi^2 = 14,67$; $df = 2$; $p = 0,01$.

¹⁰⁶ $\chi^2 = 44,01$; $df = 6$; $p < 0,01$.

oraz budżet¹⁰⁷ mają wpływ na deklaracje respondentów w tym zakresie. Instytucje trójmiejskie zdecydowanie częściej deklarują posiadanie strategii, ale jest ona deklarowana raczej w postaci niesformalizowanej (50,7% odpowiedzi). Za to nieobecność strategii faktycznie częściej jest wskazywana przez instytucje regionalne (33,3% w stosunku do 17,1% w Trójmieście). Warto także nadmienić, że instytucje pozatrójmiejskie nieznacznie częściej wskazują na posiadanie spisanej strategii.

TABELA 26

Obecność strategii / planu działania w pomorskich instytucjach kultury w podziale na zmienne niezależne (dane w %)

Obecność strategii	Metropoli-talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
wersja sformalizowana	32,2	<u>35,3</u>	<u>50,6</u>	35,2	23,1	2,5	<u>38,5</u>	28,8	19,3	36,7	37,2	<u>48,7</u>
wersja niesformalizowana	<u>50,7</u>	31,3	24,7	45,3	51,3	<u>52,5</u>	35,3	<u>46,8</u>	38,6	<u>43,3</u>	39,5	38,5
brak strategii	17,1	<u>33,3</u>	24,7	19,5	25,6	<u>45,0</u>	<u>26,3</u>	24,5	<u>42,1</u>	20,0	23,3	12,8

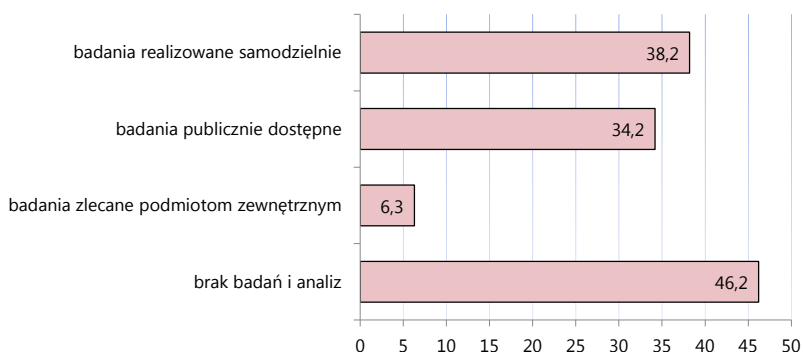
To głównie instytucje publiczne posiadają strategię działania, co jest zrozumiałe, bo w wielu przypadkach uregulowania prawne nakładają na nie taki obowiązek. Także instytucje obywatelskie formułują swoje działania na podstawie dokumentów strategicznych, ale częściej w postaci niesformalizowanej. Inną logikę przyjmują instytucje prywatne – tu plan działania istnieje w większości przypadków w wersji niesformalizowanej. Podmioty niekomercyjne w zasadzie nie korzystają ze sformalizowanych strategii działania (2,5% wskazań). To właśnie wśród tych organizacji notuje się najwyższy odsetek braku formułowania jakichkolwiek planów działania (45%).

¹⁰⁷ $\chi^2 = 15,92$; $df = 6$; $p < 0,05$.

Generalnie wraz ze wzrostem budżetu instytucji rośnie odsetek posiadania sformalizowanych wersji strategii. Zróżnicowania w odpowiedziach ze względu na staż instytucji nie uzyskały potwierdzenia w postaci istotności statystycznej, choć notuje się pewne różnice. Instytucje starsze częściej posiadają spisany plan działania (38,5% wśród podmiotów powstałych przed 2003 rokiem do 28,8% wśród młodszych). Dłuższy staż podmiotu sprzyja zapewne ustabilizowaniu struktur i wypracowaniu odpowiednich procedur odnoszących się do planowania dalszych działań.

WYKRES 10

Korzystanie z badań i analiz w planowaniu i realizacji działalności wśród pomorskich instytucji (dane w %). Wyniki nie sumują się do 100, ponieważ można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Jednym z elementów rozpoznających specyfikę zarządzania instytucją kultury było pytanie o korzystanie z wyników badań i analiz w planowaniu swojej działalności. Wydaje się to jednym z istotnych wskaźników świadczących o skali profesjonalizacji działań jednostki (wykres 10, tabela 27).

Organizacje miały możliwość uszczegółowienia odpowiedzi twierdzącej (tj. potwierdzenia korzystania z badań i analiz). Okazuje się, że niemal 2/5 organizacji czerpie wiedzę z badań realizowanych

samodzielnie (38,2%), niewiele mniej zaś z badań dostępnych publicznie (34,2%). Marginalny odsetek organizacji zleca swoje badania podmiotom zewnętrznym (6,3%). Niepokojące jest to, że niemal połowa badanych podmiotów deklaruje brak korzystania z jakiejkolwiek formy badań i analiz w planowaniu swojej działalności (46,2%).

Warto nadmienić, że analogicznie jak w przypadku strategii i planów działania, bazujemy wyłącznie na deklaracjach badanych podmiotów. Szczególnie interesujący, oprócz weryfikacji samych deklaracji, byłby wgląd w jakość, zakres i dalsze wykorzystanie badań realizowanych przez instytucje – zarówno w odniesieniu do badań i analiz zleczanych dedykowanym podmiotom, jak i tych, które instytucje realizują samodzielnie.

TABELA 27

Korzystanie z badań i analiz w planowaniu i realizacji działalności
wśród pomorskich instytucji w podziale na zmienne niezależne (dane w %)

Korzystanie z badań i analiz	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
tak	<u>56,7</u>	51,0	<u>64,8</u>	57,7	40,0	30,0	<u>55,1</u>	52,8	49,1	60,7	53,5	<u>67,5</u>

W celu zwiększenia przejrzystości analizy zredukowano liczbę kategorii w zmiennej dotyczącej deklaracji korzystania z badań i analiz do 2 kategorii, tj. „tak” i „nie”. Okazuje się, że statystycznie istotnie różnicuje się ona tylko w rozkładzie ze względu na typ podmiotu¹⁰⁸. Podobnie jak w przypadku formułowania dokumentacji strategicznej, tu także instytucje publiczne znacznie częściej korzystają z badań i analiz w swojej działalności. W dalszej kolejności plasują się podmioty obywatelskie. Zdecydowanie rzadziej korzystają z nich podmioty prywatne, zarówno komercyjne, jak i niekomercyjne.

¹⁰⁸ $\chi^2 = 17,43$; $df = 3$ $p = 0,01$.

Analiza w ujęciu dynamicznym wskazuje na to, że w zakresie deklaracji o obecności strategii / planu działania wśród gdańskich / trójmiejskich instytucji, trend jest negatywny (tabela 28). W tegorocznych badaniach trójmiejskie organizacje wskazały na brak strategii częściej niż podmioty badane przed pięciu laty (różnica 5 punktów procentowych). Dodatkowo spadł znacznie odsetek organizacji deklarujących obecność strategii w formie przyjętego formalnie dokumentu (aż o ponad 14 punktów procentowych) na rzecz wersji niesformalizowanych (wzrost o ponad 9 punktów procentowych). Trudno jednoznacznie wskazać interpretację takich zmian w zakresie przygotowywania strategii działania instytucji.

TABELA 28

Obecność strategii / planu działania w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym
(lata 2012–2017, dane w %)

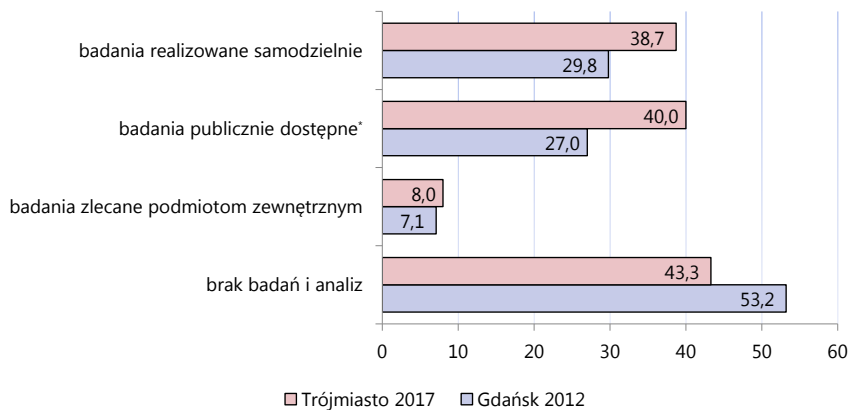
Obecność strategii	Gdańsk 2012	Trójmiasto 2017
wersja sformalizowana	<u>46,4</u>	32,2
wersja niesformalizowana	41,4	<u>50,7</u>
brak strategii	12,1	<u>17,1</u>

Z kolei w kontekście korzystania z badań i analiz trend można uznać za korzystny (wykres 11). W ciągu pięciu lat odsetek organizacji niekorzystających z jakichkolwiek badań i analiz zmniejszył się niemal o 10 punktów procentowych. Można więc zakładać, że rośnie świadomość potrzeb tego rodzaju opracowań i postrzeganie ich przydatności.

Warto zwrócić uwagę, że odsetek instytucji analizujących badania publicznie dostępne wzrósł aż o 13 punktów procentowych, a tych, które realizują badania samodzielnie o blisko 9 punktów. Dynamiczny wzrost zainteresowania korzystaniem z badań i analiz wśród instytucji kultury nie przełożył się na większą aktywność w zlecaniu badań wyspecjalizowanym agencjom badawczym.

WYKRES 11

Korzystanie z badań i analiz w planowaniu i realizacji działalności w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017, dane w %). Wyniki nie sumują się do 100, ponieważ można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź. Obserwacje wskazane gwiazdką w sposób istotny statystycznie różnicują zmienne zależne.

INSTYTUCJE IKONY
POSZERZENIE CZY ZAWĘŻENIE
POLA KULTURY?

INSTYTUCJE IKONY. POSZERZENIE CZY ZAWĘŻENIE POLA KULTURY?

Jedną z przesłanek do postawienia tezy o poszerzeniu pola kultury była zaobserwowana w badaniu z 2012 roku znacząca, i o różnorodnym charakterze, aktywność w polu instytucji trzeciego sektora. Podzielony na obszary proces poszerzenia dotyczył między innymi strukturalnego kształtu wszystkich badanych instytucji kultury, które miały przybierać elastyczną strukturę ramową i działać coraz częściej w sieci powiązań z innymi instytucjami. Cechowało to przede wszystkim podmioty obywatelskie. Ponadto analiza treści rozmów z przedstawicielami gdańskiego sektora kultury pozwoliła dostrzec próby zdefiniowania zróżnicowanych zjawisk w jego obrębie, a co za tym idzie – dostrzeżenie podziału na tradycyjne („stare”) i nowoczesne („nowe”) instytucje kultury. Wyodrębnienie tych drugich było spowodowane nie tylko „młodością” w tym sensie, że zaczęły one powstawać stosunkowo niedawno (głównie po roku 2009), ale również odmiennie formułowanymi przez nie celami, jak również sposobami działań.

Podmioty obywatelskie były postrzegane jako te, które w pierwszej kolejności i powszechnie realizują model kultury oparty w dużym stopniu o partycypację i interakcję z odbiorcami. Chodziło przede wszystkim o to, że na tle „starych” instytucji, „nowe” miało charakteryzować twórcze i niekonwencjonalne podchodzenie do swoich zadań, unikanie wytartych schematów i hierarchicznych relacji personalnych, które mogłyby zrytualizować i ograniczać działania.

Nowoczesne instytucje kojarzone były głównie ze stylem pracy podmiotów obywatelskich, a ich działalność miała być istotnym dowodem na poszerzenie pola kultury¹⁰⁹. Co więcej, można było zakładać, że kwestią czasu powinna się stać jeszcze większa aktywność nowych nietradycyjnych instytucji, co wpłynie na dalsze różnicowanie działań w kulturze. Faktem jest, że instytucje przeszły Rubikon i już raczej nie ma perspektyw na powrót do funkcjonowania w starym stylu. Ludzie kultury, artyści, animatorzy zdali sobie sprawę, że należy uelastyczyć działania, wciągać ludzi w wydarzenia, wychodzić w przestrzeń publiczną, a oprócz artystycznych, stawiać sobie cele społeczne, gdyż – bywa i tak – są miejsca, gdzie instytucja kultury, lub jakakolwiek inicjatywa kulturalna, jest jedynym obszarem integracji dla społeczności lokalnej. Jak jednak pokazują wyniki badań nad pomorskim sektorem kultury, na dalszą inwazję tego, co otwiera i poszerza działania instytucji, na razie nie ma co liczyć. Mówiąc krótko, nowoczesne podmioty i ich styl pracy wpisały się w ustalony podział wpływów w sektorze kultury, w którym nadal dominują instytucje publiczne.

W świetle naszych badań podmioty obywatelskie nie wyróżniają się jednak szczególnie w żadnym z badanych obszarów: ani nie wykazują one wysokich, ani niskich poziomów aktywności instytucjonalnej. Jeśli za zrozumiałe uznamy, że stosunkowo niewielka skala działalności charakteryzuje je w odniesieniu do realizacji projektów – co da się wytłumaczyć ograniczeniami wynikającymi ze skromnych zazwyczaj możliwości finansowych i kadrowych – to słabsza aktywność w obszarze komunikacji wydaje się zastanawiająca. Inna kwestia dotyczy współpracy. W badaniach sprzed pięciu lat wyraźnie uwidoczniło się jej znaczenie. Z obecnych deklaracji przedstawicieli instytucji wynika, że nic się pod tym względem nie zmieniło, a częstotliwość współpracy w ramach sektora

¹⁰⁹ Do podobnych wniosków, choć ujmowanych inaczej, doszli autorzy projektu „Kultura miejska. Węzły i przepływy”, wskazując na niebagatelną rolę podmiotów obywatelskich w animowaniu kultury. Zob. A. Nacher (red.), *Spacerowicze, nomadzi i sieciowi łowcy okazji*. Kraków 2012.

kultury i poza nim wzrasta. Jednak podmioty obywatelskie, które w poprzednich badaniach dowodziły wartości współpracy, same – co pokazują aktualne badania – współpracę podejmują średnio o połowę rzadziej niż instytucje publiczne. Jednym z wyjątków jest większa częstotliwość kooperowania z instytucjami tego samego typu, czyli ze stowarzyszeniami i fundacjami. Gdyby chcieć w sposób obrazowy opisać wyłaniającą się z badań sytuację podmiotów obywatelskich, to można byłoby powiedzieć, że „schowały” się one za instytucjami publicznymi.

Podmioty publiczne, dysponujące zwykle największymi budżetami, profesjonalnie przygotowaną kadrą, a czasami najlepszą infrastrukturą, w większości statystyk górują nad innymi podmiotami działającymi w sektorze kultury. Zgodnie z deklaracjami pracowników instytucji publicznych, mogą się one pochwalić najwyższą aktywnością w zakresie realizacji projektów, podejmowania działań komunikacyjno-promocyjnych, czy we wchodzeniu w kooperację z innymi podmiotami. Ciekawa rzecz jednak zachodzi w odniesieniu do obszarów działalności. Tutaj nie w każdym przypadku największa aktywność przypada w udziale instytucjom publicznym. Co może zaskakiwać, nie współpracują one silnie ze środowiskami artystycznymi i tym samym stosunkowo rzadko wchodzą w prowadzenie działalności artystycznej. Są przy tym niepodważalnymi liderami w organizowaniu wszelkiego rodzaju wydarzeń, prowadzeniu edukacji kulturalnej, aktywizowaniu młodzieży i na polu działań integrujących mieszkańców, a więc w zajmowaniu się budowaniem kapitału społecznego. Ten ostatni przypadek można traktować jako dowód na to, że instytucje publiczne wychodzić zaczęły ze sztywnego, monofunkcyjnego gorsetu, przejmując do pewnego stopnia zadania NGO-sów, których aktywność na tym obszarze wydawała się być kluczowa dla procesu poszerzenia pola kultury w badaniach z 2012 roku.

Sytuacja wygląda często tak, że instytucje publiczne, wchodząc w relacje z podmiotami obywatelskimi, korzystają z ich know-how: z doświadczeń i kreatywności oraz możliwości poruszania się na gruncie lokalnym. Piszemy o tym więcej w innym miejscu, ale warto

wspomnieć o pojawiających się wśród przedstawicieli instytucji publicznych głosach, mówiących, że otwarta formuła aktywności instytucji kultury i obieranie pozakulturalnych celów nie jest tym, czym instytucje kultury powinny się zajmować. Tak czy inaczej, zasadne będzie wrażenie, sugerujące, że instytucje publiczne, a z pewnością pewna ich część, przyczyniają się w sposób istotny do poszerzania pola kultury.

W kontekście komplikowania się relacji między podmiotami publicznymi i obywatelskimi, może zastanawiać stagnacja tych drugich, jeśli chodzi o niektóre obszary działalności instytucjonalnej, np. profile działalności czy korzystanie z kanałów komunikacyjno-promocyjnych. Czy nie jest to wpływ dominacji w sektorze kultury największych instytucji publicznych? Czy ograniczenia intensywności poszczególnych rodzajów aktywności nie wynikają z faktu, że instytucje publiczne zawłaszczają działania, które mogą być realizowane samodzielnie przez inne podmioty, w tym podmioty obywatelskie? Czy podejmując współpracę – jak to zostało ujęte wcześniej – te ostatnie nie „schowały” się za instytucjami publicznymi? Warto w tym kontekście przyjrzeć się funkcjonowaniu i roli instytucji publicznych, zwłaszcza tych spektakularnych, które zostały wzniesione w ostatnich latach w wielu polskich miastach, odciskając jednocześnie wyraźne piętno na funkcjonowaniu lokalnych sektorów kultury.

Wydaje się, że ostatnie lata to szczególny czas, w którym powstało wiele nowych instytucji kultury – z racji swojej spektakularności nazwać można je „instytucjami ikonami”. Bywało też tak, że do okazalszych siedzib przeniosły się stare, tzn. wcześniej już funkcjonujące instytucje. Statystyki istotnie pokazują wzrost liczby obiektów kulturalnych, zwłaszcza placówek muzealnych¹¹⁰, jak również zwiększającą się frekwencję bywania w instytucjach kultury¹¹¹.

¹¹⁰ http://mkidn.gov.pl/pages/posts/minister-omilanowska-wiecej-muzeow-domow-kultury-i-bibliotek-5684.php?searchresult=2&sstring=liczba_muze%C3%B3w [dostęp: 08.10.2017].

¹¹¹ <http://strateg.stat.gov.pl/Home/Strateg> [dostęp: 08.10.2017].

Można powiedzieć więc, że powstaje nowa jakość funkcjonowania sektora kultury, gdzie szczególnie istotna staje się rola nowych instytucji w kontekście miast – miejsc prowadzenia swojej działalności. Na ten aspekt zwracają uwagę autorzy raportu „Nowe lokowanie instytucji publicznych w miejskich ekosystemach kultury w Polsce”¹¹². Posługując się pojęciem ekosystemu, podkreślają wagę relacji między instytucjami kultury a ich otoczeniem społecznym. Z jednej strony, ważne są pozytywne aspekty pojawienia się nowej infrastruktury kulturalnej, czyli między innymi przyciąganie odbiorców efektem nowości, z drugiej zaś, pojawienie się takich instytucji, a w szczególności ich uprzywilejowana pozycja, rodzi pewne wyzwania i zagrożenia, wśród których istotna jest reakcja środowisk kulturalnych (innych instytucji, organizacji pozarządowych, ludzi sztuki), uwidocznienie się konkurencji w ramach sektora kultury oraz instrumentalizacja poszczególnych instytucji, które stają się ikonami służącymi do realizacji celów wizerunkowo-promocyjnych miast. Ten ostatni aspekt wiązany jest z oczekiwaniem – zwykle przez władze miejskie – podobnie pozytywnych efektów, jakie pojawiły się w Bilbao po wybudowaniu Muzeum Guggenheima, gdzie inwestycja w kulturę wpłynęła na wzrost atrakcyjności miasta i doprowadziła do jego bogacenia się. Stąd zrozumiałe jest, że strategia obrona przez baskijskie miasto stała się punktem odniesienia również dla polityk kulturalnych polskich miast.

Problem znaczenia nowo budowanych obiektów kulturalnych badali autorzy projektu „Efekt Bilbao czy kult cargo? Nowe instytucje kultury jako aktywatory życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego”¹¹³. Punktem wyjścia była chęć zastanowienia się nad zasadnością powszechnego i aksjomatycznego traktowania kultury jako narzędzia poprawiającego szeroko pojmowaną jakość życia, co znajduje odzwierciedlenie na poziomie dokumentów strategicznych

¹¹² Raport z projektu badawczego „Nowe lokowanie instytucji publicznych w miejskich ekosystemach kultury w Polsce”. Poznań 2017.

¹¹³ <http://bilbao.bibel.pl> [dostęp: 06.11.2017].

dotyczących rozwoju kultury, i co pojawia się w publicznych wypowiedziach polityków, próbujących legitymizować nakłady na infrastrukturę kulturalną. W konsekwencji takiego podejścia zakłada się, że nowo budowane obiekty powinny pełnić między innymi następujące funkcje: (1) poprzez swoją architekturę mają być odbierane jako spektakularne, (2) mają przyciągnąć lokalnych odbiorców, a także, a może przede wszystkim, turystów oraz (3) mają przyczyniać się do rewitalizacji tkanki miejskiej, poprawy warunków życia w lokalnych społecznościach i wzrostu atrakcyjności miasta jako miejsca zamieszkania

Zrealizowane w ostatnich latach w Polsce instytucje kultury, głównie muzea i filharmonie, generalnie nie osiągają efektu znanego z Bilbao, choć w kilku opisanych przez badaczy przypadkach pojawiają się pewne podobieństwa. Przypatrując się im i wskazując na wybrane, ambiwalentne raczej, konsekwencje inwestowania w kulturę à la Bilbao, można powiedzieć, że pojawienie się instytucji ikon w przestrzeni miast nierzadko jest impulsem dla sterowanego mechanizmami rynkowymi procesu gentryfikacji, co zazwyczaj prowadzi do tłumienia potencjału kulturowego lokalnej społeczności. W Bilbao tego rodzaju konsekwencje wskazywano jako negatywne strony odnowy miasta. Chodziło o to, że zmieniające się jego oblicze przyciągało turystów, podczas gdy członkowie lokalnej społeczności byli coraz bardziej marginalizowani, zarówno w sensie przestrzennym, jak i społecznym. Innymi słowy, ważnym problemem w przypadku osiągnięcia „efektu Bilbao” bywa ryzyko zignorowania potrzeb i interesów zwykłych mieszkańców. Zasadna jest więc refleksja nad tym, jak sytuacja wygląda w Gdańsku (czy szerzej w Trójmieście), gdzie w ostatnich latach powstało kilka spektakularnych instytucji kultury i zapewne następnych kilka powstanie za jakiś czas.

Gdy realizowana była pierwsza, gdańska edycja badań nad poszerzaniem się pola kultury, instytucje ikony (takie jak Europejskie Centrum Solidarności, Gdański Teatr Szekspirowski czy Muzeum II Wojny Światowej), a dokładniej ich spektakularne sie-

dziby, były jeszcze w budowie. W przywołanym raporcie „Nowe lokowanie instytucji publicznych w miejskich ekosystemach kultury w Polsce” znajduje się analiza funkcjonowania Gdańskiego Teatru Szekspirowskiego. Ciekawe rezultaty przynosi część badania dotycząca odnalezienia się i pozycji instytucji w ekosystemie lokalnego sektora kultury. Okazało się, że pracownicy innych instytucji w mieście odnoszą się do GTS z pewnym uprzedzeniem, że pojawienie się go, zamiast nasilić współpracę pomiędzy różnymi podmiotami, nasiliło rywalizację, a przede wszystkim rozbudziło zazdrość o przekierowanie publicznej uwagi w dużej mierze w stronę nowej instytucji.

W przypadku gdańskich nowych instytucji kultury na ich funkcjonowaniu, odbiorze i wpływie na otoczenie ciąży fakt, że miasto, szczególnie w sezonie letnim, ma charakter turystyczny¹¹⁴. Jakkolwiek by zatem nie spoglądać na działalność ECS, GTS czy MIIWŚ, to w istotnym wymiarze będą one jawiły się jako atrakcje turystyczne. Nie przez przypadek więc przedstawiciele władz Gdańska w owych instytucjach widzą inwestycje, które procentują nie tylko na polu kultury. Jednym z najważniejszych uzasadnień dla ich realizacji jest to, że są one impulsem dla rozwoju turystyki, a komentarzom dotyczącym nasilenia ruchu turystycznego towarzyszy wskazywanie na owe obiekty jako jedne z ważniejszych jego przyczyn¹¹⁵. W rzeczywistości obiekty nie tyle bezpośrednio przyciągają turystów, co uatrakcyjniają im pobyt¹¹⁶, a dokładniej mówiąc, przyczyniają

¹¹⁴ Według Gdańskiej Organizacji Turystycznej i Pomorskiego Instytutu Naukowego w roku 2016 Gdańsk odwiedziło prawie 2 mln gości. Zob. <http://www.dziennikbałtycki.pl/turystyka/a/coraz-wiecej-turystow-w-gdansk-u-za-co-lubia-to-miasto-wyniki-badan,12040134> [dostęp: 13.10.2017].

¹¹⁵ J. Wiśniowska, „Gdańsk to dobra marka”. *Deбата „Wyborczej” o sezonie turystycznym na Pomorzu*, <http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/7,35612,21996677,debata-o-sezonie-turystycznym-w-gdansk-u-i-na-pomorzu-gdansk.html> [dostęp: 10.10.2017].

¹¹⁶ W raporcie Turystyka podczas długiego weekendu majowego w Gdańsku w 2016 r., <http://www.institutnaukowy.org/src/Infografika-weekend-majowy.pdf>

się do wydłużania tego pobytu. Badania z 2016 roku przeprowadzane przez Pomorski Instytut Naukowy im. Brunona Synaka i Gdańską Organizację Turystyczną jednoznacznie pokazują, że w sezonie letnim największy odsetek (41%) stanowili turyści, których pobyt w mieście trwał od 4 do 7 dni¹¹⁷. Co ciekawe, poza sezonem również ten przedział czasowy był najczęściej wskazywany przez przyjeżdżających do Gdańska. Nie bez znaczenia jest też fakt, że nowe instytucje kultury ulokowane zostały w gdańskim Śródmieściu, czyli w części miasta, w której znajdują się także inne największe atrakcje turystyczne. Nie dziwi zatem, że pojawiają się w związku z tym przynajmniej dwa problemy, które pośrednio dotyczą zagadnienia poszerzania pola kultury, a zwłaszcza społecznych funkcji, jakie kultura może lub (nie) powinna pełnić. Pierwszy, ogólniejszy, dotyczy generalnie społecznych kosztów rozwoju turystyki miejskiej na dużą skalę oraz drugi, który ukazuje pewne trudności prowadzenia działalności kulturalnej adresowanej do mieszkańców w takim miejscu i w takich warunkach.

Niewykluczone jest, że Gdańsk wkrótce dołączy do grona miast europejskich, w których turyści nie są już witani z otwartymi rękoma, co zwiastować może pojawienie się negatywnych zjawisk znanych z Barcelony, Wenecji czy Amsterdamu. Mówiąc ogólnie, rozwój turystyki sprawia, że część atrakcyjnych i popularnych miast wydaje się nie mieć żadnego innego przeznaczenia niż turystyka. W takich miejscach każdy budynek, każde wydarzenie kulturalne, każda usługa ma jednego adresata – turystę. W konsekwencji dochodzi do marginalizacji mieszkańców: ich prawa, potrzeby i interesy wy-

[dostęp: 13.10.2017]) znaleźć można dane mówiące, że turyści odwiedzający w majowy weekend Gdańsk najchętniej zwiedzali. Najwięcej wskazań padło na Żuraw (45%), ale wśród wymienianych obiektów znalazły się też nowo wybudowane instytucje kultury: Europejskie Centrum Solidarności (13,3%) i Gdański Teatr Szekspirowski (10,0%).

¹¹⁷ R. Bęben, O. Papis, M. Kotlarz, *Turystyka Gdańska. Raport z badania przeprowadzonego w III kwartale 2016 roku*, Gdańsk 2016, <http://visitgdansk.com/download/2017-01/1326.pdf> [dostęp: 13.10.2017].

dają się być lekceważone. Podobny problem powoli zauważalny zostaje w gdańskim Śródmieściu, gdzie istotna część mieszkań została przeznaczona na krótkoterminowy wynajem, gdzie zmienił się charakter świadczonych usług, gdzie zrobiło się tłoczno i głośno, a zachowania turystów stały się uciążliwe¹¹⁸.

We wprowadzeniu do książki „Protest and Resistance in the Tourist City” redaktorzy publikacji Claire Colomb i Johannes Novy¹¹⁹ wymieniają całą listę spornych, problematycznych kwestii, pojawiających się w miastach zdominowanych przez turystów. Obok spraw związanych z gospodarką, ekologią czy psychologią, znalazły się na niej także kontrowersyjne zjawiska dotyczące kultury. Są to między innymi komercjalizacja, iwentyzacja i festiwalizacja. Warto zaś podkreślić, że istotne miejsce wśród nich zajmuje zanikanie różnorodności, co uznaje się za rezultat zaspokajania sformatowanych potrzeb turystów. Owo zanikanie przejawia się z reguły spychaniem na margines bądź zamieraniem działań o charakterze oddolnym, alternatywnym, po prostu obywatelskim.

Polskie debaty o roli kultury jako narzędziu rozwoju również podnoszą problem rozdzwiewu między „ekstensywnym” wykorzystywaniem kultury jako produktu promocyjnego, w tym turystycznego, który skierowany jest *de facto* do odbiorcy zewnętrznego, a bardziej dojrzałą interpretacją kultury jako narzędzia prorozwojowego¹²⁰. Sytuacja społeczna w części gdańskiego Śródmieścia zdaje się potwierdzać to napięcie. Łącząc ten problem z funkcjonowaniem nowych instytucji kultury, można powiedzieć, że powstały one w kontekście, który nie sprzyja aktywnościom partycypacyjnym

¹¹⁸ I. Godlewska, *Turyści są zachwyceni. Ale nie mieszka się tu łatwo*, „GW Magazyn Trójmiasto” 2016, nr 146. J. Wiśniowska, *Wyspa Spichrzów czy Booking.com Island*, „GW. Magazyn Trójmiasto” 2017, nr 103.

¹¹⁹ C. Colomb, J. Novy (eds), *Urban Tourism and Its Discontents: an Introduction*, [w:] *Protest and Resistance in the Tourist City*, New York 2017.

¹²⁰ Zob. A. Bachórz, K. Stachura, *W poszukiwaniu punktów stycznych. Rekonstrukcja dyskursu o problemach (nie)uczestnictwa w kulturze*, Gdańsk 2015, s. 14–16.

i integracyjnym. Śródmieście to dla takich działań trudny teren, bowiem, ujmując krótko, została na nim zachwiana równowaga pomiędzy mieszkańcami a turystami¹²¹.

Zgodnie z diagnozą mówiącą o poszerzającym się polu kultury, zakres prowadzenia działalności instytucji kulturalnych otwiera się na obszary społeczne. Nie ma wątpliwości, że część podmiotów publicznych taką pracę wykonuje. Widać to było już w badaniach z 2012 roku, kiedy przyglądaliśmy się funkcjonującemu jeszcze w lokalu zastępczym Europejskiemu Centrum Solidarności, ale które już wtedy posiadało rozbudowany program współpracy z podmiotami obywatelskimi. Widać to też od lat w działalności Instytutu Kultury Miejskiej¹²², korzystającego z kreatywności osób pochodzących z trzeciego sektora. Kiedy jednak weźmie się pod uwagę stosunek instytucji publicznych do ich bezpośredniego otoczenia, to ich obecność i rola w nim jest w najlepszym przypadku ambiwalentna. Paradoksalnie działania ECS-u w terenie są zaprojektowane w mniej centralnie położonych dzielnicach, w których istnieje potrzeba aktywizacji tamtejszej społeczności lokalnej.

¹²¹ Egzemplifikacją takich trudności może być fiasko projektu dotyczącego zagospodarowania jednego z podwórek na Głównym Mieście, czego w latach 2015–2016 podjęli się członkowie Forum Rozwoju Aglomeracji Gdańskiej, Koło Naukowe Doktorantów Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej oraz osoby związane z Instytutem Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego. W ramach projektu ustalono między innymi, że do prac nad zagospodarowywaniem podwórka zostaną włączeni mieszkańcy. Niestety, jak się okazało, właściciele lokali pod wynajem, którzy stanowili część członków wspólnot mieszkaniowych objętego projektem kwartału, nie byli zainteresowani udziałem w zmienianiu otoczenia kamienic i w konsekwencji nie udało się przeprowadzić rewitalizacji podwórka.

¹²² Instytut Kultury Miejskiej jest instytucją kultury nowego typu, jednak z racji historii powstania i obecnej sytuacji lokalowej nie sposób jej zaliczyć do grona nowych instytucji kultury, które wyróżnia spektakularna, nowo wybudowana siedziba. Niewykluczone, że niedługo stanie się inaczej, bowiem w planach jest przeprowadzka do wielofunkcyjnego kompleksu Forum Gdańsk, gdzie IKM zyska przestrzeń na poszerzenie swojej działalności (sale do prowadzenia warsztatów, spotkań, wykładów czy projekcji filmowych).

Podobnie działa Instytut Kultury Miejskiej, sięgający do potencjału społecznego mieszkańców takich przestrzeni w mieście, jak Orunia czy Nowy Port. Ciekawymi przypadkami w działaniach IKM-u są obrzeża Śródmieścia (Biskupia Górka, Dolne Miasto), wyróżniające się tym, że ich przestrzeni nie upodobał sobie jeszcze turysta. Dodatkowo na uwagę zasługuje fakt, że część mieszkańców, aktywnych obywatelsko i skupionych w lokalnych stowarzyszeniach, buduje tożsamość tych fragmentów Śródmieścia na opozycji do zalanego turystami centrum, pokazując autentyczność i historię miejsc, wypełnionych oryginalną architekturą i prawdziwymi losami mieszkańców.

Pojawienie się nowych instytucji kultury – instytucji ikon, swoistych miejskich emblematów – zmusza do stawiania znaków zapytania i hipotez dotyczących potencjalnych kierunków zmiany społeczno-kulturowej w miastach. Instytucje publiczne, w szczególności nowego typu, warunkują charakter i skalę aktywności podmiotów obywatelskich. Ich rola w tym procesie nie jest jednak do końca zdefiniowana. Wprawdzie z badań wynika mglisty obraz zależności podmiotów obywatelskich od instytucji publicznych, jednak brak wyraźnej tendencji rozwojowej kulturalnego sektora pozarządowego może być efektem dominacji właśnie publicznych instytucji kultury. Ich nadrzędna rola nakłada na podmioty obywatelskie rodzaj płaszcza ochronnego, który sprawia, że poprawiają się ich warunki funkcjonowania, ale hamowane są praktyki innowacyjne. Jednocześnie zakorzenienie się nowych instytucji w najbardziej atrakcyjnych częściach miast sprawia, że stają się one elementem przemysłu turystycznego, mającym zapewniać osobom przyjezdnym uatrakcyjnienie pobytu. Stają się one wówczas jednym z elementów odpowiadających za zachwianie równowagi pomiędzy mieszkańcami a turystami. Mówiąc krótko, może być tak, że działalność instytucji zamyka się na lokalny kontekst.

Powyższe uwagi należy traktować jako sygnały, wskazujące na pewne możliwe negatywne konsekwencje pojawienia się ikonizacyjnych instytucji kultury nowego typu. Chodzi o to, że tak jak

swoją, często spektakularną, architekturą silnie potrafią wpisać się w krajobraz miasta, tak podobnie silnie potrafią wyróżnić się poprzez swoją działalność. Pytanie, jak instytucje ikony wpływają na pole kultury, tzn. czy wspierają jego poszerzenie, czy raczej sprzyjają jego zawężeniu, pozostaje otwarte na odpowiedzi i interpretacje.

WSPÓŁPRACA
WEWNĄTRZ-
I MIĘDZYSEKTOROWA

WSPÓŁPRACA WEWNĄTRZ- I MIĘDZYSEKTOROWA

ZASIĘG I CZĘSTOTLIWOŚĆ DZIAŁAŃ WSPÓŁNYCH CO RÓŻNICUJE POTENCJAŁ WSPÓŁPRACY?

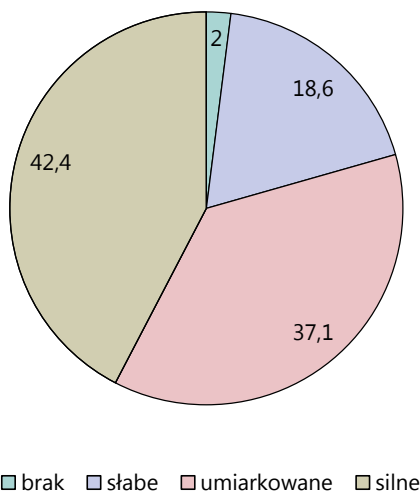
Zebrane dane wskazują, że współpraca wewnątrz sektora jest dla badanych instytucji kultury zjawiskiem powszechnym i naturalnym. Ich przedstawiciele deklarują szeroko zakrojoną współpracę z innymi podmiotami. 42,4% badanych instytucji wskazuje, że współpracuje ze wszystkimi typami organizacji, a jedynie 2% nie współpracuje z innymi podmiotami w ogóle. Wykres 12 odzwierciedla intensywność zaobserwowanych relacji wewnątrz sektora kultury. Indeks jest oparty o deklarację liczby grup podmiotów z którymi wchodzi one – z różnym natężeniem – w kooperację.

Przedstawione dane wskazują, że dominacja potencjału infrastrukturalnego w połączeniu z przejawianą gotowością do współpracy z innymi podmiotami doprowadza do tego, że kooperacja z publicznymi instytucjami kultury jest w sektorze najpowszechniejsza i przybiera największą intensywność (wykres 13). Mniejsza intensywność współpracy charakteryzuje indywidualnych artystów, inicjatywy obywatelskie i niesformalizowane grupy artystyczne. Na szczególną uwagę zasługują dwa wnioski z analizy. Po pierwsze, podmioty co do zasady chętniej wchodzi w bliższe związki z podmiotami z tego samego podsektora. Po drugie, zauważalnym *outsiderem* sektora są firmy / działania komercyjne. Ich logika działalności, oparta w dużej mierze na konkurencji z innymi pod-

miotami, oraz główny cel, którym jest maksymalizacja zysku, doprowadza do obniżenia poziomu współpracy z podmiotami ze wszystkich podsektorów.

WYKRES 12

Zakres więzi współpracy wewnątrzsektorowej realizowanej przez badane podmioty (dane w %).

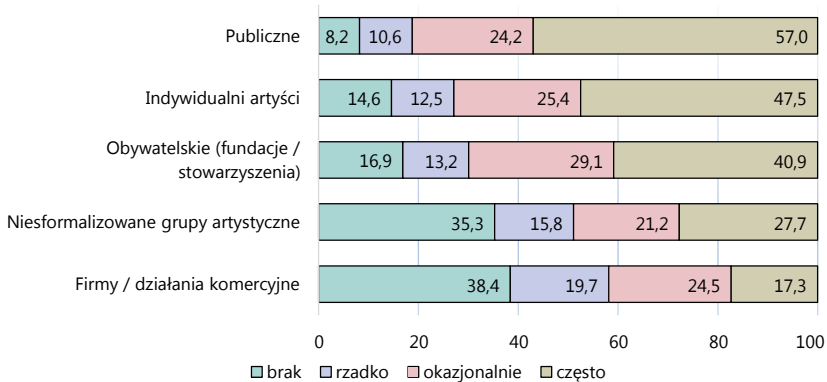

Inna jest sytuacja niesformalizowanych grup artystycznych, które wydają się nawiązywać stabilne relacje z wybranymi podmiotami – zarówno sformalizowanymi, jak i niesformalizowanymi. To wyjaśnia duże zróżnicowanie w częstotliwości współpracy – dużą liczbę podmiotów wskazującą na brak i równie liczną wskazującą na silny zakres działań wspólnych. Strategia oparta o aktywność pozwala najprawdopodobniej sprawniej realizować grupom niesformalizowanym działalność artystyczną przy minimalnych zasobach własnych¹²³.

¹²³ Przykładem jest współpraca grupy Teatr Dada von Bzdülów – w pierwszej kolejności z Klubem Żak, następnie z Teatrem Wybrzeże.

WYKRES 13

Częstotliwość współpracy badanych podmiotów z instytucjami z sektora kultury z uwzględnieniem ich typów (dane w %).

Po trzecie, należy podkreślić, że wpływ na częstotliwość współpracy z poszczególnymi typami instytucji mają zmienne dotyczące formalnych i strukturalnych wymiarów funkcjonowania podmiotów. Typ podmiotu ma wpływ przede wszystkim na współdziałanie z instytucjami publicznymi¹²⁴, z którymi najczęściej podejmują współpracę inne instytucje publiczne, rzadziej organizacje obywatelskie i niesformalizowane inicjatywy prywatne, a najrzadziej przedsiębiorstwa prywatne. Jednocześnie budżet ma wpływ na współpracę z instytucjami obywatelskimi¹²⁵, niesformalizowanymi grupami artystycznymi¹²⁶ i firmami komercyjnymi¹²⁷ – co do zasady: im większy potencjał finansowy instytucji, tym większa częstotliwość kooperacji z wymienionymi typami podmiotów.

¹²⁴ $H = 18,78$; $p < 0,01$.

¹²⁵ $H = 9,59$; $p = 0,03$.

¹²⁶ $H = 15,9$; $p = 0,01$.

¹²⁷ $H = 27,45$; $p < 0,01$.

Na osobne omówienie zasługuje wpływ przestrzeni działalności (metropolia–region) na współpracę z większością typów podmiotów działających w ramach sektora: instytucjami publicznymi¹²⁸, indywidualnymi artystami¹²⁹ i firmami / działaniami komercyjnymi¹³⁰. Należy podkreślić wynikającą z danych większą dominację (także w wymiarze posiadanych zasobów – infrastrukturalnych, osobowych i finansowych) w regionie instytucji publicznych, przy jednocześnie mniejszej dywersyfikacji sektora przez podmioty z pozostałych podsektorów. To wydaje się doprowadzać do sytuacji, w której to właśnie z instytucjami publicznymi realizuje się bardziej intensywną współpracę, a mniejsze są możliwości do współdziałania z innymi podmiotami. Wskazane w tabeli 29 statystyki, opisujące intensywność współpracy, opierają się na skali od 1 do 4, gdzie 1 oznaczało „brak”, 2 – „rzadką”, 3 – „okazjonalną”, a 4 – „częstą” współpracę.

TABELA 29

Deklarowana częstotliwość współpracy badanych z innymi podmiotami z sektora kultury z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (średnie)

Kategoria podmiotów	Metropolitalność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Publiczne	3,13	<u>3,46</u>	<u>3,47</u>	3,38	2,70	3,26	<u>3,38</u>	3,21	3,19	3,30	3,35	<u>3,53</u>
Obywatelskie (fundacje / stowarzyszenia)	<u>2,99</u>	2,89	2,98	<u>3,03</u>	2,68	2,82	<u>2,98</u>	2,89	2,55	2,95	3,12	<u>3,28</u>
Indywidualni artyści	<u>3,25</u>	2,87	3,10	2,94	<u>3,25</u>	3,13	<u>3,11</u>	3,01	2,80	3,03	3,19	<u>3,25</u>
Niesformalizowane grupy artystyczne	<u>2,53</u>	2,3	2,26	2,53	<u>2,54</u>	2,26	2,34	<u>2,51</u>	1,96	2,51	2,70	<u>2,90</u>
Firmy / działania komercyjne	<u>2,35</u>	2,07	2,15	2,28	<u>2,33</u>	2,00	2,14	<u>2,29</u>	1,59	2,21	2,23	<u>2,74</u>

¹²⁸ U = 8952; p = 0,01.

¹²⁹ U = 8881; p = 0,01.

¹³⁰ U = 9318,5; p = 0,04.

Jednocześnie w ujęciu dynamicznym dostrzegalna jest w metropolii stabilizacja zjawiska współpracy wewnątrz sektora kultury. Jego charakterystyka – zarówno hierarchia podmiotów, z którymi najchętniej podejmuje się współdziałanie, jak i główne tendencje (takie jak zmienne różnicujące częstotliwość współpracy) – pozostają niezmiennie. Szczegółowe dane w ujęciu porównawczym prezentuje tabela 30.

TABELA 30

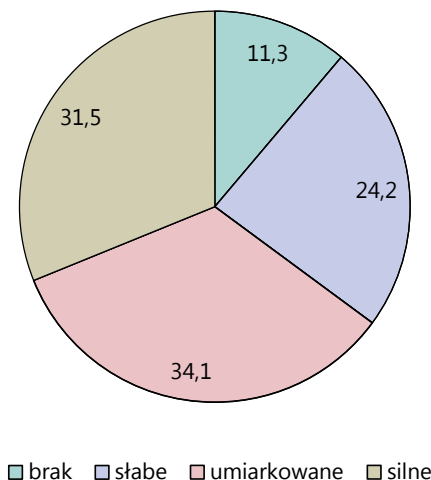
Deklarowane częstotliwość współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %). Podkreślono wyższe wskaźniki częstej współpracy dla poszczególnych typów podmiotów.

Kategoria podmiotów		Gdańsk 2012	Trójmiasto 2017
Publiczne	Brak	7,2	12,5
	Rzadko	14,4	11,8
	Okazjonalnie	33,1	25,7
	Często	45,3	<u>50,0</u>
Obywatelskie (fundacje / stowarzyszenia)	Brak	16,4	13,0
	Rzadko	12,1	14,4
	Okazjonalnie	38,6	33,6
	Często	32,9	<u>39,0</u>
Indywidualni artyści	Brak	10,0	10,3
	Rzadko	7,9	9,6
	Okazjonalnie	18,6	25,3
	Często	<u>63,6</u>	54,8
Niesformalizowane grupy artystyczne	Brak	25,7	30,6
	Rzadko	13,6	16,7
	Okazjonalnie	27,1	22,2
	Często	<u>33,6</u>	30,6
Firmy / działania komercyjne	Brak	33,6	32,9
	Rzadko	27,1	21,9
	Okazjonalnie	23,6	22,6
	Często	15,7	<u>22,6</u>

Kooperacja z podmiotami spoza sektora – podobnie jak w przypadku współpracy z instytucjami kultury – jest dość powszechnym zjawiskiem wśród badanych instytucji kultury. Warto jednak zauważyć, że współpraca międzysektorowa nie jest tak intensywna, jak w przypadku działania w obrębie sektora kultury. Niemal połowa (47,4%) badanych podmiotów wskazuje, że współpracuje z organizacjami z pięciu lub więcej wyróżnionych kategorii, a jednocześnie jedynie co dziesiąty badany podmiot (11,3%) podaje, że w ogóle nie współpracuje bądź współpracuje jedynie z jednym typem podmiotów. Wykres 14 odzwierciedla rozkład siły związków między sektorem kultury a jego najbliższym otoczeniem instytucjonalnym.

WYKRES 14

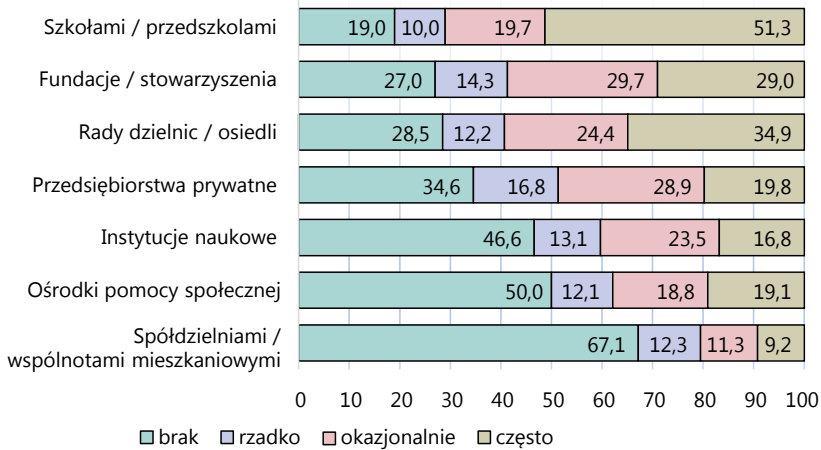
Zakres więzi współpracy międzysektorowej realizowanej przez badane podmioty (dane w %).

Z danych przedstawionych na wykresie 15 wynika, że najczęściej podmioty z sektora kultury podejmują współpracę z organizacjami o zasięgu lokalnym, mającymi swobodny dostęp do uczestników

WYKRES 15

Częstotliwość współpracy badanych podmiotów z instytucjami spoza sektora kultury z uwzględnieniem ich typów (dane w %).

kultury w ich naturalnej przestrzeni życiowej. Szczególnie zauważalna jest tutaj dominacja podmiotów z trzech obszarów życia społecznego: (1) edukacji (szkoły i przedszkola), (2) społeczeństwa obywatelskiego (fundacje i stowarzyszenia) oraz (3) samorządu terytorialnego (jednostki pomocnicze). Warto zaznaczyć, że ten wymiar mobilizacji lokalnych zasobów publicznych i społecznych (w oparciu o sieć szkolną¹³¹ i sołectką¹³² czy też takie instytucje publiczne jak domy pomocy społecznej¹³³) jest szczególnie silny na obszarach pozametropolitarnych; z drugiej zaś instytucje znajdujące się w rdzeniu metropolii korzystają z renty dużych ośrodków miejskich, gdzie swą siedzibę mają instytucje o zasięgu ponadlo-

¹³¹ U = 9512,5; p = 0,02.

¹³² U = 7800,5; p < 0,01.

¹³³ U = 9642; p = 0,04.

kalnym. Znajduje to odzwierciedlenie między innymi w większej częstotliwości współpracy podmiotów kultury w Trójmieście z instytucjami naukowymi (także szkołami wyższymi)¹³⁴. Warto przy tym zaznaczyć, że „martwym” otoczeniem lokalnym z perspektywy ewentualnego współdziałania są spółdzielnie / wspólnoty mieszkaniowe.

Na współdziałanie z podmiotami spoza sektora kultury wpływ ma także typ badanej organizacji (tabela 31). Wyraźnie częściej z jednostkami pomocniczymi samorządu terytorialnego¹³⁵, szkołami / przedszkolami¹³⁶ oraz fundacjami / stowarzyszeniami¹³⁷ współpracują instytucje publiczne, a także w pewnej mierze organizacje pozarządowe. Najprawdopodobniej odzwierciedleniem tych danych jest fakt, że instytucje z większym stażem częściej współpracują ze szkołami / przedszkolami¹³⁸.

Warto także zaznaczyć, że wielkość budżetu, a co za tym idzie – pewna dyferencjacja i rozrost struktur organizacji nim dysponujących, ma wpływ na zwiększenie częstotliwości współpracy właściwie ze wszystkimi podmiotami otoczenia – szkołami / przedszkolami¹³⁹, ośrodkami pomocy społecznej¹⁴⁰, instytucjami naukowymi¹⁴¹, fundacjami i stowarzyszeniami¹⁴² i przedsiębiorstwami prywatnymi¹⁴³. Mówiąc krótko – im więcej środków, tym bardziej ożywiona jest współpraca z otoczeniem (co potwierdza zresztą tendencję zauważoną w badaniach z 2012 roku).

¹³⁴ U = 8753; p = 0,01.

¹³⁵ H = 26,05; p < 0,01.

¹³⁶ H = 55,21; p < 0,01.

¹³⁷ H = 26,78; p < 0,01.

¹³⁸ U = 9053,5; p = 0,01.

¹³⁹ H = 17,56; p < 0,01.

¹⁴⁰ H = 10,36; p = 0,02.

¹⁴¹ H = 21,32; p < 0,01.

¹⁴² H = 14,01; p = 0,01.

¹⁴³ H = 17,3; p = 0,01.

TABELA 31

Deklarowana częstotliwość współpracy badanych z innymi podmiotami spoza sektora kultury z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (średnie)

Kategoria podmiotów	Metropoli-talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Szkoły / przedszkola	2,86	<u>3,21</u>	<u>3,61</u>	3,01	2,68	2,15	<u>3,21</u>	2,83	2,75	3,08	3,28	<u>3,7</u>
Fundacje / stowarzy-szenia	2,6	<u>2,61</u>	2,71	<u>2,88</u>	2,1	2	2,55	<u>2,67</u>	2,3	2,69	2,91	<u>3,13</u>
Rady dzielnic i osie-dli / sołectkie	2,33	<u>2,97</u>	<u>3,11</u>	2,65	2,18	2,13	<u>2,68</u>	2,65	2,69	2,69	2,74	<u>2,92</u>
Przedsiębiorstwa prywatne	2,28	<u>2,4</u>	2,26	<u>2,45</u>	2,38	1,13	2,26	<u>2,44</u>	1,98	2,31	2,4	<u>2,95</u>
Instytucje naukowe	<u>2,33</u>	1,88	<u>2,22</u>	2,18	2	1,69	<u>2,17</u>	2,03	1,68	2,03	2,09	<u>2,75</u>
Ośrodki pomocy społecznej	1,92	<u>2,22</u>	<u>2,45</u>	2	1,7	1,79	<u>2,17</u>	1,96	2,05	1,92	2,4	<u>2,68</u>
Spółdzielnie / wspól-noty mieszkaniowe	<u>1,63</u>	1,62	<u>1,83</u>	1,57	1,62	1,34	<u>1,65</u>	1,6	1,63	1,53	1,53	<u>1,79</u>

Należy zwrócić uwagę, że w ujęciu dynamicznym w Trójmieście przez ostatnie pięć lat bardzo mocno „zadomowiły się” w kulturze (poprzez współpracę z instytucjami z sektora) jednostki pomocnicze samorządu, ale też niektóre inne instytucje lokalne, tj. szkoły / przedszkola czy ośrodki pomocy społecznej. Wydaje się, że „ustąpiły im miejsca” organizacje pozarządowe.

Warto równocześnie zaznaczyć, że współpraca międzysektorowa jest silnie pozytywnie skorelowana ze współpracą wewnątrzsektorową¹⁴⁴. Podobne wnioski można było wysnuć w oparciu o dane z 2012 roku – można więc wskazać, że mamy do czynienia z trwałym wzorcem „kumulacji współpracy”. Częstotliwość współ-

¹⁴⁴ $r = 0,53$; $p < 0,01$.

pracy – zarówno wewnątrz-, jak i międzysektorowej – jest różnicowana przez wszystkie wyróżnione zmienne niezależne.

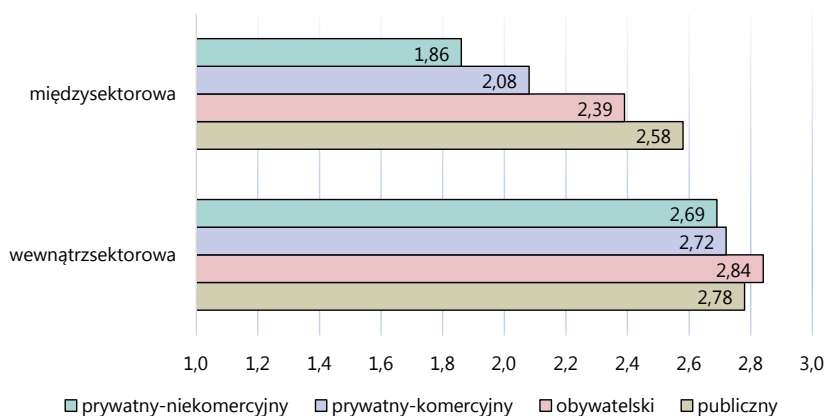
TABELA 32

Deklarowane częstotliwość współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %). Podkreślono wyższe wskaźniki częstej współpracy dla poszczególnych typów podmiotów.

Kategoria		Gdańsk 2012	Trójmiasto 2017
Rady dzielnic i osiedli / sołectkie	Brak	57,1	39,3
	Rzadko	17,9	14,5
	Okazjonalnie	17,1	20,0
	Często	7,9	<u>26,2</u>
Spółdzielnie / wspólnoty mieszkaniowe	Brak	69,3	68,3
	Rzadko	18,6	11,0
	Okazjonalnie	6,4	9,7
	Często	5,7	<u>11,0</u>
Szkoły / przedszkola	Brak	25,9	23,5
	Rzadko	10,8	12,1
	Okazjonalnie	22,3	19,5
	Często	41,0	<u>45,0</u>
Ośrodki pomocy społecznej	Brak	60,7	55,8
	Rzadko	9,3	13,6
	Okazjonalnie	16,4	13,6
	Często	13,6	<u>17,0</u>
Instytucje naukowe	Brak	24,6	37,4
	Rzadko	14,5	13,6
	Okazjonalnie	32,6	27,2
	Często	<u>28,3</u>	21,8
Fundacje / stowarzyszenia	Brak	12,9	26,8
	Rzadko	16,5	14,1
	Okazjonalnie	35,3	30,9
	Często	<u>35,3</u>	28,2
Przedsiębiorstwa prywatne	Brak	28,6	37,8
	Rzadko	23,6	18,9
	Okazjonalnie	27,1	20,9
	Często	20,7	<u>22,3</u>

WYKRES 16

Współpraca wewnątrz- i międzysektorowa realizowana przez badane podmioty z podziałem na typ instytucji (średnie).

Typ podmiotu różnicuje skalę współpracy międzysektorowej¹⁴⁵ (wykres 16). Na tym przykładzie dostrzec można zauważalną tendencję większego zaangażowania we współpracę instytucji publicznych, a także organizacji pozarządowych. Podmioty prywatne – niezależnie od ich uwarunkowań formalnych – są słabiej usieciowane (szczególnie w odniesieniu do działań z organizacjami spoza sektora kultury).

Wielkość budżetu – a co za tym idzie – potencjał organizacyjny różnicuje w sposób statystycznie istotny zarówno skalę współpracy wewnątrz-¹⁴⁶, jak i międzysektorowej¹⁴⁷ (wykres 17). W wypadku obu płaszczyzn współpracy mamy do czynienia z liniowymi związkami – im większy budżet, tym większa częstotliwość współpracy.

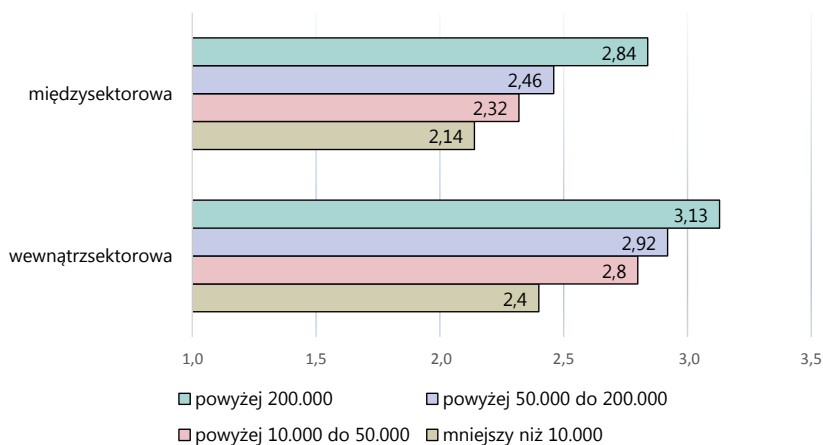
¹⁴⁵ $F(3,285) = 11,83$; $p < 0,01$.

¹⁴⁶ $F(3,190) = 10,21$; $p < 0,01$.

¹⁴⁷ $F(3,188) = 8,56$; $p < 0,01$.

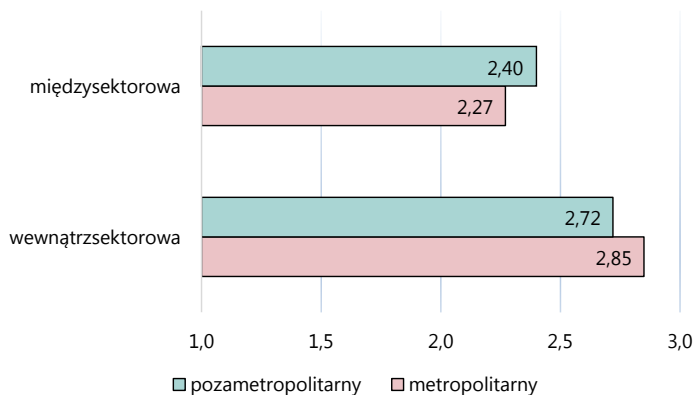
WYKRES 17

Współpraca wewnątrz- i międzysektorowa realizowana przez badane podmioty z podziałem na wielkość budżetu (średnie).

WYKRES 18

Współpraca wewnątrz- i międzysektorowa realizowana przez badane podmioty z podziałem na obszar funkcjonowania instytucji (średnie).

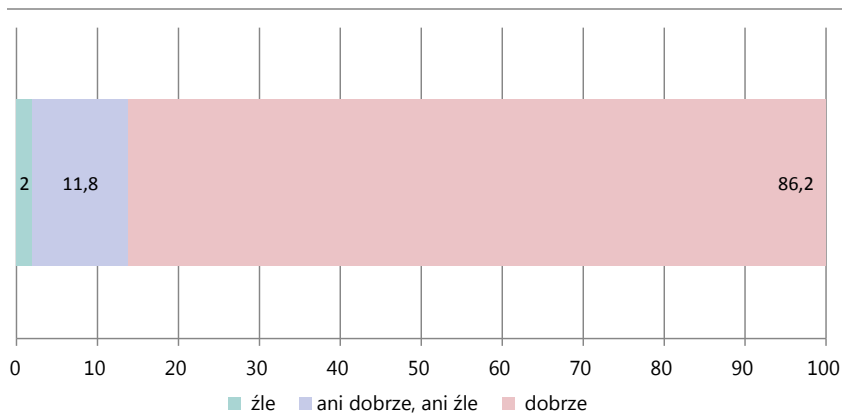
Warto dodać, że także „gęstość” sieci instytucjonalnej wydaje się mieć pewien wpływ na częstotliwość współpracy (wykres 18). W rdzeniu metropolii stosunkowo intensywniej niż na obszarach pozametropolitarnych realizuje się współpracę wewnątrz sektora, a mniej intensywnie – międzysektorową. Choć nie są to statystycznie istotne różnice, wydają się symptomatyczne i wskazują, że brak zasobów w samym sektorze na terenach poza Trójmiastem zmusza do zawierania „sojuszy międzysektorowych” i czerpania z innych niż tradycyjne źródła.

OCENA WSPÓŁPRACY ORAZ PRZYCZYNY I BARIERY JEJ PODEJMOWANIA

Dane uzyskane z badań ankietowych wskazują, że ocena podejmowanej współpracy jest jednoznacznie pozytywna (niemal 90% pozytywnych ocen), i to niezależnie od wyróżnionych czynników różnicujących badaną populację (wykres 19).

WYKRES 19

Ocena współpracy z innymi instytucjami (zarówno wewnątrz, jak i międzysektorowej) (dane w %).

Na uwagę zasługuje także fakt, że w ujęciu dynamicznym wśród organizacji metropolitalnych dostrzec można dodatkowo nieznaczną poprawę ocen (tabela 33).

TABELA 33

Ocena współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %)

Ocena współpracy	Gdańsk 2012	Trójmiasto 2017
Zdecydowanie dobrze	23,9	22,9
Raczej dobrze	52,9	61,1
Ani dobrze, ani źle	15,2	12,5
Raczej źle	5,1	1,4
Zdecydowanie źle	—	1,4

TABELA 34

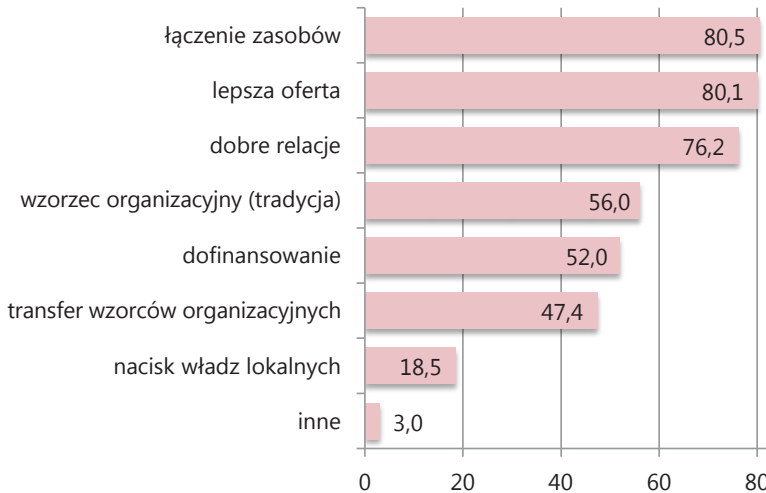
Deklarowana ocena współpracy z innymi podmiotami z sektora kultury i spoza niego, z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %). Podkreślono najwyższe wskaźniki w ramach wyszczególnionych obszarów.

Kategoria		Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
		3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Ocena współ- pracy	Zła	<u>2,8</u>	0,7	—	2,4	—	<u>5,1</u>	0,6	<u>2,9</u>	1,8	1,7	—	<u>2,5</u>
	Ani dobra, ani zła	<u>12,6</u>	11,2	7,6	15,1	<u>15,8</u>	7,7	11,7	<u>12,1</u>	14,3	<u>15,3</u>	14	5,0
	Dobra	84,6	<u>88,2</u>	<u>92,4</u>	82,5	84,2	87,2	<u>87,7</u>	85,0	83,9	83,1	86	<u>92,5</u>

Wśród badanych instytucji można dostrzec pozytywną postawę wobec współpracy, zakorzenioną w doświadczeniach podmiotów (tabela 34). Ten stan potwierdza między innymi fakt nielicznych barier skłaniających instytucje do przejawiania postawy izolacionistycznej.

WYKRES 20

Deklarowane przyczyny współpracy (dane w %).

Potwierdzeniem powyższych obserwacji jest fakt, że tylko 3% badanych nie jest w stanie wskazać żadnej przyczyny, dla której podejmuje współpracę, a prawie 2/3 wskazuje na 4 i więcej powodów (średnia wskazań to 4,1). Reprezentanci badanych podmiotów skupiają się na konkretnych wymiarach współpracy w kontekście realizowanej działalności kulturalnej, nie zaś partykularnych celach instytucji. Z ich perspektywy współpraca pozwala więc przede wszystkim na poszerzenie repertuaru posiadanych instrumentów działalności poprzez łączenie zasobów (80,5%), a przez to stworzenie lepszej oferty kulturalnej (80,1%). Co ważne, dostrzeganym wątkiem są także dobre relacje instytucji z otoczeniem, które zapewnia wspólne osiągnięcie celów (76,2%).

Pomimo pewnych drobnych przetasowań co do istoty hierarchia przyczyn współpracy pozostaje niezmienna, niezależnie od wyróżnionego podsektora (tabela 35).

TABELA 35

Deklarowane przyczyny współpracy badanych z innymi podmiotami z sektora kultury i spoza niego, z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %)

Kategoria	Metropolitałność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Łączenie zasobów	<u>81,3</u>	79,6	<u>83,7</u>	83,8	72,5	70,0	76,1	<u>85,2</u>	73,7	88,7	<u>93,0</u>	87,5
Lepsza oferta	78,7	<u>81,6</u>	<u>90,2</u>	71,5	85,0	80,0	<u>83,6</u>	76,1	71,9	82,3	<u>83,7</u>	82,5
Dobre relacje	<u>86,0</u>	66,4	73,9	76,2	<u>82,5</u>	75,0	73,6	<u>78,9</u>	68,4	<u>82,3</u>	76,7	77,5
Wzorzec organizacyjny (tradycja)	<u>66,0</u>	46,1	63,0	50,8	<u>72,5</u>	40,0	55,3	<u>56,3</u>	47,4	<u>58,1</u>	55,8	50,0
Dofinansowanie	41,3	<u>62,5</u>	56,5	<u>60,0</u>	17,5	50,0	48,4	<u>56,3</u>	<u>63,2</u>	58,1	51,2	55,0
Transfer wzorców organizacyjnych	<u>53,3</u>	41,4	44,6	<u>51,5</u>	45,0	42,5	42,1	<u>53,5</u>	<u>50,9</u>	48,4	44,2	45,0
Nacisk władz lokalnych	<u>24,0</u>	13,2	17,4	19,2	17,5	<u>20,0</u>	17,6	<u>19,7</u>	19,3	<u>25,8</u>	14,0	10,0

Z analizy danych zawartych w tabeli 35 wynika, że zmienne niezależne różnicują częstotliwość wskazywania poszczególnych przyczyn współpracy. Typ podmiotu wpływa na postrzeganie jako przyczyny współpracy większej możliwości uzyskania dofinansowania¹⁴⁸, tradycji¹⁴⁹ i możliwości stworzenia lepszej oferty artystycznej¹⁵⁰. Staż instytucji nie ma wpływu na deklarowane przyczyny współpracy. Co ciekawe, inaczej rzecz się ma z wielkością budżetu. Im większy budżet, tym większa świadomość wartości łączenia zasobów¹⁵¹.

Warte podkreślenia jest także to, że przestrzeń działalności (rdzeń metropolii / „interior”) ma wpływ na dostrzeganie konkretnych wartości współpracy. Poza Trójmiastem najprawdopodobniej

¹⁴⁸ $\chi^2 = 23,2$; $df = 3$; $p < 0,01$.

¹⁴⁹ $\chi^2 = 11,9$; $df = 3$; $p = 0,01$.

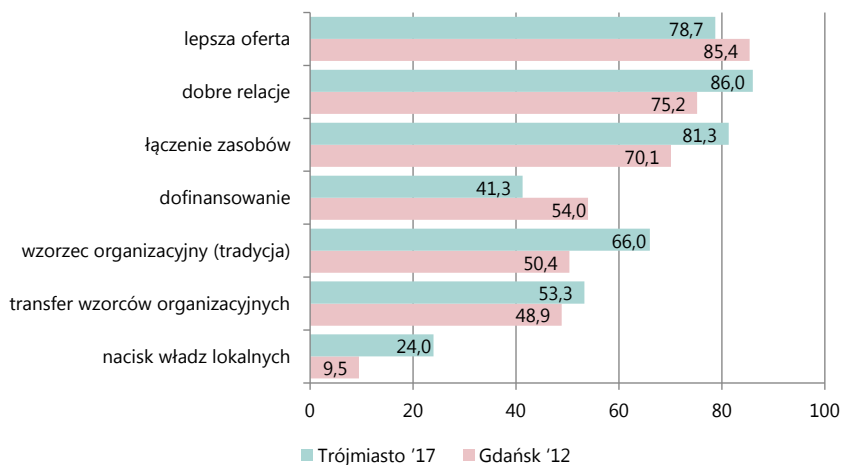
¹⁵⁰ $\chi^2 = 12,5$; $df = 3$; $p = 0,01$.

¹⁵¹ $\chi^2 = 8,8$; $df = 3$; $p = 0,03$.

wynika to z faktu dysponowania skromnymi zasobami¹⁵². W rdzeniu metropolii podmioty skupiają się raczej na miękkich rezultatach, takich jak budowa dobrych relacji¹⁵³, choć współpraca częściej wynika też z nacisku władz lokalnych¹⁵⁴ oraz tradycji¹⁵⁵.

WYKRES 21

Deklarowane przyczyny współpracy w ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).

W ujęciu dynamicznym można zauważyć przesunięcie akcentów, z podkreślania „twardych” rezultatów współpracy – dofinansowanie, transfer wzorców organizacyjnych – na rzecz „miękkich” – dobre relacje, łączenie zasobów (wykres 21). Dostrzec też można oddziaływanie „ramy instytucjonalnej” regulującej życie sektora: zarówno wewnątrzorganizacyjnej, czyli tradycji podejmowania współpracy, ale też nacisku władz lokalnych na jej podejmowanie.

¹⁵² $\chi^2 = 12,7$; $df = 1$; $p < 0,01$.

¹⁵³ $\chi^2 = 14,84$; $df = 1$; $p < 0,01$.

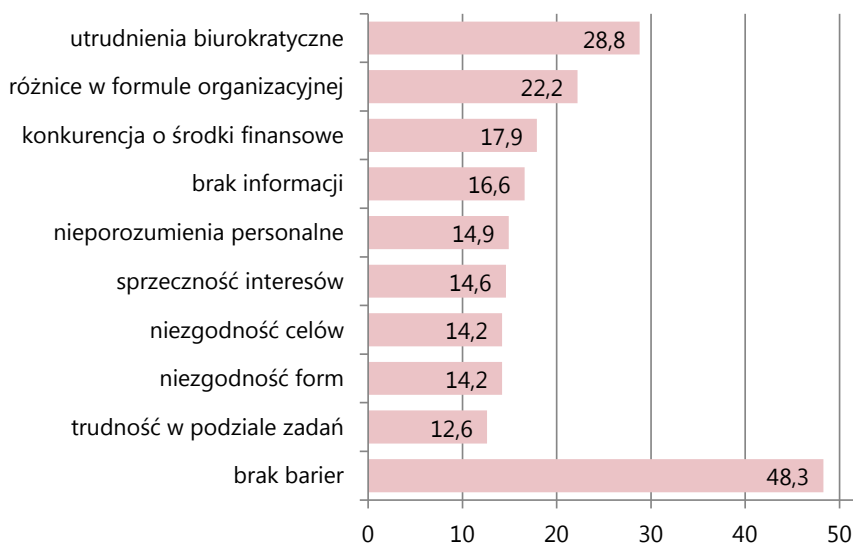
¹⁵⁴ $\chi^2 = 5,18$; $df = 1$; $p = 0,03$.

¹⁵⁵ $\chi^2 = 11,4$; $df = 1$; $p < 0,01$.

Pozytywny stosunek do współpracy uzupełnia także brak – w percepcji badanych – trudnych do pokonania barier jej podejmowania (wykres 22). Ponad połowa badanych podmiotów deklaruje, że nie dostrzega barier lub trudno jest im je jednoznacznie określić (łącznie 52%); choć jednocześnie ponad 1/4 (25,8%) wskazuje na 3 i więcej kategorii barier (średnia wartość wskazań to ok. 1,5 dostrzeganych barier).

WYKRES 22

Deklarowane bariery współpracy (dane w %).

Typ podmiotu ma wpływ na postrzeganie występowania barier współpracy, ale też dostrzeganie ich licznych przejawów (tabela 36). W wielu wypadkach badane podmioty nie dostrzegały żadnych barier współpracy¹⁵⁶. Co ciekawe, najczęściej żadnych barier nie zaobserwowały te organizacje, które w największej i najmniejszej mierze

¹⁵⁶ $\chi^2 = 15,1$; $df = 3$; $p = 0,01$.

TABELA 36

Deklarowane bariery współpracy badanych z innymi podmiotami z sektora kultury i spoza niego z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %)

Kategoria	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Utrudnienia biurowe	<u>30,0</u>	27,6	16,3	<u>40,8</u>	15,0	32,5	26,4	<u>31,7</u>	33,3	<u>40,3</u>	34,9	17,5
Różnice w formule organizacyjnej	<u>24,7</u>	19,7	19,6	<u>31,5</u>	10,0	10,0	18,2	<u>26,8</u>	28,1	<u>29,0</u>	23,3	22,5
Konkurencja o środki finansowe	<u>18,7</u>	17,1	8,7	<u>26,2</u>	5,0	25,0	14,5	<u>21,8</u>	<u>26,3</u>	25,8	18,6	12,5
Brak informacji	<u>17,3</u>	15,8	9,8	<u>24,6</u>	10,0	12,5	13,8	<u>19,7</u>	<u>21,1</u>	17,7	20,9	15,0
Nieporozumienia personalne	<u>18,0</u>	11,8	7,6	<u>21,5</u>	5,0	20,0	10,1	<u>20,4</u>	19,3	<u>21,0</u>	14,0	12,5
Sprzeczność interesów	<u>16,0</u>	13,2	3,3	<u>26,9</u>	2,5	12,5	8,8	<u>21,1</u>	22,8	<u>24,2</u>	16,3	7,5
Niezgodność form	<u>19,3</u>	9,2	9,8	<u>20,8</u>	2,5	15,0	13,8	<u>14,8</u>	<u>19,3</u>	17,7	14,0	15,0
Niezgodność celów	<u>15,3</u>	13,2	6,5	<u>21,5</u>	7,5	15,0	13,2	<u>15,5</u>	21,1	12,9	<u>23,3</u>	10,0
Trudność w podziale zadań	<u>16,0</u>	9,2	13	<u>15,4</u>	7,5	7,5	12,6	<u>12,7</u>	<u>21,1</u>	12,9	11,6	10,0

angażowały się we współpracę – z jednej strony instytucje publiczne, z drugiej zaś podmioty komercyjne. W wypadku 7 z 9 kategorii dostrzeganych barier mamy do czynienia ze statystycznie istotnym zróżnicowaniem odpowiedzi ze względu na typ instytucji – zachodzi to w odniesieniu do: niezgodności celów¹⁵⁷, form działania¹⁵⁸, sprzeczności interesów¹⁵⁹, utrudnień biurowych¹⁶⁰, nieporo-

¹⁵⁷ $\chi^2 = 11,67$; $df = 3$; $p = 0,01$.

¹⁵⁸ $\chi^2 = 10,57$; $df = 3$; $p = 0,02$.

¹⁵⁹ $\chi^2 = 30,2$; $df = 3$; $p < 0,01$.

¹⁶⁰ $\chi^2 = 20,07$; $df = 3$; $p < 0,01$.

zumień personalnych¹⁶¹, konkurencji o środki finansowe¹⁶² i braku informacji¹⁶³. Warto dodać, że kategorie te częściej wskazywane są przez podmioty obywatelskie i prywatne niekomercyjne. Typ instytucji ma też wpływ na zróżnicowanie postrzegania jako bariery formuły organizacyjnej¹⁶⁴ (częstsze wskazanie podmiotów obywatelskich i publicznych).

Pozostałe zmienne mają raczej ograniczone znaczenie z tej perspektywy i stanowią najprawdopodobniej pochodną wyżej wymienionego zróżnicowania. Analiza danych wykazuje, że staż instytucji ma wpływ na postrzeganie jako barier współpracy sprzeczności interesów¹⁶⁵ oraz nieporozumień personalnych¹⁶⁶ (w obu wypadkach częściej są one postrzegane jako bariery dla instytucji młodszych stażem), a przestrzeń działania ma wpływ na postrzeganie jako barier niezgodności form działania¹⁶⁷ (znacznie częściej w rdzeniu metropolii).

W ujęciu dynamicznym można dostrzec zasadniczą zmianę przede wszystkim w zakresie deklarowania barier jako takich (wykres 23). W badaniu z 2012 roku nie wskazywała ich w ogóle co piąta organizacja, obecnie zaś – już co druga. Z dostrzeganych barier największy spadek widać na przykładzie biurokracji (o 22 punkty procentowe) oraz kwestii komunikacyjnych (o 13 punktów procentowych). Coraz mniejszą rolę odgrywają także zróżnicowania strukturalno-organizacyjne, wynikające z różnych modeli i wzorców organizacji tworzących przestrzenie do uczestnictwa w kulturze. Właściwie wszystkie możliwe bariery w tym zakresie (począwszy od celów i interesów, poprzez środki

¹⁶¹ $\chi^2 = 12,3$; $df = 3$; $p = 0,01$.

¹⁶² $\chi^2 = 17,25$; $df = 3$; $p = 0,01$.

¹⁶³ $\chi^2 = 10,89$; $df = 3$; $p = 0,02$.

¹⁶⁴ $\chi^2 = 13,8$; $df = 3$; $p = 0,01$.

¹⁶⁵ $\chi^2 = 8,2$; $df = 1$; $p = 0,01$.

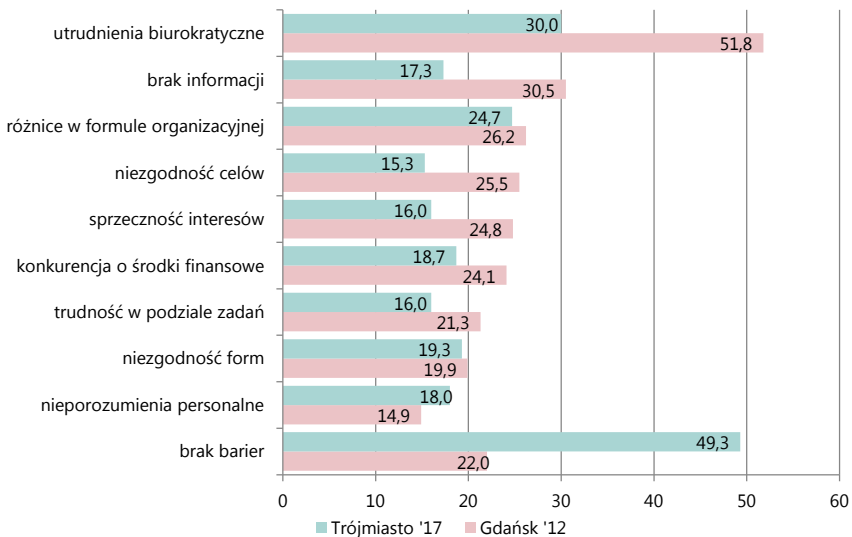
¹⁶⁶ $\chi^2 = 5,5$; $df = 1$; $p = 0,02$.

¹⁶⁷ $\chi^2 = 5,5$; $df = 1$; $p = 0,02$.

i narzędzia działalności, aż po formułę organizacyjną) były rzadziej wskazywane przez podmioty biorące udział w badaniu. Może to wynikać także z faktu zmian, jakie zaszły w sektorze kultury, i które przez ostatnie 5 lat zmieniły świadomość ludzi kultury oraz wpłynęły na przeobrażenie struktur organizacyjnych instytucji oraz upowszechnienie współpracy. Symptomatyczny wydaje się fakt, że jedyną kategorią barier częściej wskazywaną są nieporozumienia personalne.

WYKRES 23

**Deklarowane bariery współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym:
Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).**

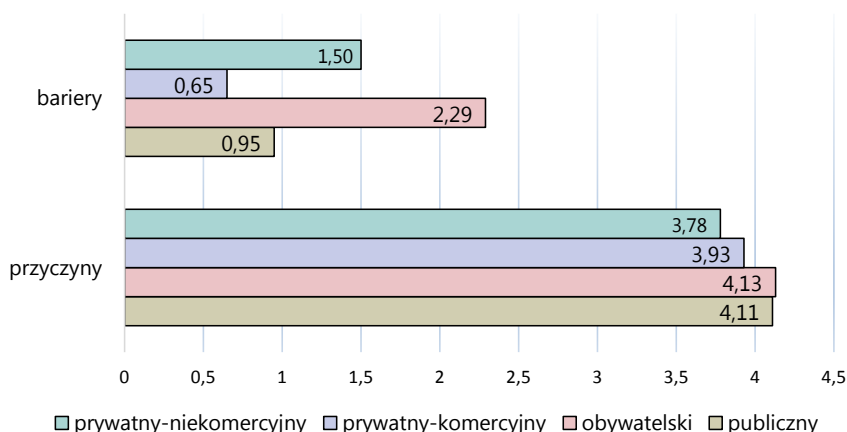

Na dostrzeganie barier i przyczyn współpracy – jak zostało zaznaczone w poprzedniej sekcji – mają wpływ zmienne różnicujące pozycje danego podmiotu w ramach sektora kultury i związane z tym doświadczenia współpracy. Warto zaznaczyć, że liczba dostrzeganych przyczyn koreluje (na niskim poziomie) zarówno ze współpracą

wewnątrz-¹⁶⁸, jak i międzysektorową¹⁶⁹ (wykres 24). Zmienne te mają także wpływ na liczbę dostrzeganych barier i przyczyn.

WYKRES 24

Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy z uwzględnieniem typu podmiotu (średnie).

Dostrzec można istotne statystycznie zróżnicowanie liczby wskazywanych barier ze względu na typ podmiotu¹⁷⁰. Jak zostało zaznaczone wcześniej, rzadziej są one dostrzegane przez podmioty publiczne i prywatne komercyjne. Najprawdopodobniej jest to związane z faktem sposobu finansowania, który skłania podmioty prywatne niekomercyjne i obywatelskie do czerpania z zasobów od innych instytucji. Jak wynika z danych prezentowanych na wykresie 25, wielkość budżetu w sposób nieliniowy różnicuje zarówno liczbę dostrzeganych barier, jak i przyczyn współpracy (choć zróżnicowania te nie mają charakteru statystycznie istotnego).

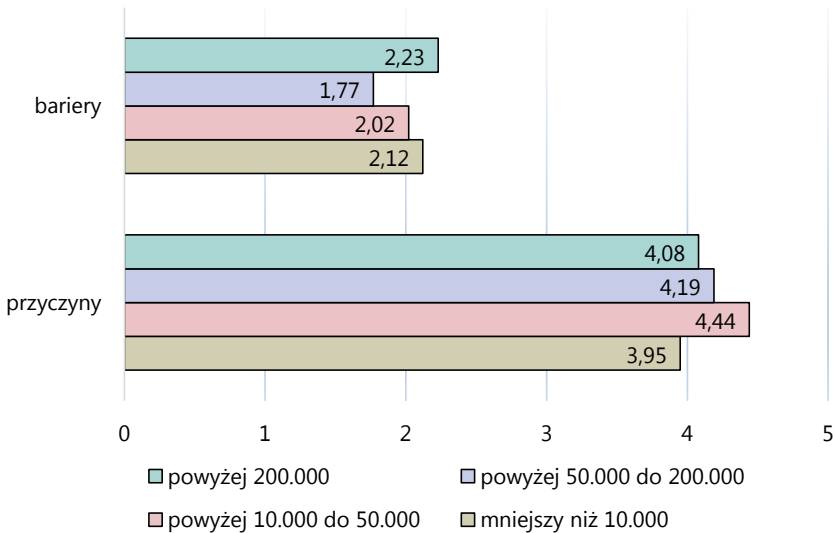
¹⁶⁸ $r = 0,21$; $p = 0,01$.

¹⁶⁹ $r = 0,22$; $p = 0,01$.

¹⁷⁰ $F(3,193) = 12,583$; $p < 0,01$.

WYKRES 25

Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy
z uwzględnieniem wielkości budżetu podmiotu (średnie).

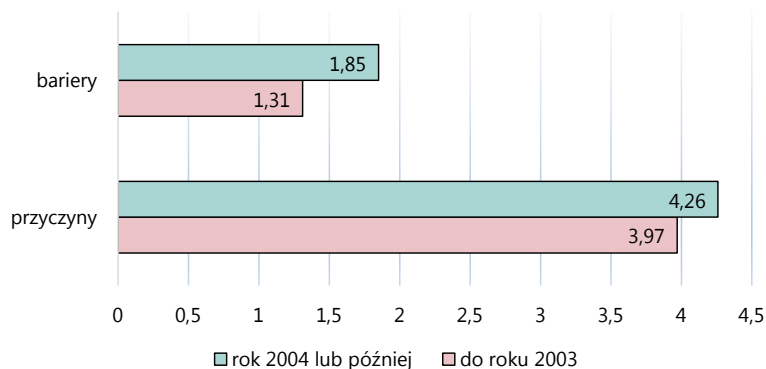
Staż instytucji ma statystycznie istotny wpływ na liczbę dostrzeganych barier¹⁷¹ (wykres 26). Im młodsza instytucja, tym więcej barier dostrzega. Może to być związane z sytuacją podmiotów o mniejszym potencjale organizacyjnym, które z perspektywy starszych instytucji nie stanowią ważnych partnerów do podejmowania współpracy. Jednocześnie usytuowanie przestrzenne ma statystycznie istotny wpływ na liczbę dostrzeganych przyczyn¹⁷² – częściej wskazuje się na nie w rdzeniu metropolii (wykres 27).

¹⁷¹ $t(281) = -2,12$; $p = 0,04$.

¹⁷² $t(300) = -2,02$; $p = 0,05$.

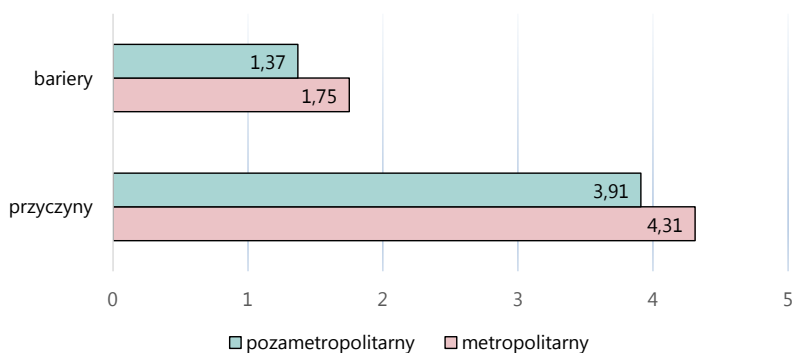
WYKRES 26

Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy z uwzględnieniem stażu funkcjonowania podmiotu (średnie).

WYKRES 27

Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy z uwzględnieniem przestrzeni funkcjonowania podmiotu (średnie).

OTOCZENIE INSTYTUCJI
I JEJ STRUKTURALNE
PROBLEMY

OTOCZENIE INSTYTUCJI I JEJ STRUKTURALNE PROBLEMY

OGÓLNA OCENA DZIAŁALNOŚCI W INSTYTUCJI

Istotnym wymiarem funkcjonowania instytucji kultury jest auto-ocena prowadzonej przez nich działalności. Pytaliśmy przedstawicieli badanych podmiotów o to, jak oceniają poszczególne aspekty własnej aktywności z ostatnich 12 miesięcy. Należy podkreślić, że generalnie opinie o prowadzonych działaniach i realizowanej polityce instytucjonalnej są pozytywne (tabela 37).

TABELA 37

Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy
na wskazanych polach

Pole funkcjonowania organizacji	Średnia
Komunikacja wewnątrz organizacji	4,45
Poziom artystyczny wydarzeń	4,43
Liczba zrealizowanych projektów / działań	4,19
Otwartość na zgłaszane przez odbiorców potrzeby	4,19
Frekwencja w trakcie wydarzeń	4,14
Promocja instytucji w środowisku zewnętrznym	3,90
Monitoring i ewaluacja własnych działań	3,89
Skuteczność pozyskiwania funduszy	3,34
Sytuacja finansowa	3,30

W ramach zrealizowanej autodiagnozy szczególnie dobrze oceniane są dwa obszary: komunikacja wewnątrz organizacji (4,45) oraz poziom artystyczny wydarzeń (4,43), co na skali 1–5, gdzie „5” oznacza ocenę bardzo dobrą, jest niewątpliwie wynikiem wysokim. Niżej w zestawieniu – choć nadal ponadprzeciętnie dobrze – oceniane są: liczba zrealizowanych projektów, otwartość na potrzeby odbiorców (w obu przypadkach: 4,19) oraz frekwencja w trakcie wydarzeń (4,14). Zdecydowanie słabiej postrzegane są natomiast realia finansowe, tj. skuteczność pozyskiwania funduszy (3,34) oraz ogólna sytuacja finansowa w organizacji (3,3).

Instytucje kultury są co do zasady zadowolone z prowadzonej polityki i realizowanych działań, przy zastrzeżeniu relatywnej słabości, jeśli chodzi o zasoby ekonomiczne (tabela 38). Lepszą opinię o pozyskiwaniu funduszy na prowadzenie działalności mają instytucje zlokalizowane poza Trójmiastem¹⁷³, choć nie przekłada się to na ogólną ocenę sytuacji finansowej. W naturalny sposób wpływa na tę kwestię faktyczny budżet instytucji – im jest ona bardziej zasobna, tym ten aspekt jej funkcjonowania oceniany jest lepiej¹⁷⁴. Najbardziej korzystnie swoją sytuację finansową postrzegają podmioty prywatne komercyjne¹⁷⁵, najsukuteczniejsze w pozyskiwaniu środków mają natomiast być największe podmioty publiczne¹⁷⁶. W każdym z tych przypadków różnice są statystycznie istotne.

Widać także, że duże podmioty o stabilnej pozycji w ramach sektora, tj. instytucje publiczne z dużymi budżetami, skuteczniej oceniają prowadzenie działań monitorujących i ewaluację własnej aktywności¹⁷⁷. Podobnie jest w przypadku oceny jakości działań promocyjnych – tu także prym wiodą podmioty najsilniejsze strukturalnie¹⁷⁸,

¹⁷³ $t(240) = 2,11$; $p = 0,04$.

¹⁷⁴ $F(3,193) = 6,56$; $p < 0,01$.

¹⁷⁵ $F(3,285) = 4,04$; $p < 0,01$.

¹⁷⁶ $F(3,51) = 2,93$; $p = 0,04$.

¹⁷⁷ $F(3,128) = 4,06$; $p < 0,01$.

¹⁷⁸ $F(3,156) = 4,54$; $p < 0,01$.

dysponujące relatywnie dużymi środkami finansowymi na prowadzenie działalności¹⁷⁹.

TABELA 38

Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w podziale na kluczowe zmienne niezależne

Pole funkcjonowania organizacji	Metropoli-talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Komunikacja we-wnątrz organizacji	<u>4,47</u>	4,42	4,47	4,38	4,51	<u>4,63</u>	4,41	<u>4,48</u>	<u>4,60</u>	4,35	4,40	4,43
Poziom artystyczny wydarzeń	4,42	<u>4,43</u>	4,43	4,43	<u>4,44</u>	4,39	<u>4,46</u>	4,39	4,11	4,44	<u>4,63</u>	4,54
Liczba zrealizowa-nych projektów / działań	4,16	<u>4,23</u>	<u>4,40</u>	4,09	4,32	3,89	<u>4,28</u>	4,10	3,76	4,10	4,44	<u>4,50</u>
Otwartość na zgłaszane przez od-biorców potrzeby	4,19	<u>4,20</u>	4,25	4,19	<u>4,33</u>	3,95	4,12	<u>4,26</u>	4,19	4,14	4,37	<u>4,45</u>
Frekwencja w trak-cie wydarzeń	4,13	<u>4,15</u>	4,12	4,13	3,97	<u>4,37</u>	4,12	<u>4,16</u>	4,07	4,08	<u>4,16</u>	4,15
Promocja instytucji w środowisku zewnętrznym	3,77	<u>4,03</u>	<u>4,10</u>	3,83	4,05	3,51	<u>3,90</u>	<u>3,90</u>	3,65	3,79	3,98	<u>4,25</u>
Monitoring i ewa-luacja własnych działań	3,81	<u>3,97</u>	<u>4,11</u>	3,81	3,94	3,55	<u>3,90</u>	3,88	3,63	3,95	3,72	<u>4,15</u>
Skuteczność pozy-skiwania funduszy	3,17	<u>3,47</u>	<u>3,53</u>	3,34	3,08	2,73	3,32	<u>3,35</u>	2,76	3,38	3,51	<u>3,78</u>
Sytuacja finansowa	<u>3,32</u>	3,29	3,38	3,2	<u>3,74</u>	3,00	<u>3,32</u>	3,28	2,72	3,15	3,49	<u>3,55</u>

Obraz znacznego zróżnicowania wewnętrznego sektora uzupełnia fakt odmiennych ocen dotyczących liczby zrealizowanych

¹⁷⁹ $F(3,190) = 4,48$; $p < 0,01$.

projektów i działań. Tu bowiem również skala podmiotu jest – w odczuciu badanych – korelatem podejmowanej aktywności. Im większy budżet ma do dyspozycji podmiot, tym większe jest prawdopodobieństwo, że zakres jego działań będzie szerszy¹⁸⁰. Słabiej na tym tle wypadają NGO-sy oraz działania niesformalizowane¹⁸¹.

W ujęciu dynamicznym zauważalna jest poprawa oceny działalności instytucji (tabela 39). Między pomiarem w 2012 i 2017 roku doszło do pewnej zmiany w odczuciach przedstawicieli sektora kultury odnośnie sposobu realizowanych przez nich działań (porównanie dotyczy instytucji gdańskich [2012] oraz trójmiejskich [2017]).

TABELA 39

Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017)

Pole funkcjonowania organizacji	Średnia Gdańsk 2012	Średnia Trójmiasto 2017	Trend
Komunikacja wewnątrz organizacji	4,37	4,47	▲
Poziom artystyczny wydarzeń	4,50	4,42	▼
Otwartość na zgłaszane przez odbiorców potrzeby	4,05	4,19	▲
Liczba zrealizowanych projektów / działań	4,08	4,16	▲
Frekwencja w trakcie wydarzeń	4,08	4,13	▲
Monitoring i ewaluacja własnych działań	3,80	3,81	▲
Promocja instytucji w środowisku zewnętrznym	3,81	3,77	▼
Sytuacja finansowa	2,93	3,32	▲
Skuteczność pozyskiwania funduszy	3,08	3,17	▲

Najbardziej wyraźna (a jednocześnie też statystycznie istotna) jest różnica w zakresie oceny sytuacji finansowej – wzrosła ona

¹⁸⁰ $F(3,191) = 7,52$; $p < 0,01$.

¹⁸¹ $F(3,285) = 4,07$; $p < 0,01$.

z poziomu 2,93 do 3,32. O ile więc nadal opinia o możliwościach budżetowych organizacji jest co najwyżej przeciętna, zmiana powinna zostać zauważona. Być może faktycznie w organizacjach mamy do czynienia z trendem pozytywnym i poprawą w newralgicznej w wielu instytucjach kultury sferze codziennych działań. Nieznacznie lepiej oceniona jest zresztą także skuteczność organizacji w obszarze pozyskiwania funduszy.

W pozostałych przypadkach nie mamy wprowadzić do czynienia z różnicami statystycznie istotnymi, ale warto podkreślić, że jedynie w dwóch przypadkach autoocena spadła w 5-letnim okresie oddzielającym badania. Tymi obszarami są poziom artystyczny wydarzeń oraz kwestia promocji instytucji w środowisku zewnętrznym. W pierwszym przypadku zmianę tę wytłumaczyć można generalnie bardzo wysoką wartością wskaźnika – nieuprawnione więc byłoby zakładanie, że podmioty są w tym obszarze dużo bardziej krytyczne. W drugim przypadku zauważyć można brak pozytywnej zmiany na polu działań promocyjnych. Może to wynikać z pewnych ograniczeń dotyczących skutecznego komunikowania się z odbiorcami działań w instytucjach.

Autoocena działalności instytucjonalnej nie jest w sposób wyraźny zróżnicowana ze względu na region w obrębie województwa. Jest jednak jeden obszar, na którym takie różnice są statystycznie istotne, tj. skuteczność pozyskiwania funduszy (tabela 40).

TABELA 40

Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w podziale terytorialnym według NTS

Pole funkcjonowania organizacji	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	słupski	starogardzki
Skuteczność pozyskiwania funduszy	3,17	3,53	3,52	<u>3,78</u>	2,89

Najlepszą ocenę w tym zakresie formułują podmioty z regionu słupskiego (3,78), najłabszą natomiast – starogardzkiego (2,89).

W Trójmieście ta ocena jest raczej niska (4. miejsce w porównaniu międzyregionalnym)¹⁸². Trudno o jednoznaczną interpretację tych danych wyłącznie w oparciu o deklarację płynącą z badania ilościowego.

W uzupełnieniu przedstawionych wyżej danych warto przyrzeć się wartościom syntetycznej miary autooceny działalności instytucji (tabela 41). Wskaźnik ten potwierdza najlepszą ocenę własnej aktywności w podmiotach z dużymi budżetami¹⁸³ oraz różnice ze względu na typ podmiotu¹⁸⁴. Miara syntetyczna pozwala tu wyróżnić na pierwszym miejscu podmioty prywatne komercyjne, *de facto* w najbardziej luźny sposób powiązane z sektorem kultury. Wysoki wskaźnik uzyskują też jednak instytucje publiczne. Zarówno miejsce działania organizacji, jak i staż jej aktywności nie mają wpływu na sposób autooceny organizacyjnej.

TABELA 41

Uśredniony indeks działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w podziale na kluczowe zmienne niezależne

	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Ogólna autoocena działalności podmiotu 2017	3,95	<u>4,01</u>	4,09	3,93	<u>4,12</u>	3,78	<u>3,98</u>	<u>3,98</u>	3,72	3,93	4,08	<u>4,21</u>

Dzięki zastosowaniu miary syntetycznej widać też wyraźnie, że poprawa autooceny działalności instytucjonalnej (Gdańsk 2012 – Trójmiasto 2017) dokonuje się w podmiotach o różnych charakterystykach. Warto jednak podkreślić, że spadła ona w grupie insty-

¹⁸² $F(4,163) = 4,69$; $p < 0,01$.

¹⁸³ $F(3,183) = 9,1$; $p < 0,01$.

¹⁸⁴ $F(3,297) = 4,84$; $p < 0,01$.

tucji publicznych oraz tych o największych budżetach (tabela 42). Świadczy to zatem o pewnej formie zmniejszania się różnic w obrębie sektora kultury pod kątem instytucjonalnej autooceny (przynajmniej w oparciu o dane z rdzenia metropolii). Podmioty prywatne komercyjne „dogoniły” instytucje publiczne, zmalała też dysproporcja w ocenach między tymi drugimi a organizacjami pozarządowymi. Ciekawe będzie niewątpliwie śledzenie rozwoju tego trendu w kolejnych latach.

TABELA 42

Uśredniony indeks działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach, w podziale na kluczowe zmienne niezależne w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).

	Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Ogólna autoocena działalności podmiotu: Gdańsk 2012	<u>4,16</u>	3,71	3,9	3,72	<u>3,88</u>	3,79	3,45	3,92	3,72	<u>4,06</u>
Ogólna autoocena działalności podmiotu: Trójmiasto 2017	4,11	3,86	<u>4,12</u>	3,8	<u>3,95</u>	<u>3,95</u>	3,61	3,82	<u>4,09</u>	3,82
Trend	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼

TRUDNOŚCI W FUNKCJONOWANIU ORGANIZACJI

Kolejnym wymiarem percepcji funkcjonowania instytucji jest diagnoza wewnętrznych trudności, z jakimi borykają się podmioty realizując swoje działania. W kontekście powyższej charakterystyki autooceny organizacyjnej nie dziwi fakt, że przedstawiciele

badanych podmiotów akcentują przede wszystkim jeden problem, tj. trudności w finansowaniu własnych działań, tu rozumianej jako brak stabilności finansowej i wystarczającej ilości środków do funkcjonowania (tabela 43).

TABELA 43

Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu

Typ trudności	Średnia
Trudności w finansowaniu działań instytucji (brak stabilności finansowej / wystarczającej ilości środków finansowych do prowadzenia działalności)	3,78
Rygorystyczne przepisy formalnoprawne normujące funkcjonowanie instytucji	2,94
Trudność w dotarciu do odbiorców	2,52
Brak zainteresowania odbiorców ofertą instytucji	2,40
Zbyt duża liczba wydarzeń organizowanych na terenie działania podmiotu / instytucji	2,10
Trudności we współpracy z innymi podmiotami z sektora kultury oraz spoza niego	2,08
Zbyt duża liczba podmiotów / instytucji na terenie działania podmiotu / instytucji	2,02
Brak rzetelnej ewaluacji prowadzonych działań	1,96
Trudności w zarządzaniu instytucją	1,94
Brak wiedzy o potrzebach / preferencjach odbiorców	1,83
Niskie kwalifikacje pracowników / współpracowników / członków / działaczy / wolontariuszy	1,73
Brak wiedzy o strukturze społeczno-demograficznej odbiorców	1,67

Średnia wartość tego wskaźnika wynosi 3,78 i jest zdecydowanie wyższa od wartości dla kolejnych pozycji w rankingu. W pytaniu zastosowano skalę od 1 do 6, a im wyższa wartość wskaźnika, tym silniejszy jest dany typ problemu w instytucji. Należy jednak podkreślić, że średnia o wartości poniżej 4 punktów oznacza, że dany problem nie jest dla instytucji szczególnie ważny („4” – „ani ma, ani

nie ma wpływu"). Szerzej wyjaśniamy tę kwestię poniżej, w porównaniu dynamicznym między rokiem 2012 i 2017.

Poza trudnościami finansowymi badani sugerują, że relatywnie najbardziej doskwierają im rygorystyczne przepisy formalno-prawne (2,94) i trudność w docieraniu do odbiorców (2,52). Niemal nie występują natomiast w organizacjach – w opinii respondentów – takie trudności, jak brak wiedzy o potrzebach i preferencjach odbiorców oraz strukturze społeczno-demograficznej publiczności, a także niskie kwalifikacje kadry pracowników i współpracowników. Z licznych badań sektora kultury przeprowadzonych w ostatnich latach wynika jednak, że wszystkie te „nieistotne” czynniki są głównymi barierami rozwojowymi wielu instytucji¹⁸⁵.

Przyglądając się bliżej zróżnicowaniom sektora pod kątem dostrzegania występowania zjawisk negatywnych w instytucjach kultury, uderza przede wszystkim znacząca dysproporcja ocen między podmiotami zlokalizowanymi w Trójmieście i w pozostałej części regionu (tabela 44). Organizacjom spoza centrum województwa działa się „trudniej” w każdym wyróżnionym do analiz obszarze, z czego w wielu przypadkach różnice między metropolią a „interiorem” są statystycznie istotne. Dotyczy to wyraźnie między innymi kwestii radzenia sobie z przepisami formalno-prawnymi, kwestią zainteresowania odbiorców działaniami podmiotów i kontaktem z nimi, ale też kompetencjami kadrowymi¹⁸⁶. Z danych wyłania się jednoznaczny obraz wymagających wsparcia

¹⁸⁵ Zob. np. A. Bachórz [et al.], *Punkty styczne...*

¹⁸⁶ Lokalizacja podmiotu wpływa w sposób statystycznie istotny na następujące trudności: (1) rygorystyczne przepisy formalnoprawne: $t(292) = 4,02$; $p < 0,01$; (2) trudność w dotarciu do odbiorców: $t(286,824) = 2,63$; $p < 0,01$; (3) brak zainteresowania odbiorców: $t(294) = 5,82$; $p < 0,01$; (4) brak rzetelnej ewaluacji prowadzonych działań: $t(282) = 2,51$; $p = 0,01$; (5) trudności w zarządzaniu instytucją: $t(279) = 2,55$; $p = 0,01$; (6) brak wiedzy o potrzebach / preferencjach odbiorców: $t(276,633) = 4,2$; $p < 0,01$; (7) niskie kwalifikacje osób związanych z podmiotem: $t(294) = 2,77$; $p < 0,01$ oraz (8) brak wiedzy o strukturze społeczno-demograficznej odbiorców: $t(265,329) = 4,19$; $p < 0,01$.

i profesjonalizacji organizacji spoza centrum regionu. Znacznie mniejsze znaczenie pod kątem różnicowania podmiotów w badanym obszarze mają inne zmienne.

TABELA 44

Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne

Typ trudności	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Trudności w finansowa- niu działań instytucji	3,72	<u>3,84</u>	3,42	4,06	2,82	<u>4,65</u>	3,69	<u>3,90</u>	<u>4,46</u>	4,15	3,74	3,40
Rygorystyczne przepisy formalnoprawne	2,49	<u>3,39</u>	2,67	<u>3,42</u>	2,26	2,61	2,87	<u>3,03</u>	3,02	3,23	<u>3,64</u>	3,42
Trudność w dotarciu do odbiorców	2,25	<u>2,77</u>	2,34	2,49	2,56	<u>2,93</u>	2,45	<u>2,60</u>	2,54	2,70	<u>2,77</u>	2,43
Brak zainteresowania odbiorców	1,85	<u>2,94</u>	<u>2,70</u>	2,33	2,26	2,08	<u>2,56</u>	2,23	2,60	2,59	<u>2,67</u>	2,30
Zbyt duża liczba wydarzeń	2,05	<u>2,15</u>	<u>2,18</u>	2,09	2,00	2,08	<u>2,13</u>	2,08	2,19	1,98	<u>2,59</u>	2,08
Trudności we współpra- cy z innymi podmio- tami	1,99	<u>2,17</u>	1,84	<u>2,43</u>	1,79	1,78	1,90	<u>2,29</u>	<u>2,46</u>	2,15	<u>2,46</u>	2,08
Zbyt duża liczba pod- miotów / instytucji	1,97	<u>2,07</u>	<u>2,19</u>	2,05	1,69	1,85	<u>2,03</u>	2,01	2,25	1,85	<u>2,63</u>	1,87
Brak rzetelnej ewaluacji prowadzonych działań	1,77	<u>2,16</u>	<u>2,05</u>	1,95	1,97	1,81	1,91	<u>2,03</u>	1,91	2,02	<u>2,18</u>	1,85
Trudności w zarządza- niu instytucją	1,72	<u>2,14</u>	1,92	<u>2,09</u>	1,58	1,76	1,90	<u>1,98</u>	2,09	1,97	2,08	<u>2,26</u>
Brak wiedzy o potrze- bach / preferencjach odbiorców	1,52	<u>2,15</u>	<u>2,18</u>	1,78	1,64	1,42	<u>1,86</u>	1,78	1,65	1,89	<u>2,00</u>	1,90
Niskie kwalifikacje osób związanych z pod- miotem	1,54	<u>1,93</u>	<u>1,89</u>	1,66	1,69	1,63	<u>1,79</u>	1,68	1,76	1,64	<u>1,88</u>	1,83
Brak wiedzy o struktu- rze społeczno-demo- graficznej odbiorców	1,40	<u>1,94</u>	<u>1,8</u>	1,70	1,51	1,39	1,62	<u>1,72</u>	1,64	1,72	1,74	<u>1,76</u>

Staż instytucji warunkuje ocenę współpracy z innymi podmiotami – organizacje młodsze, o krótszym doświadczeniu częściej wskazują, że ta kwestia jest dla nich problematyczna¹⁸⁷. Najwięcej trudności w finansowaniu deklarują, co zrozumiałe, organizacje o najmniejszych budżetach¹⁸⁸. Te z budżetami średnimi borykają się z kolei w największym stopniu z konkurencją w ramach sektora¹⁸⁹. Prawdopodobnie wynika to z podejmowania aktywnej polityki dążenia do konsolidacji własnej pozycji w sektorze kultury.

Wpływ typu podmiotu na dostrzeganie problemów w działaniu instytucji jest niejednoznaczny. Dla podmiotów pozarządowych największym problemem są: rygoryzm formalnoprawny¹⁹⁰ oraz trudności we współpracy z innymi organizacjami¹⁹¹. Artysci i grupy niesformalizowane mają natomiast największe trudności w finansowaniu swoich działań¹⁹², być może przekłada się to także na ich sytuację osobistą. W żadnej z wyróżnionych kategorii nie przodują podmioty prywatne komercyjne, co dodatkowo podkreśla ich odrębny do pewnego stopnia status w ramach sektora kultury.

Analiza porównawcza danych w oparciu o podmioty z rdzenia metropolii pozwala zauważyć bardzo wyraźną zmianę w przekroju lat 2012–2017 (tabela 45). We wszystkich obszarach skala raportowanych trudności uległa zmniejszeniu, a tylko w jednym przypadku (nadmierna liczba wydarzeń) nie ma ona charakteru statystycznie istotnego.

Wartości wskaźników spadają w sposób znaczący, w niektórych obszarach o ponad punkt na skali 1–6. Taki zakres zmian ma charakter niemal rewolucyjny i rodzi pytania o źródła takiej transformacji. Istotny spadek rangi poszczególnych problemów, z jakimi borykają się instytucje, może być oznaką profesjonalizacji sektora,

¹⁸⁷ $t(259,368) = -2,24$; $p < 0,01$.

¹⁸⁸ $F(3,196) = 10,16$; $p = 0,03$.

¹⁸⁹ $F(3,171) = 2,79$; $p = 0,04$.

¹⁹⁰ $F(3,177) = 5,22$; $p < 0,01$.

¹⁹¹ $F(3,182) = 4,82$; $p < 0,01$.

¹⁹² $F(3,177) = 8,28$; $p < 0,01$.

większego wsparcia oferowanego instytucjom i lepszego zarządzania pojawiającymi się trudnościami. Można w tym kontekście wnioskować, że nie tyle tak wyraźnie znikają problemy, z którymi borykają się instytucje, co one same lepiej przygotowują się na radzenie sobie z nimi. Mniej prawdopodobnym wyjaśnieniem tych zmian byłoby uznanie, że instytucje dystansują się od istniejących trudności i z tego też powodu nie uznają ich za istotne.

TABELA 45

Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017)

Typ trudności	Średnia Gdańsk 2012	Średnia Trójmiasto 2017	Trend
Trudności w finansowaniu działań instytucji (brak stabilności finansowej / wystarczającej ilości środków finansowych do prowadzenia działalności)	4,77	3,72	▼
Rygorystyczne przepisy formalnoprawne normujące funkcjonowanie instytucji	4,09	2,49	▼
Trudność w dotarciu do odbiorców	2,93	2,25	▼
Zbyt duża liczba wydarzeń organizowanych na terenie działania podmiotu / instytucji	2,38	2,05	▼
Trudności we współpracy z innymi podmiotami z oraz spoza sektora kultury	2,98	1,99	▼
Zbyt duża liczba podmiotów / instytucji na terenie działania podmiotu / instytucji	2,41	1,97	▼
Brak zainteresowania odbiorców ofertą instytucji	2,55	1,85	▼
Brak rzetelnej ewaluacji prowadzonych działań	2,55	1,77	▼
Trudności w zarządzaniu instytucją	2,38	1,72	▼
Niskie kwalifikacje pracowników / współpracowników / członków / działaczy / wolontariuszy	1,86	1,54	▼
Brak wiedzy o potrzebach / preferencjach odbiorców	2,5	1,52	▼
Brak wiedzy o strukturze społeczno-demograficznej odbiorców	2,18	1,40	▼

Ciekawe wnioski płyną z analizy postrzegania negatywnych zjawisk w otoczeniu instytucjonalnym w podziale na podregiony (tabela 46). Z danych wynika bowiem potwierdzenie tezy o różnicach między Trójmiastem a pozostałą częścią regionu, ale też wyraźnie koncentryczny charakter instytucjonalnej siły sektora kultury, w znacznej mierze spójny z podziałem nie tylko na Trójmiasto i „nie-Trójmiasto”, ale metropolię i tereny pozametropolitalne. Wartości wskaźników negatywnych zjawisk, z jakimi borykają się instytucje, są relatywnie niskie w podregionie gdańskim, czyli najbliższym sąsiedztwie rdzenia metropolii. W pozostałych podregionach diagnoza w zakresie dostrzeganych problemów instytucjonalnych jest znacznie bardziej krytyczna.

TABELA 46

Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym według NTS

Typ trudności	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	śląpski	starogardzki
Rygorystyczne przepisy formalno-prawne normujące funkcjonowanie instytucji ¹⁹⁴	2,49	3,15	3,40	<u>3,64</u>	3,45
Trudności we współpracy z innymi podmiotami z oraz spoza sektora kultury ¹⁹⁵	1,99	1,76	2,00	<u>2,53</u>	2,08
Brak zainteresowania odbiorców ofertą instytucji ¹⁹⁶	1,85	2,65	3,00	<u>3,28</u>	2,97
Brak rzetelnej ewaluacji prowadzonych działań ¹⁹⁷	1,77	1,94	2,08	2,24	<u>2,54</u>

¹⁹⁴ $F(4,289) = 4,39$; $p < 0,01$.

¹⁹⁵ $F(4,180) = 3,52$; $p < 0,01$.

¹⁹⁶ $F(4,172) = 9,69$; $p < 0,01$.

¹⁹⁷ $F(4,148) = 2,79$; $p = 0,03$.

Tab. 46 (cd.)

Typ trudności	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	słupski	starogardzki
Trudności w zarządzaniu instytucją ¹⁹⁸	1,72	<u>2,62</u>	2,29	2,49	2,48
Niskie kwalifikacje pracowników / współpracowników / członków / działaczy / wolontariuszy ¹⁹⁹	1,54	1,29	<u>2,36</u>	2,23	2,26
Brak wiedzy o potrzebach / preferencjach odbiorców ²⁰⁰	1,52	1,85	<u>2,57</u>	2,38	2,07
Brak wiedzy o strukturze społeczno-demograficznej odbiorców ²⁰¹	1,40	1,64	2,04	<u>2,32</u>	1,97

Widać to jeszcze bardziej wyraźnie, jeśli analizuje się dane z uwzględnieniem syntetycznej miary nasilenia dostrzeganych zjawisk negatywnych przez instytucje (tabela 47 i 48). Nie tylko są one – co opisujemy wyżej – bardziej znaczące poza Trójmiastem²⁰¹, ale właśnie w 3 podregionach poza stolicą województwa, tj. podregionie chojnickim, podregionie słupskim i podregionie starogardzkim²⁰². Inne zmienne nie różnicują omawianego problemu w sposób statystycznie istotny, chociaż warto zasygnalizować, że problemy dotyczą przede wszystkim fundacji i stowarzyszeń o krótkim stażu oraz najmniejszych budżetach, co potwierdza intuicje na temat faktycznej sytuacji podmiotów o takich charakterystykach w sektorze kultury.

¹⁹⁸ $F(4,276) = 4,84$; $p < 0,01$.

¹⁹⁹ $F(4,125) = 9,61$; $p < 0,01$.

²⁰⁰ $F(4,132) = 5,9$; $p < 0,01$.

²⁰¹ $F(4,147) = 6,33$; $p < 0,01$.

²⁰¹ $t(298) = 4,64$; $p < 0,01$.

²⁰² $F(4,184) = 8,98$; $p < 0,01$.

TABELA 47

Uśredniony indeks zjawisk mających negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne

	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Poziom nasilenia zja- wisk negatywnych	2,03	<u>2,49</u>	2,30	<u>2,34</u>	1,98	2,19	2,25	<u>2,28</u>	<u>2,40</u>	2,33	2,26	2,39

TABELA 48

Uśredniony indeks zjawisk mających negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym według NTS

	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	śląski	starogardzki
Poziom nasilenia zjawisk nega- tywnych	2,03	2,22	2,58	<u>2,7</u>	2,63

W uzupełnieniu analizy różnicowań geograficznych warto dodać, że w przypadku percepcji negatywnych zjawisk, z jakimi próbują walczyć instytucje, czynnikiem różnicującym oceny jest podział na miasto i wieś (na przykładzie wielu innych obszarów, jakie analizujemy, bez znaczenia dla uzyskiwanych wyników). W przypadku dostrzeganych trudności widać jednak – różnice są statystycznie istotne – że instytucje miejskie lepiej zarządzają kwestią pojawiających się problemów w działalności (tabela 49 i 50)²⁰³. Z jednej strony, i tu problem jest najbardziej wyraźny, chodzi o poczucie generalnego braku zainteresowania odbiorców ofertą instytucjonalną²⁰⁴, z drugiej, w grę wchodzić czynniki dodatkowe, tj. brak

²⁰³ $t(298) = 1,52$; $p = 0,03$.

²⁰⁴ $F(4,172) = 9,69$; $p < 0,01$.

wiedzy o potrzebach potencjalnej publiczności²⁰⁵ oraz strukturze społeczno-demograficznej odbiorców²⁰⁶. Jest to ważne rozpoznanie, wskazujące na pewne niedopasowanie porządku instytucjonalnego do realiów funkcjonowania sektora kultury na wsiach.

TABELA 49

Uśredniony indeks zjawisk mających negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym na miasto i wieś

	Typ miejscowości	
	miasto	wieś
Poziom nasilenia zjawisk negatywnych	2,19	<u>2,44</u>

TABELA 50

Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym na miasto i wieś

Typ trudności	Typ miejscowości	
	miasto	wieś
Brak zainteresowania odbiorców ofertą instytucji	2,13	<u>3,09</u>
Brak wiedzy o potrzebach / preferencjach odbiorców	1,69	<u>2,19</u>
Brak wiedzy o strukturze społeczno-demograficznej odbiorców	1,56	<u>1,94</u>

²⁰⁵ $F(4,131) = 5,9$; $p < 0,01$.

²⁰⁶ $F(4,147) = 6,33$; $p < 0,01$.

OCENA WAGI POLITYKI KULTURALNEJ I WSPARCIA DLA INSTYTUCJI

Ważną rolę w funkcjonowaniu i ewolucji sektora kultury ma polityka kulturalna prowadzona na różnych szczeblach – od poziomu gminy, po akty prawne i programy ministerialne. W badaniu ilościowym pytaliśmy przedstawicieli instytucji kultury o to, jakie znaczenie ma dla prowadzonej przez nich działalności polityka publiczna w obszarze kultury.

W pewnym uproszczeniu można powiedzieć, że im bardziej „lokalny” charakter ma prowadzona polityka kulturalna, tym bliższa jest ona instytucjom i tym większe ma dla nich znaczenie (tabela 51). Z tego względu najwyższa wartość wskaźnika przypada na gminną politykę publiczną (3,92), co w praktyce oznacza, że ustalenia strategiczne podejmowane na tym poziomie „raczej mają znaczenie” (wartość punktowa oznaczona jako 4). Bardziej neutralny stosunek badani mają do polityki prowadzonej na wyższych szczeblach, przy czym warto zaznaczyć, że rozwiązania ogólnokrajowe mają dla instytucji większe znaczenie niż te podejmowane na szczeblu wojewódzkim, czy – zapewne mało utrwalonym w świadomości – metropolitalnym.

TABELA 51

Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu

Poziom polityki publicznej	Średnia
Gminny	3,92
Powiatowy	3,45
Metropolitalny	3,14
Wojewódzki	3,16
Państwowy	3,26

Kwestia postrzeganego wpływu polityk publicznych na działalność instytucjonalną nie jest w znaczący sposób warunkowana przez zróżnicowania wewnątrzsektorowe. Jest jednak kilka obszarów, w których różnice mogą wynikać z charakteru podmiotów. Na politykę publiczną w obszarze kultury szczególnie wrażliwe są instytucje publiczne, co oczywiście nie dziwi, biorąc pod uwagę fakt, że to te organizacje w największym stopniu są podatne na zmiany w obszarze polityk publicznych. Szczególne znaczenie dla nich mają tu ustalenia strategiczne z dwóch różnych poziomów, tj. gminy²⁰⁷ oraz państwa²⁰⁸. Zdecydowanie najmniej uwagi kwestiom prowadzenia polityk publicznych poświęca się w podmiotach prywatnych komercyjnych – na każdym poziomie ocena wpływu polityk jest niższa od przeciętnej.

Polityka publiczna w obszarze kultury jest też bardziej istotna dla organizacji położonych poza Trójmiastem (z wyjątkiem, co nie zaskakuje, poziomu metropolitalnego). Statystycznie istotne różnice dotyczą poziomu gminnego²⁰⁹ i powiatowego²¹⁰ (tabela 52).

TABELA 52

Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne

Poziom polityki publicznej	Metropolitalność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Gminny	3,57	<u>4,26</u>	<u>4,13</u>	4,09	2,95	3,83	3,87	<u>3,98</u>	4,21	4,00	<u>4,33</u>	3,68
Powiatowy	2,94	<u>3,95</u>	<u>3,58</u>	3,56	2,95	3,37	3,4	<u>3,51</u>	<u>3,82</u>	3,43	3,71	3,34
Metropolitalny	<u>3,17</u>	3,12	<u>3,26</u>	3,17	2,89	3,08	<u>3,15</u>	<u>3,15</u>	3,24	3,19	<u>3,54</u>	2,70
Wojewódzki	3,07	<u>3,26</u>	<u>3,3</u>	3,22	2,55	3,28	<u>3,23</u>	3,11	3,23	3,07	<u>3,72</u>	3,08
Państwowy	3,14	<u>3,38</u>	<u>3,46</u>	3,3	2,53	3,41	<u>3,31</u>	3,21	3,34	3,12	<u>3,76</u>	3,26

²⁰⁷ $F(3,146) = 6,66$; $p < 0,01$.

²⁰⁸ $F(3,279) = 3,57$; $p = 0,02$.

²⁰⁹ $t(275,883) = 4,29$; $p < 0,01$.

²¹⁰ $t(275,660) = 5,91$; $p < 0,01$.

Takie dane jednoznacznie potwierdzają silne zakorzenienie lokalne instytucji spoza rdzenia metropolii. Zaskakiwać mogą znaczące różnice np. na poziomie polityk w gminach (3,57 w Trójmieście i 4,26 poza Trójmiastem). Trudniejsze do wyjaśnienia są przewagi w zakresie dostrzeganego wpływu polityki publicznej na prowadzoną działalność na poziomie wojewódzkim i państwowym. Rozpoznanie przyczyn tej różnicy wymagałoby zapewne dodatkowej analizy.

Warto zauważyć, że instytucje młode stażem są dużo bardziej zakorzenione w lokalności niż podmioty działające w sektorze kultury dłużej. Wprawdzie różnice nie mają tu charakteru statystycznych istotności, ale widać wyraźnie trend, zgodnie z którym polityki gminne czy powiatowe liczą się bardziej dla młodych organizacji, zaś wojewódzkie czy państwowe – dla bardziej doświadczonych. Ponownie też zauważalne jest wyróżnienie się organizacji o średnich budżetach, aspirujących być może do awansu w hierarchii regionalnego sektora kultury.

Lokalne polityki publiczne (gminne i powiatowe) mają największe znaczenie dla instytucji działających najdalej od rdzenia metropolii (różnice są statystycznie istotne). Występuje tu podobny mechanizm do tego, który zaobserwować można w analizie nasilenia zjawisk negatywnych w sektorze kultury (tabela 53).

Na poziomie gminnym dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotów najbardziej wyraźny jest w podregionie chojnickim. Wartość wskaźnika wynosi 4,85, przy znacznie niższych wartościach dla innych podregionów, np. 3,94 w podregionie starogardzkim i 4,09 w podregionie gdańskim (wyłączając Trójmiasto)²¹¹. Polityka na szczeblu powiatowym jest z kolei najbardziej istotna w północno-zachodniej części województwa, tj. podregionie słupskim, choć tu różnice między podregionami poza Trójmiastem są nieznacznie niższe²¹².

²¹¹ $F(4,178) = 8,94$; $p < 0,01$.

²¹² $F(4,170) = 11,35$; $p < 0,01$.

TABELA 53

Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym według NTS

Poziom polityki publicznej	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	słupski	starogardzki
Gminny	3,57	4,09	<u>4,85</u>	4,36	3,94
Powiatowy	2,94	3,77	4,04	<u>4,35</u>	3,71

W zgodzie z danymi różnicującymi województwo geograficznie dostrzegane wpływy polityki publicznej na działania instytucji są też różne w zależności od tego, czy podmioty funkcjonują na terenach miejskich czy wiejskich (tabela 54).

TABELA 54

Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym na miasto i wieś

Poziom polityki publicznej	Typ miejscowości	
	miasto	wieś
Gminny	3,81	<u>4,19</u>
Powiatowy	3,29	<u>3,86</u>

Jeśli są one zarejestrowane na wsiach, polityka publiczna – zarówno ta gminna²¹³, jak i powiatowa²¹⁴ – jest postrzegana jako ważniejsza niż w przypadku instytucji miejskich.

Aby zniuansować rozumienie tego, jaką wagę do roli polityk publicznych w obszarze kultury przywiązują przedstawiciele instytucji, stworzyliśmy syntetyczną miarę znaczenia przypisywanego strategicznym oddziaływaniom na sektor (tabela 55). Z analizy da-

²¹³ $t(177,502) = -2,23$; $p = 0,03$.

²¹⁴ $t(174,612) = -3,03$; $p < 0,01$.

nych wynika nie tylko – jak potwierdzają wyżej zaprezentowane rozpoznania – że polityki publiczne są ważniejsze poza rdzeniem metropolii²¹⁵, ale też że nie mają one raczej znaczenia dla podmiotów prywatnych komercyjnych²¹⁶, czyli tych, które tradycyjnie wyróżniają się w regionalnym (a zapewne także ogólnokrajowym) sektorze kultury.

TABELA 55

Postrzegane znaczenie polityk publicznych w obszarze kultury w podziale na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne

	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Waga przykładana do roli polityk publicznych	3,21	<u>3,6</u>	<u>3,53</u>	3,5	2,82	3,43	3,4	<u>3,43</u>	3,56	3,37	<u>3,83</u>	3,5

Staż instytucji nie różnicuje znaczenia przypisywanego politykom kulturalnym. W niewielkim stopniu (brak istotności statystycznej) wpływa na jego skalę sytuacja finansowa organizacji, przy czym ponownie daje się tu zauważyć pewne wyodrębnienie instytucji ze średnimi budżetami. Miara syntetyczna potwierdza zależność, zgodnie z którą im dalej dana instytucja jest zlokalizowana w relacji terytorialnej do stolicy województwa, tym większe znaczenie przypisuje uwarunkowaniom polityk publicznych dla sektora (tabela 56)²¹⁷.

Instytucje poszukują w podejmowanych ustaleniach strategicznych dla sektora kultury elementów wsparcia (tabela 57). Z punktu widzenia ich bieżącej działalności, ale też możliwości realizacji celów długofalowych, ważne jest, z jakimi grupami, czy raczej ich

²¹⁵ $t(282,708) = 2,73$; $p < 0,01$.

²¹⁶ $F(3,150) = 2,92$; $p = 0,04$.

²¹⁷ $F(4,210) = 3,34$; $p = 0,01$.

przedstawicielami, podmioty mogą próbować np. budować dobre relacje czy pozyskiwać zasoby. Na pytanie o to, od kogo instytucje kultury najczęściej uzyskują wsparcie, wskazuje się na działaczy społecznych niezwiązanych z sektorem kultury (3,6 punktu w skali 1–5). Jest to jednocześnie jedyna grupa odniesienia, którą instytucje uważają za udzielającą w miarę silnego wsparcia. Przedstawiciele wszystkich innych grup uważa się za raczej słabo wspierających kulturę czy też instytucje kultury (wartości wskaźników poniżej wartości przeciętnej, czyli 3). Można więc próbować wnioskować, że opinia o relacjach sektora kultury z jego otoczeniem w aspekcie potencjału otrzymania wsparcia jest raczej krytyczna, a siła powiązań międzyinstytucjonalnych – słaba. Szczególnie niekorzystnie przedstawia się relacja sektora kultury z biznesem, co zdaje się odzwierciedlać problematyczny obraz związków między tymi światami.

TABELA 56

Postrzegane znaczenie polityk publicznych w obszarze kultury w podziale terytorialnym według NTS

	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	słupski	starogardzki
Waga przykładana do roli polityki publicznych	3,21	3,42	3,72	<u>3,85</u>	3,52

TABELA 57

Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego w opinii przedstawicieli sektora kultury

Grupa otoczenia społecznego	Średnia
Działacze społeczni spoza sektora kultury	3,60
Przedstawiciele świata nauki	2,91
Urzędnicy	2,79
Przedstawiciele organizacji wyznaniowych	2,62
Przedsiębiorcy	2,48

W kontekście różnic w obrębie sektora w analizie postrzeganego stopnia wsparcia dla instytucji warto podkreślić znaczenie stażu poszczególnych podmiotów (tabela 58). Nowe instytucje generalnie lepiej oceniają wsparcie zewnętrzne (z wyłączeniem urzędników), szczególnie w przypadku relacji z działaczami społecznymi spoza sektora kultury²¹⁸. Wydaje się, że wynika to z większej „ruchliwości” organizacji młodszych i silniejszego akcentowania znaczenia budowania partnerstw.

TABELA 58

Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego w opinii przedstawicieli sektora kultury, w podziale na kluczowe zmienne niezależne.

Grupa otoczenia społecznego	Metropoli-talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Działacze społeczni spoza sektora kultury	3,45	<u>3,74</u>	3,62	<u>3,76</u>	3,18	3,38	3,46	<u>3,76</u>	3,54	<u>3,84</u>	3,69	3,64
Przedstawiciele świata nauki	<u>2,95</u>	2,86	2,98	<u>3,01</u>	2,56	2,77	2,85	<u>2,97</u>	2,54	<u>3,29</u>	2,94	2,78
Urzędnicy	2,75	<u>2,83</u>	<u>3,21</u>	2,84	2,21	2,16	<u>2,79</u>	2,78	2,42	2,92	<u>3,05</u>	3,00
Przedstawiciele organizacji wyznaniowych	2,32	<u>2,94</u>	<u>2,76</u>	2,75	2,23	2,27	2,56	<u>2,70</u>	2,57	2,74	2,75	<u>2,78</u>
Przedsiębiorcy	2,39	<u>2,58</u>	<u>2,58</u>	2,55	2,45	2,06	2,37	<u>2,61</u>	2,36	2,14	2,62	<u>2,78</u>

Taka współpraca – a przynajmniej, jak można domniemać, jej potencjał – jest też silniejsza w instytucjach spoza Trójmiasta (sygnalizujemy to też w rozdziale dotyczącym szerzej współpracy). Dotyczy to przede wszystkim, ponownie, działaczy społecznych spoza pola kultury²¹⁹ oraz, co widać bardzo wyraźnie, przedstawi-

²¹⁸ $t(274,412) = -2,23$; $p = 0,03$.

²¹⁹ $t(277) = 2,13$; $p = 0,03$.

cieli organizacji wyznaniowych²²⁰. Na terenach poza Trójmiastem znaczenie wspólnot religijnych jest większe, co znajduje przełożenie na uzyskane wyniki empiryczne. Na zasadzie kontrastu to w Trójmieście, naukowym węźle województwa, łatwiej jest o wsparcie ze strony ludzi świata nauki.

O ile działacze społeczni spoza świata kultury w największym stopniu znajdują się w sieci relacji z NGO-sami²²¹, instytucje publiczne najbardziej intensywnie współpracują (a przy tym uzyskują wsparcie) lokalnej czy regionalnej administracji²²². Relacje z samorządem są za to znacznie słabsze wśród podmiotów prywatnych. Po części tłumaczyłoby to częste napięcia i nieporozumienia na linii artyści-urzędnicy.

Instytucje o silnych budżetach częściej współpracują z naukowcami²²³ i przedsiębiorcami²²⁴, choć przyczyna relatywnie największego natężenia wzajemnych relacji nie jest w tym kontekście oczywista i wymagałaby przeprowadzenia dalszych analiz albo osobnego dedykowanego komentarza. Warto podkreślić, że im mniejszy budżet ma dana organizacja, tym rzadziej podejmuje współpracę i szuka wsparcia. Być może daje się to wytłumaczyć faktem relatywnie niewielkiej skali starań o rozbudowę sieci relacji.

W okresie 2012–2017 (Gdańsk – Trójmiasto) doszło do istotnej zmiany w postrzeganiu wsparcia, jakie oferują instytucjom urzędnicy, czy szerzej, lokalny bądź regionalny samorząd. Jest to ważna zmiana, bo pokazuje, że mimo tego, że ocena wsparcia nadal jest słaba, mamy tu do czynienia z pozytywnym trendem (tabela 59). Poprawiła się także, choć nie na znaczną skalę, kwestia oceny wsparcia otrzymywanego od przedsiębiorców. Gorzej natomiast postrzega się relacje i wsparcie otrzymywane ze strony przedstawi-

²²⁰ $t(195) = 3,49$; $p < 0,01$.

²²¹ $F(3,275) = 2,94$; $p = 0,03$.

²²² $F(3,276) = 8,83$; $p < 0,01$.

²²³ $F(3,161) = 2,87$; $p = 0,04$.

²²⁴ $F(3,179) = 2,67$; $p = 0,05$.

cieli świata nauki czy organizacji wyznaniowych, natomiast różnice w wartościach średnich są nieznaczne i raczej nieistotne z punktu widzenia interpretacji tych danych.

TABELA 59

Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego, w opinii przedstawicieli sektora kultury w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).

Grupa otoczenia społecznego	Średnia Gdańsk 2012	Średnia Trójmiasto 2017	Trend
Działacze społeczni spoza sektora kultury	3,58	3,72	▲
Przedstawiciele świata nauki	3,52	3,40	▼
Urzędnicy	2,50	3,03	▲
Przedstawiciele organizacji wyznaniowych	3,86	3,50	▼
Przedsiębiorcy	2,52	2,82	▲

Poczucie posiadania wsparcia jest częściej nie tylko doświadczaniem pozatrójmiejskim, ale też w większym stopniu przynależy do realiów wiejskich niż miejskich (tabela 60). Dotyczy to, poza wspomnianymi w tym kontekście przedstawicielami organizacji wyznaniowych²²⁵, także urzędników²²⁶ i przedsiębiorców²²⁷. Mamy tu do czynienia z sytuacją paradoksalną. Z jednej strony w „interiorze” możliwości uzyskiwania wsparcia, a co za tym idzie, potencjalnie też sieci relacji, jawią się jako większe (co można tłumaczyć np. silniejszym kapitałem społecznym wiążącym), z drugiej jednak więcej jest też problemów, z jakimi podmioty spoza centrum regionu muszą się borykać. Instytucjonalna efektywność potencjalnego czy faktycznego wsparcia jest więc niska.

²²⁵ $t(195) = -2,05$; $p = 0,04$.

²²⁶ $t(278) = -2,38$; $p = 0,02$.

²²⁷ $t(263) = -2,39$; $p = 0,02$.

TABELA 60

Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego, w opinii przedstawicieli sektora kultury w podziale na miasto i wieś.

Grupa otoczenia społecznego	Typ miejscowości	
	miasto	wieś
Urzednicy	2,67	<u>3,07</u>
Przedstawiciele organizacji wyznaniowych	2,50	<u>2,91</u>
Przedsiębiorcy	2,38	<u>2,75</u>

Syntetyczna miara oceny postrzeganego stopnia wsparcia pozwala na podsumowanie spostrzeżeń w tym obszarze (tabela 61). Wsparcie lepiej oceniają instytucje publiczne²²⁸ spoza Trójmiasta²²⁹ oraz – do pewnego stopnia – nowe podmioty dysponujące średnimi budżetami. Jeśli chodzi o ten ostatni element charakterystyki, potwierdza się więc pewna specyficzna rola, jaką spełniają w regionalnym sektorze kultury podmioty „z klasy średniej”, zawieszone między koniecznością utrzymywania prymatu nad swoimi słabszymi odpowiednikami a trudnym do zaspokojenia pragnieniem dogonienia liderów w polu kultury w regionie.

TABELA 61

Syntetyczna miara oceny postrzeganego stopnia wsparcia dla instytucji kultury, w opinii przedstawicieli sektora kultury w podziale na kluczowe zmienne niezależne.

	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Ocena stopnia wsparcia	2,85	<u>3,08</u>	<u>3,15</u>	3,06	2,61	2,56	2,91	<u>3,04</u>	2,76	3,01	<u>3,09</u>	3,07

²²⁸ $t(289) = 2,22$; $p = 0,03$.

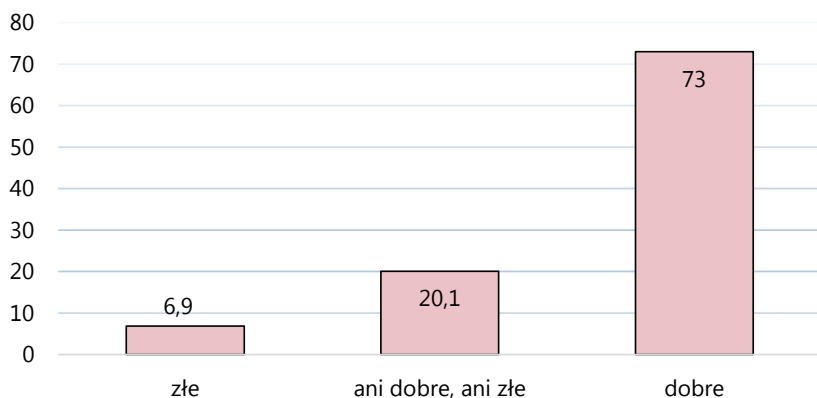
²²⁹ $F(3,287) = 6,65$; $p < 0,01$.

PERCEPCJA ODBIORCÓW DZIAŁAŃ KULTURALNYCH

Pytaliśmy badanych o to, jakie jest, ich zdaniem, przygotowanie odbiorców do uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych (wykres 28). Ten wątek jest badany przy okazji wielu analiz, jednocześnie z towarzyszącym pytaniem o to, dlaczego publiczność pozostaje potencjalna i nie uczestniczy w życiu kulturalnym oraz co zrobić, by ten stan rzeczy odmienić.

WYKRES 28

Ocena przygotowania odbiorców wydarzeń kulturalnych do uczestnictwa w ofercie w opinii przedstawicieli sektora (dane w %)

Z zebranych danych wynika, że 73% badanych jest zdania, iż odbiorcy są dobrze przygotowani do odbioru oferty kulturalnej. Przeciwnego zdania jest 6,9%, a pozostali badani nie mają w tej kwestii jednoznacznej opinii. Przyglądając się więc tym wynikom można stwierdzić, że instytucje nie mają szczególnych zastrzeżeń do odbiorców, jeśli chodzi o ich poziom kompetencji (społecznych czy kulturowych) mających umożliwić kontakt z kulturą.

Posługując się uśrednionym wynikiem oceny odbiorców pod kątem ich przygotowania do korzystania z oferty instytucji widać,

że żaden istotny czynnik nie różnicuje prezentowanych przez badanych opinii (tabela 62). Interesujący może tu natomiast być rys czy też zaczątek trendu, z którego wynika, że lepszą ocenę przygotowania odbiorców formułuje się w instytucjach młodych stażem, nieformalnych i o niewielkich budżetach. Mogłoby to wskazywać na dobry bezpośredni kontakt tego typu organizacji, osób i inicjatyw z publicznością. Warto też ten wątek potraktować jako hipotezę do dalszej weryfikacji.

TABELA 62

Ocena przygotowania odbiorców wydarzeń kulturalnych do uczestnictwa w ofercie, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na kluczowe zmienne niezależne.

	Metropolitałność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Ocena przygotowania odbiorców	3,82	<u>3,83</u>	3,85	3,85	3,64	<u>3,87</u>	3,74	<u>3,92</u>	<u>3,91</u>	3,84	3,76	3,78

W oparciu o dane porównawcze z rdzenia metropolii (lata 2012 i 2017) zauważalna jest niewielka, ale jednak pozytywna zmiana w ocenie przygotowanie odbiorców do korzystania z oferty instytucjonalnej (tabela 63). Wynika ona jednak najpewniej nie tyle z tego, że to publiczność przez okres 5 lat wykonała taki kompetencyjny postęp, który umożliwia jej bardziej świadomy udział w życiu kulturalnym, ale z pracy, jaką wykonały same instytucje, lepiej dostosowując się do oczekiwań odbiorców.

Widać to wyraźnie na przykładzie instytucji publicznych, które podniosły ocenę odbiorców z trójki z plusem na czwórkę (3,47 – 4,08). Zmiana na plus jest też zauważalna w przypadku instytucji z największymi budżetami, a więc w praktyce wśród stabilnie dotowanych instytucji publicznych, przechodzących transformację od podmiotów oświecających do współpracujących, demokratyzujących się partnerów. Zastanawiające są natomiast spadki warto-

ści wskaźników dla podmiotów pozarządowych oraz prywatnych komercyjnych (w przypadku tych drugich trend spadkowy jest wyraźniejszy), a także w instytucjach ze średnimi budżetami, tj. tych, które wielokrotnie wyróżniają się pozytywnie w stosunku do konkurencji w innych badanych obszarach.

TABELA 63

Ocena przygotowania odbiorców wydarzeń kulturalnych do uczestnictwa w ofercie, w opinii przedstawicieli sektora w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).

	Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Ocena przygotowania odbiorców: Gdańsk 2012	3,47	3,85	<u>3,92</u>	3,65	3,68	<u>3,83</u>	3,79	3,84	<u>4,04</u>	3,43
Ocena przygotowania odbiorców: Trójmiasto 2017	<u>4,08</u>	3,75	3,69	3,89	3,79	<u>3,84</u>	3,79	<u>3,86</u>	3,79	<u>3,86</u>
Trend	▲	▼	▼	▲	▲	▲	—	▲	▼	▲

Przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych badani reprezentujący instytucje doszukują się przede wszystkim w „braku potrzeb” (tabela 64). Jest to zdecydowanie dominujący argument, wskazywany przez 3 na 4 respondentów (75,8%). Trudno tu wskazać, na ile powszechność takiego powodu (nie)uczestnictwa uważana jest za naturalny element instytucjonalnego sektora kultury. Wydaje się jednak, że badani trafnie diagnozują powszechność czynnika motywacyjnego jako przyczyny faktycznego (nie)uczestnictwa.

Kolejne wskazania padają na brak wystarczającej informacji o wydarzeniach (32,8%) i nadmiar organizowanych wydarzeń w ramach sektora (32,5%), ale jak wskazują wartości odsetek, ich znaczenie ma być – w odczuciu reprezentantów instytucji – znacznie mniej istotne. Jako najmniej ważne wskazuje się na czynniki zależne bezpośrednio od samych instytucji, tj. ceny biletów (7,6%), nieciekawki charakter oferty (10,6%) oraz nieatrakcyjne terminy organizacji wydarzeń (13,2%).

TABELA 64

Przyczyny braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych w opinii przedstawicieli sektora (dane w %)

Przyczyny braku uczestnictwa	%
Brak potrzeby uczestnictwa	75,8
Brak wystarczającej informacji o wydarzeniach	32,8
Nadmiar organizowanych przez różne podmioty / instytucje wydarzeń kulturalnych	32,5
Trudności komunikacyjne / związane z dojazdem	26,5
Nieatrakcyjna infrastruktura instytucjonalna	15,9
Nieatrakcyjne terminy organizacji wydarzeń	13,2
Niedostosowana do odbiorcy, nieciekawa oferta	10,6
Zbyt wysoki koszt uczestnictwa	7,6

Interesujący jest rozkład zróżnicowań oceny przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych ze względu na kilka czynników. Najbardziej wyraźnie dzieli sektor przekonanie o braku wystarczającej informacji o wydarzeniach (tabela 65). Jest ono na przykład bardzo rozpowszechnione w Trójmieście (48% wskazań), ale znacznie słabiej obecne poza rdzeniem metropolii (17,8%)²³⁰. Ten problem doskwiera też częściej instytucjom niepublicznym²³¹, a dodatkowo tym o małych budżetach²³² i krótszym stażu. Można więc zakładać, że organizacje o nieustabilizowanej pozycji w ramach sektora muszą intensywnie konkurować o odbiorcę, a dotarcie do niego z informacją o ofercie jest trudne. Tę tezę wzmacniają dane empiryczne, z których wynika, że instytucje o podobnych charakterystykach, tj. trójmiejskie²³³, niepubliczne, młode i niepo-

²³⁰ $\chi^2 = 29,97$; $df = 1$; $p < 0,01$.

²³¹ $\chi^2 = 13,08$; $df = 3$; $p < 0,01$.

²³² $\chi^2 = 8,42$; $df = 3$; $p = 0,04$.

²³³ $\chi^2 = 23,75$; $df = 1$; $p < 0,01$.

siadające dużych budżetów²³⁴, borykają się ze zjawiskiem nadmiaru organizowanych wydarzeń.

TABELA 65

Przyczyny braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na kluczowe zmienne niezależne (dane w %).

Przyczyny braku uczestnictwa	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	>2004	mikro	mały	średni	duży
Brak potrzeby uczestnictwa	74,0	<u>77,6</u>	79,3	70,8	<u>85,0</u>	75,0	<u>78,0</u>	73,2	70,2	<u>82,3</u>	74,4	80,0
Brak wystarczającej informacji o wydarzeniach	<u>48,0</u>	17,8	18,5	37,7	37,5	<u>45,0</u>	28,3	<u>38,0</u>	38,6	<u>45,2</u>	34,9	17,5
Nadmiar organizowanych przez różne podmioty / instytucje wydarzeń kulturalnych	<u>46,0</u>	19,1	32,6	30,8	<u>37,5</u>	32,5	28,3	<u>37,3</u>	24,6	<u>40,3</u>	37,2	17,5
Trudności komunikacyjne / związane z dojazdem	<u>26,7</u>	26,3	26,1	25,4	27,5	<u>30,0</u>	22,6	<u>31,0</u>	31,6	27,4	<u>32,6</u>	17,5
Nieatrakcyjna infrastruktura instytucjonalna	<u>20,7</u>	11,2	12,0	<u>20,0</u>	17,5	10,0	11,9	<u>20,4</u>	21,1	<u>22,6</u>	18,6	7,5
Nieatrakcyjne terminy organizacji wydarzeń	12,0	<u>14,5</u>	14,1	13,1	<u>15,0</u>	10,0	10,7	<u>16,2</u>	<u>17,5</u>	12,9	<u>14,0</u>	10,0
Niedostosowana do odbiorcy, nieciekawa oferta	<u>14,0</u>	7,2	5,4	10,0	15,0	<u>20,0</u>	8,2	<u>13,4</u>	5,3	12,9	<u>14,0</u>	2,5
Zbyt wysoki koszt uczestnictwa	<u>8,7</u>	6,6	3,3	4,6	<u>20,0</u>	15,0	6,3	<u>9,2</u>	<u>8,8</u>	1,6	<u>4,7</u>	2,5

²³⁴ $\chi^2 = 7,84$; $df = 3$; $p = 0,05$.

W Trójmieście, częściej niż poza rdzeniem metropolii, podkreśla się problem nieatrakcyjnej oferty instytucjonalnej²³⁵. Są to wyniki zaskakujące, zważywszy dynamiczny rozwój infrastruktury kulturalnej, przede wszystkim w Gdańsku, i ogromne zaniedbania w tym obszarze na wsi. Poza Trójmiastem większym problemem są: brak potrzeby uczestnictwa oraz nieatrakcyjne terminy organizacji wydarzeń. O ile ten pierwszy wątek łatwo wyjaśnić (analizujemy tę kwestię powyżej), drugi również nie nastrocza interpretacyjnej trudności. Nie jest to jednak różnica statystycznie istotna. Warto natomiast podkreślić, że poza Trójmiastem dominacja czynnika, jakim jest brak motywacji do uczestnictwa jest dużo bardziej wyraźna niż w rdzeniu metropolii.

Przyczyny braku uczestnictwa częściej dostrzegają podmioty prywatne – dotyczy to niemal wszystkich badanych powodów braku aktywności, a najsilniejszy, a do tego statystycznie istotny, związek widać, gdy badane są koszty uczestnictwa²³⁶. Są one niemal nieistotne w podmiotach publicznych i NGO-sach, ale dostrzega je co piąty prywatny podmiot komercyjny.

Trudną w interpretacji kwestię nieatrakcyjnej oferty instytucjonalnej w Trójmieście tłumaczyć może wysoki wskaźnik określających tę przyczynę jako istotną wśród młodych organizacji. Nieatrakcyjność należałoby w tym przypadku utożsamiać z generalną trudnością dostępu do infrastruktury.

W ujęciu dynamicznym zauważalna jest niejednorodna zmiana w postrzeganiu przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych (tabela 66). Połowa z nich uważana jest za mniej, połowa też za bardziej istotną niż w pomiarze z 2012 roku (porównanie z danymi z 2017 roku).

Rośnie znaczenie problemu braku wystarczającej informacji o wydarzeniach, co spędza sen z powiek zarządzającym instytucjami, w szczególności specjalistów od działań promocyjnych.

²³⁵ $\chi^2 = 4,39$; $df = 1$; $p = 0,02$.

²³⁶ $\chi^2 = 15,96$; $df = 3$; $p < 0,01$.

Może to być powodowane także silnym poczuciem chaosu informacyjnego wśród potencjalnych uczestników instytucjonalnego życia kulturalnego. Bardziej paląca jest też kwestia nadmiaru wydarzeń i niedostosowania oferty do oczekiwań odbiorców. Nie ma więc jednoznacznej zmiany kierunku przyczyn (nie)uczestnictwa – trudnościami, które mają wynikać z nadmiaru towarzyszy... niedomiar warunkowany źle skrojoną pod potrzeby uczestników ofertą.

TABELA 66

Przyczyny braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017) (dane w %).

Przyczyny braku uczestnictwa	Średnia Gdańsk 2012	Średnia Trójmiasto 2017	Trend
Brak potrzeby uczestnictwa	77,3	74,0	▼
Brak wystarczającej informacji o wydarzeniach	36,9	48,0	▲
Nadmiar organizowanych przez różne podmioty / instytucje wydarzeń kulturalnych	35,5	46,0	▲
Trudności komunikacyjne / związane z dojazdem	36,9	26,7	▼
Nieatrakcyjna infrastruktura instytucjonalna	18,4	20,7	▲
Nieatrakcyjne terminy organizacji wydarzeń	12,1	12,0	▼
Niedostosowana do odbiorcy, nieciekawa oferta	6,4	14,0	▲
Zbyt wysoki koszt uczestnictwa	13,5	8,7	▼

Syntetyczna miara, jaką jest skala postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w ofercie instytucjonalnej, potwierdza przedstawione wyżej dane (tabela 67)²³⁷. Jej użycie pozwala też na bardziej kla-

²³⁷ Różnice są istotne statystycznie ze względu na (1) lokalizację podmiotu: $t(291,175) = -4,13$; $p < 0,01$; (2) staż instytucjonalny: $t(299) = -2,58$; $p = 0,01$ oraz (2) budżet organizacji: $F(3,198) = 3,75$; $p = 0,01$.

rowne przedstawienie różnic w obrębie województwa (tabela 68)²³⁸. W podregionie trójmiejskim, wraz z podregionem gdańskim i podregionem starogardzkim, skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w ofercie instytucjonalnej jest wyraźnie różna – i jest to różnica istotna statystycznie – w stosunku do podregionu słupskiego i podregionu chojnickiego.

TABELA 67

Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na kluczowe zmienne niezależne.

	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa	<u>2,50</u>	1,80	1,26	1,48	<u>1,99</u>	1,46	1,94	<u>2,39</u>	2,18	<u>2,45</u>	2,3	1,55

TABELA 68

Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale terytorialnym według NTS.

	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	słupski	starogardzki
Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa	<u>2,5</u>	2,24	1,42	1,23	2,1

Znacząco niższe wartości wskaźników w peryferyjnych obszarach województwa sugerują odmienne modele instytucjonalnego życia kulturalnego, ze szczególnym naciskiem na słabsze nasyce-
nia ofertą kulturalną w „interiorze”. To właśnie czynniki powiązane

²³⁸ $F(4,153) = 9,92; p < 0,01$.

z nasyceniem ofertą kulturalną, takie jak trudności w informowaniu o wydarzeniach, czy ich znaczna liczba, są dominującymi uwarunkowaniami trudności w prowadzeniu działań instytucjonalnych w Trójmieście. Dodatkowym wsparciem dla takiego wyjaśnienia jest wyższe nasilenie skali postrzeganych przyczyn (nie)uczestnictwa w mieście w stosunku do obszarów wiejskich (tabela 69)²³⁹.

TABELA 69

Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na miasto i wieś.

	Typ miejscowości	
	miasto	wieś
Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa	<u>2,28</u>	1,83

²³⁹ $t(192,583) = 2,61$; $p < 0,01$.

POMORSKIE INSTYTUCJE
A (NIE)UCZESTNICY W PERSPEKTYWIE
POSZERZENIOWEJ

POMORSKIE INSTYTUCJE A (NIE)UCZESTNICY W PERSPEKTYWIE POSZERZENIOWEJ

Z diagnozy regionalnych kontekstów poszerzania pola kultury wyłania się ciekawy, choć zróżnicowany i niejednoznaczny obraz postrzegania przez pomorskie instytucje kultury uczestników – i pośrednio także (nie)uczestników – a także ich relacji z nimi. Pytaliśmy przedstawicieli sektora między innymi o percepcję odbiorców oferty kulturalnej. Wątek ten dotyczy szerszego zagadnienia, jakim jest związek między nadawcami i odbiorcami, w tym także tymi potencjalnymi, a także przekształcającymi się rolami jednych i drugich. W perspektywie poszerzenia pola kultury widoczne jest faktyczne, lub przynajmniej powinnościovę, przeistaczanie się odbiorcy w uczestnika, czy nawet współtwórcę działań kultury. Poprzez dialog z odbiorcą nadawca staje się partnerem, gotowym (lub postulującym gotowość) do zmian oferty kulturalnej, form czy treści, a nawet zakresów działania. Proces poszerzania pola kultury odnosi się bezpośrednio między innymi do obszaru odbioru: dostęp do kultury powinien być łatwiejszy, a uczestnicy włączani we współtworzenie wydarzeń kulturalnych²⁴⁰.

Strategie tworzenia stabilnej relacji instytucji z uczestnikami kultury, a także poszerzania jej odbiorców, są jednak zróżnicowane. Jeśli chodzi o charakter relacji z odbiorcą, mówi się, z jednej strony,

²⁴⁰ S. Czarnecki [et al.], *op. cit.*, s. 18.

o elitarnym modelu oświeceniowym, którego celem jest „wychowywanie” czy „tworzenie nawyku” u odbiorcy, z drugiej zaś – o egalitarnej formule budowania relacji z odbiorcą jako autonomiczną i twórczą jednostką²⁴¹. Warto przyjrzeć się wynikom naszych badań z perspektywy postaw w stosunku do odbiorców, a także lokowaniu publiczności i instytucji w tej relacji. O tym mówią nam, przynajmniej pośrednio, odpowiedzi na pytania nie tylko dotyczące percepcji odbiorców, ale i sposobów definiowania grup docelowych, obszarów działania podmiotu, postrzeganych problemów, przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych oraz postaw w stosunku do koncepcji poszerzonego pola kultury. Autopercepcja podmiotów kultury oraz opis odbiorców i zakładanych grup docelowych, a także ich cech ujawnia postawę w stosunku do tych drugich. Jaka jest rola każdej ze stron tej relacji, kto jest w centrum, czy brana jest pod uwagę elastyczność i wsłuchanie się w potrzeby i preferencje (potencjalnych) odbiorców? To główne pytania, na które odpowiedzi możemy spróbować poszukać w wynikach badań.

Badanie percepcji odbiorców oferty kulturalnej kieruje nas także w stronę tych, którzy z niej nie korzystają i których nie widać w statystykach uczestnictwa w ofercie instytucjonalnej²⁴². (Nie)uczestnicy podejmują szereg różnorodnych aktywności, które nie są zagospodarowywane przez instytucje kultury, co dostarcza argumentu o pozornym charakterze braku uczestnictwa w kulturze. Trzeba przy tym pamiętać, że uczestnictwo w kulturze postrzega się dziś nie tylko przez pryzmat kultury kanonicznej, tj. tej zapośredniczonej instytucjonalnie, jego wymiarami są też praca zawodowa, sport i aktywność rekreacyjno-towarzyska²⁴³.

Odbiorców oferty kulturalnej rzadko wyodrębnia się w instytucjach ze względu na kompetencje uczestników. Widać to szcze-

²⁴¹ *Ibid.*, s. 21.

²⁴² Zob. A. Bachórz [et al.], *Punkty styczne...*

²⁴³ *Ibid.*, s. 43–60.

gólnie w przypadku placówek publicznych, które częściej niż inne typy podmiotów wskazywały mieszkańców w ujęciu terytorialnym jako adresatów swoich działań. Koresponduje to jednocześnie z zauważalnym skupieniem się podmiotów kultury w przestrzeni lokalnej i mikrolokalnej. To właśnie lokalny odbiorca w mieście, osiedlu, w miasteczku, na wsi jest adresatem działań, często realizowanych w przestrzeni publicznej, w bliskim i niejednorazowym kontakcie²⁴⁴.

W definiowaniu tego, kto jest odbiorcą działań instytucjonalnych, na uwagę zasługuje natomiast kategoria „wszyscy”²⁴⁵. Tak nazwana grupa docelowa może oznaczać realizowanie szeregu różnego rodzaju aktywności dla zróżnicowanych zbiorowości, głównie przez instytucje dysponujące dużym budżetem i o dużych możliwościach organizacyjnych. Kategoria „wszyscy” często jednak pojawia się w innym kontekście w raportach i publikacjach dotyczących uczestnictwa w kulturze. O „wszystkich” mowa jest w dość powszechnych sytuacjach, w których odbiorcę trzeba pozyskać, czy nawet o niego walczyć. Kategoria ta wydaje się wtedy wygodna z punktu widzenia sektora kultury ze względów pragmatycznych: pomaga w efektywnym pozyskaniu jak największej publiczności, co wiąże się także z „presją frekwencji”, tak ważnej w systemie dotacyjnym²⁴⁶.

„Wszyscy” mogą być kategorią przydatną także z tego względu, że oczekują, znów oczami podmiotów kultury, „lekkiej” i niezbyt wymagającej oferty. Działania dla „wszystkich” nie są ryzykowne, a ich scenariusz jest względnie przewidywalny. Dodatkowo skierowanie uwagi na „wszystkich” nie wymaga od instytucji dokładniejszego rozpoznawania cech odbiorców. Ta taktyka idzie w parze z realizacją pomysłów na organizowanie cyklicznych iwentów, skierowanych

²⁴⁴ S. Czarnecki [et al.], *op. cit.*, s. 21.

²⁴⁵ Zob. A. Bachórz, K. Stachura, *W poszukiwaniu...*, s. 14–16.

²⁴⁶ M. Krajewski, F. Schmidt, *Raport z II etapu badań w ramach projektu „Animacja / edukacja. Możliwości i ograniczenia edukacji i animacji kulturowej w Polsce”*, Kraków 2014, s. 88–89.

do masowej publiczności²⁴⁷. „Wszyscy” to także „normalsi”, „średniacy”, czyli najczęściej ci, do których dość łatwo dotrzeć, którzy nie są, w przeciwieństwie do „wykluczonych” czy „uprzywilejowanych”, pod różnymi względami tak wymagający²⁴⁸.

Warto także spojrzeć na uwarunkowania i konsekwencje społeczne działań skierowanych do „wszystkich”. W kontekście poszerzania pola kultury „wszyscy” kojarzą się z otwartością, inkluzywnością, integracją społeczną, czy nawet tworzeniem twórczych, opartych na różnorodności wspólnot. Zwracają na to uwagę animatorzy zajmujący się działaniami z obszaru edukacji kulturowej. Pozostaje jednak pytanie, czy efekty, głównie społeczne, działań skierowanych do „wszystkich” są zamierzone, czy są (mogą być) jedynie efektem „ubocznym”, wydarzającym się niejako „przy okazji”? A może służą temu, by być „na pokaz”, w związku z wymaganiami polityki kulturalnej, której ambicje wykraczają poza działania *stricto* kulturalne? Z badań wynika, że instytucje kultury są coraz mniej chętne do realizacji zadań poza polem kultury, co wskazuje na poczucie jego „przeładowania”²⁴⁹.

W analizowaniu kategorii „wszyscy” nie można pominąć specyfiki środowisk miejskich, wiejskich i małomiasteczkowych. „Wszyscy” pojawiają się tutaj ze względów praktycznych: liczby mieszkańców oraz możliwości i środków instytucji. To może tłumaczyć, dlaczego trójmiejskie instytucje częściej przygotowują ofertę bardziej sprofilowaną, dostosowaną do specyficznych zainteresowań odbiorców, podczas gdy propozycje podmiotów spoza Trójmiasta nastawiają się zasadniczo na „zagospodarowanie” dwóch grup demograficznych – najmłodszej (dzieci i młodzież) i najstarszej (seniorzy). Zresztą to właśnie mieszkańcy wsi i małych miast bardzo często

²⁴⁷ S. Czarnecki [et al.], *op. cit.*, s. 21.

²⁴⁸ Por. M. Krajewski, F. Schmidt, *Raport z II etapu...*, s. 52–53.

²⁴⁹ Zob. np. M. Krajewski, *Zmiany w kulturze (głos w dyskusji)*, [w:] *Transformacja pola kultury. Modele działań i strategie adaptacji*, opr. K. Stachura, P. Zbieranek, Gdańsk 2015, s. 8.

są odbiorcami miejskiej, nierzadko sprofilowanej oferty, pozytywnie przez nich ocenianej oraz uznawanej za pożądaną, atrakcyjną i wartościową.

Co może zaskakiwać w trakcie lektury wyników badań, to fakt, że prawie 3 na 4 przedstawicieli instytucji uważa, że publiczność jest dobrze przygotowana do korzystania z oferty instytucjonalnej. Analizując dane z Gdańska w 2012 roku i Trójmiasta w 2017 roku, zauważamy niewielką, ale pozytywną zmianę w ocenie odbiorców przez instytucje kultury. Taka opinia na temat kompetencji społecznych i kulturowych umożliwiających kontakt z kulturą wynika najpewniej z powolnej transformacji postaw przedstawicieli podmiotów kultury w stosunku do odbiorców. W pozytywnej ocenie publiczności wyróżniają się instytucje z krótkim stażem, nieformalne i o niewielkich budżetach. Zapewne związane jest to z dobrym, bliskim kontaktem z odbiorcą, będącym w oczach instytucji współpracującym partnerem w tworzeniu kultury. Instytucje kultury są także ogólnie zadowolone ze swojej działalności, w tym także z działań i postawy w stosunku do odbiorców. Podmioty generalnie dobrze oceniają swoją otwartość na zgłaszane przez publiczność potrzeby.

Skoro jest tak dobrze z oceną kompetencji odbiorców, pozytywną postawą w stosunku do nich, a także relacją z nimi, to dlaczego w rankingu trudności tak wysoką pozycję zajmują kontakty z publicznością? Trudność w dotarciu do odbiorców jest trzecim najważniejszym problemem zgłaszanym w sektorze kultury, zaraz po kwestiach finansowych i trudnościach formalnoprawnych. Skoro instytucje nie uważają braku wiedzy o odbiorcach za znaczącą trudność, to być może problem, według badanych, leży w nieskorej do uczestnictwa publiczności? A może do zmiany dochodzi w instytucjach, coraz bardziej refleksyjnych i stawiających na profesjonalizację działalności? Brak zainteresowania odbiorców ofertą instytucji jest szczególnie problematyczny na terenach wiejskich oraz tych dysponujących średnimi budżetami, o których można by powiedzieć, że wpadły w pułapkę średniego rozwoju. To te instytucje

mają największy problem z modyfikowaniem formuły, systematycznym „wsluchiowaniem się” w publiczność i reagowaniem na zmiany. Odczuwanie problemów na wsiach może wskazywać też na niedopasowanie struktur instytucjonalnych do faktycznego modelu funkcjonowania sektora kultury na tych terenach.

Brak zainteresowania po stronie odbiorców należy także łączyć z kwestią działań rozpoznawczych realizowanych przez instytucje. Ponad połowa podmiotów nie korzysta z badań i analiz, tymczasem potrzeba diagnozy wydaje się znacząca, szczególnie gdy podmioty chcą się zmienić w celu lepszego dopasowania do potrzeb uczestników. Aby to rozpoznanie potencjalnego odbiorcy nie odbywało się jedynie intuicyjnie, potrzebne są zasoby, nie tylko finansowe²⁵⁰.

Według instytucji (nie)uczestnik nie bierze udziału w ofercie kulturalnej przede wszystkim dlatego, że nie ma takiej potrzeby. Patrząc na tę sytuację z perspektywy podmiotów kultury, podlegających procesowi ciągłych przekształceń, taka postawa potencjalnych odbiorców nie musi być oczywista, jednoznaczna i stała. Ważną kwestią jest pytanie o stosunek instytucji do tak opisywanego przez nie stanu rzeczy oraz o ich cele i ambicje. Czy instytucje chcą lub mają za zadanie (związane choćby z ich celami statutowymi) bardziej wsluchiwać się w potrzeby i oczekiwania mieszkańców, czy może brak potrzeb odbiorców przyjmują za pewnik i pozostają bierne? Myślenie instytucji w kategoriach „braku potrzeby uczestnictwa” wynika z trudnych doświadczeń, związanych z wieloma, często nieudanymi próbami dotarcia do potencjalnych odbiorców. Na pewno także ma to związek z ciągle jeszcze silnym odczuciem barier w dostępie do tradycyjnych form kultury instytucjonalnej wielu kategorii i środowisk społecznych.

W rdzeniu metropolii odsetek opinii o braku potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych w ciągu pięciu lat nieznacznie zmalał. Silniej ta przyczyna braku uczestnictwa odczuwana jest

²⁵⁰ M. Krajewski, F. Schmidt, *Animacja / edukacja. Możliwości i ograniczenia edukacji i animacji kulturowej w Polsce. Raport końcowy*, Kraków 2014, s. 54–58.

w „interiorze”, wśród podmiotów starszych i z małym budżetem. Wiąże się to prawdopodobnie z trudnościami w przekształcaniu instytucji w celu docierania do (nie)uczestników, nawiązywania z nimi relacji oraz dopasowywania oferty do ich preferencji. Brak potrzeby uczestnictwa mieszkańców zauważają też częściej podmioty komercyjne, które być może nie biorą pod uwagę czynników ekonomicznych, mających wpływ na podejmowanie decyzji o różnych formach instytucjonalnego angażowania się w kulturę. Podmioty komercyjne są także często sprofilowane, co z jednej strony stanowi ich zasób, czy też swego rodzaju przewagę konkurencyjną, a z drugiej może stanowić barierę w angażowaniu odbiorców.

Z perspektywy instytucji ważną przyczyną braku uczestnictwa jest niedobór informacji o wydarzeniach. Dotykamy tym samym problemu aktywności komunikacyjno-promocyjnej, która jest ważnym elementem działalności wszystkich podmiotów w sektorze kultury. Znaczenie tego aspektu wzrasta, a pomimo angażowania zasobów podmiotów nie zauważa się pozytywnej zmiany na tym polu. Największe trudności mają instytucje w Trójmieście. Rosnąca liczba inicjatyw i – paradoksalnie – także kanałów informacyjnych sprawia, że informacja błędnie, staje się niezauważana, ginie w natłoku innych. Mniejsze podmioty muszą jeszcze wziąć pod uwagę deficyt zasobów, które pozwalałyby na efektywne komunikowanie oraz trudności w zaistnieniu w gęstej sieci sektora kultury. Z punktu widzenia potencjalnych uczestników działania komunikacyjno-promocyjne mogą wyglądać chaotycznie.

Chociaż wydaje się, że w podmiotach sektora kultury nadal za główną przyczynę absencji odbiorców uważa się brak potrzeb, instytucje coraz bardziej krytycznie oceniają swoją rolę w tym procesie. (Nie)uczestnik coraz częściej lokowany jest w centrum uwagi i działalności instytucji. Pytanie, na które przynajmniej na razie nie mamy jednoznacznej odpowiedzi, dotyczy tego, czym spowodowana jest ta zmiana. Czy wynika to z narzucania instytucjom reguł i mechanizmów funkcjonowania w poszerzonym polu kultury? Czy jest to rodzaj wewnętrznej potrzeby związanej z instytucjonalną misją

bądź strategią? A może mamy po prostu do czynienia ze stopniowym dostosowywaniem się do wymogów, warunków i konieczności zewnętrznych, „czuciem” logiki poszerzenia i jej znaczenia, nie tylko kulturowego, ale i społecznego?

Ważną, jeśli nie najważniejszą kwestią, jest to, kogo w praktyce dotyka poszerzanie pola kultury. Czy w jego logice odnajdują się – a może raczej należałoby zapytać, czy są odnajdywani – wszyscy (nie)uczestnicy? Czy nieobecni są obecni w refleksji przedstawicieli podmiotów kultury? Jeśli relacja z człowiekiem będzie stawała się istotna, kierując działania podmiotów kultury w kierunku filozofii mającej swoje korzenie w animacji kulturowej, ściśle związanej z upodmiotowieniem, jest szansa, że będziemy mogli mówić o bardziej inkluzywnym charakterze zjawisk poszerzeniowych. Nie da się tego osiągnąć bez systemowej współpracy różnych sektorów, co zresztą jest nieuniknionym elementem tego procesu, szczególnie zauważanym i względnie pozytywnie ocenianym przez podmioty kultury.

WYMIARY
POSZERZANIA
POLA KULTURY

WYMIARY POSZERZANIA POLA KULTURY

POTENCJAŁ POSZERZENIOWY INSTYTUCJI

Podsumowaniem całego opracowania jest rozdział zawierający ustalenia dotyczące stosunku przedstawicieli pomorskiego sektora kultury do zjawisk mieszczących się w ramach tego, co określiliśmy w 2012 roku jako poszerzenie pola kultury. Chcielibyśmy podkreślić, że ten rozdział jedynie syntetyzuje różne wątki dotyczące tematyki poszerzeniowej. Wierzymy, że tym sposobem udaje się nam przekonać Czytelnika, że pod pojęciem poszerzenia pola kultury rozumiemy różne formy aktywności i relacji z innymi organizacjami, które szczegółowo opisujemy we wcześniejszych częściach tekstu. Takie wprowadzenie do kończącego analizę rozdziału pozwala spojrzeć na prezentowane tu dane w należytym im szerszej perspektywie.

Potencjał poszerzeniowy instytucji kultury badamy w tym miejscu przede wszystkim przez pryzmat stosunku sektora do czterech tez o poszerzaniu pola kultury, akcentujących różne wymiary tego procesu. Dotyczą one, w kolejności:

1. perspektywy budowania partnerstw międzysektorowych;
2. skali wykorzystywania narzędzi kulturalnych przez podmioty spoza sektora kultury;
3. skłonności instytucji do budowania relacji partycypacyjnych, opartych na modelu dialogicznym oraz
4. stosunku instytucji do realizacji zadań wykraczających poza tradycyjne ramy kulturalne.

Wszystkie badane wymiary poszerzenia generalnie oceniane są pozytywnie, tzn. badani identyfikują się z nimi, co do zasady zgadzając z brzmieniem poszczególnych tez (tabela 70). Najpełniejsza jest identyfikacja z przekonaniem o konieczności budowania partnerstw z podmiotami spoza sektora kultury. Nieznacznie rzadziej reprezentanci pomorskiego sektora kultury zgadzają się co do sensowności wykorzystywania narzędzi kulturalnych przez instytucje z innych sektorów (np. organizacje pomocowe) oraz potrzeby dialogowania z publicznością i dostosowywania oferty do jej oczekiwań.

TABELA 70

Stosunek do poszerzania pola kultury

Tezy o poszerzaniu pola kultury	Średnia
Podmioty / instytucje kultury powinny w większym stopniu wchodzić w partnerstwa z podmiotami / instytucjami spoza sektora kultury, aby realizować wspólne cele.	4,52
Instytucje spoza obszaru kultury powinny w swej działalności w większym stopniu wykorzystywać narzędzia artystyczne / kulturalne.	4,44
Podmioty / instytucje kultury powinny wchodzić w dialog z odbiorcą, przystosowując ofertę do jego oczekiwań.	4,38
Podmioty / instytucje kultury powinny wychodzić poza swe tradycyjne funkcje i realizować nowe zadania, na przykład na polu polityki społecznej.	3,86

Zdecydowanie mniej chętnie respondenci chcą przystać na to, by to oni sami (instytucje kultury) działali także na innych polach (ostatnia z czterech podanych tez). Prawdopodobnie jest tak dlatego, że podmioty z sektora kultury, realizujące znaczną liczbę działań, czują, że nie mają zasobów (czasowych, finansowych, kadrowych i nie tylko) do wypełniania dodatkowych zadań. Być może na pytanie o powód takiego stanu rzeczy należałoby udzielić innych odpowiedzi – wymagałoby to jednak osobnego komentarza.

Wprawdzie generalnie panuje zgoda odnośnie tego, by budować partnerstwa instytucjonalne wychodząc poza sektor kultury, ale bardziej skłonne są do tego instytucje o krótkim stażu²⁵¹ (tabela 71). Wynika to, co podkreślamy w innych kontekstach w tekście, z większej otwartości instytucji, które są po prostu nowe i które powstały w czasach dekompozycji zarówno samej logiki kanonu kultury, jak i modeli zarządzania instytucjami. Młodym stażem podmiotom łatwiej jest działać bez oparcia o dawne reguły prowadzenia działań sektorowych. Widać to zresztą analizując różnice wartości średnich w przypadku kolejnych trzech tez. Nowe organizacje łatwiej adaptują się do zmieniających się reguł gry, przynajmniej na poziomie deklaracji (dotyczy to np. przekonania o wysokiej randze narzędzi kulturalnych²⁵²).

Ocena poszerzania pola kultury różnicuje się też w przypadku lokalizacji podmiotów, jeśli chodzi o potencjał dialogiczności z odbiorcami. Tu wyraźnie bardziej skłonne do tego są podmioty spoza Trójmiasta²⁵³. Wynika to prawdopodobnie z bliższego kontaktu, jaki można budować w mniejszych ośrodkach oraz bardziej oddolnego modelu funkcjonowania instytucji kultury. W Trójmieście natomiast instytucje chętniej akceptują model działania organizacji z pola kultury poza sektorem (nie jest to jednak zależność statystycznie istotna).

W podmiotach prywatnych silniejsza jest tendencja do tego, by opowiadać się za wykorzystywaniem narzędzi kulturalnych poza sektorem kultury²⁵⁴, zaś w instytucjach publicznych najbardziej wyraźna jest skłonność do dostosowywania oferty do oczekiwań odbiorców²⁵⁵. Można jednak sądzić, że jest to deklaracja mająca

²⁵¹ $t(265,685) = -1,98$; $p = 0,05$.

²⁵² $t(274,674) = -1,97$; $p = 0,05$.

²⁵³ $t(294) = 3$; $p < 0,01$.

²⁵⁴ $F(3,241) = 3,63$; $p = 0,01$.

²⁵⁵ $F(3,108) = 6,29$; $p < 0,01$.

charakter postulatyczny, w mniejszym zaś stopniu stanowi odzwierciedlenie stanu faktycznego.

TABELA 71

Stosunek do poszerzania pola kultury w podziale na kluczowe zmienne niezależne

Tezy o poszerzaniu pola kultury	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Podmioty / instytucje kultury powinny w większym stopniu wchodzić w partnerstwa z podmiotami / instytucjami spoza sektora kultury, aby realizować wspólne cele.	4,49	<u>4,55</u>	4,37	4,58	4,56	<u>4,60</u>	4,44	<u>4,61</u>	4,59	4,49	4,49	<u>4,60</u>
Instytucje spoza obszaru kultury powinny w swej działalności w większym stopniu wykorzystywać narzędzia artystyczne / kulturalne.	<u>4,45</u>	4,43	4,39	4,34	<u>4,69</u>	4,62	4,35	<u>4,53</u>	<u>4,58</u>	4,26	4,50	4,47
Podmioty / instytucje kultury powinny wchodzić w dialog z odbiorcą, przystosowując ofertę do jego oczekiwań.	4,21	<u>4,55</u>	<u>4,67</u>	4,39	4,35	3,74	4,32	<u>4,44</u>	4,38	<u>4,55</u>	4,36	4,51
Podmioty / instytucje kultury powinny wychodzić poza swe tradycyjne funkcje i realizować nowe zadania, na przykład na polu polityki społecznej.	<u>3,96</u>	3,75	3,76	3,92	<u>4,21</u>	3,49	3,82	<u>3,91</u>	3,70	3,77	3,80	<u>3,92</u>

Budżet instytucji nie różnicuje w sposób statystycznie istotny oceny procesów poszerzeniowych. Warto jednak zauważyć, że im większym budżetem dysponuje podmiot, tym chętniej identyfikuje się z tezą o wychodzeniu poza sektor kultury jako elemencie strategii instytucjonalnej. Być może jest to efektem dużego zakresu jakościowego podejmowanych działań (możliwego dzięki pokaźnym środkom finansowym, by je realizować), także poza tradycyjnie rozumianymi ramami sektorowymi.

Teza o konieczności podejmowania dialogu i formatowania oferty z uwzględnieniem potrzeb odbiorców cieszy się większym uznaniem nie tylko poza Trójmiastem²⁵⁶, ale też generalnie na terenach wiejskich²⁵⁷, w szczególności w podregionie chojnickim i słupskim (tabela 72 i 73).

TABELA 72

Stosunek do poszerzania pola kultury w podziale terytorialnym według NTS

	NTS				
	trójmiejski	gdański	chojnicki	słupski	starogardzki
Podmioty / instytucje kultury powinny wchodzić w dialog z odbiorcą, przystosowując ofertę do jego oczekiwań.	4,21	4,59	<u>4,77</u>	4,68	4,16

TABELA 73

Stosunek do poszerzania pola kultury w podziale na miasto i wieś

	Typ miejscowości	
	miasto	wieś
Podmioty / instytucje kultury powinny wchodzić w dialog z odbiorcą, przystosowując ofertę do jego oczekiwań	4,26	<u>4,72</u>

²⁵⁶ $F(4,155) = 5,19$; $p < 0,01$.

²⁵⁷ $F(1,294) = 13,21$; $p < 0,01$.

Prawidłowość ta jest jednak tylko do pewnego stopnia zgodna z logiką podziału regionu na część centralną i peryferyjną, bowiem wyniki wskaźnika w podregionie gdańskim są bliższe raczej specyfice peryferiów niż centrum, a wskaźnik w podregionie starogardzkim jest bardziej „centrowy” niż ten w podregionie trójmiejskim.

Kluczowe dla tego opracowania ustalenia dotyczą dynamiki zmian, jeśli chodzi o stosunek do procesów poszerzania kultury (tabela 74). Płynie z nich kilka bardzo ważnych wniosków. Po pierwsze, generalna ocena procesów poszerzeniowych się poprawiła. Badani lepiej oceniają zjawiska, które wpisują się w logikę poszerzenia, prawdopodobnie faktycznie silniej się z nimi identyfikując w 2017 niż w 2012 roku (porównanie dotyczy Gdańska i Trójmiasta). Po drugie, zauważalny jest wyłom w tym trendzie, polegający na większej niechęci do realizacji zadań poza polem kultury (co tłumaczyliśmy wcześniej). Po trzecie, największa zmiana dotyczy kwestii związanych z instytucjonalnym networkingiem, czyli tradycyjnie największej bodaj bolączki, nie tylko sektora kultury, ale w ogóle zinstytucjonalizowanego życia publicznego w Polsce.

TABELA 74

Stosunek do poszerzania pola kultury w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017)

Tezy o poszerzaniu pola kultury	Średnia Gdańsk 2012	Średnia Trójmiasto 2017	Trend
Podmioty / instytucje kultury powinny w większym stopniu wchodzić w partnerstwa z podmiotami / instytucjami spoza sektora kultury, aby realizować wspólne cele.	4,23	4,55	▲
Instytucje spoza obszaru kultury powinny w swej działalności w większym stopniu wykorzystywać narzędzia artystyczne / kulturalne.	4,32	4,47	▲
Podmioty / instytucje kultury powinny wchodzić w dialog z odbiorcą, przystosowując ofertę do jego oczekiwań.	4,05	4,21	▲
Podmioty / instytucje kultury powinny wychodzić poza swe tradycyjne funkcje i realizować nowe zadania, na przykład na polu polityki społecznej.	4,09	4,01	▼

WYMIARY POSZERZANIA POLA KULTURY W REGIONIE

W celu podsumowania przeprowadzonej analizy, został wygenerowany ogólny indeks poszerzenia pola kultury, złożony z czterech składowych (w podpunktach podane zmienne, które weszły w zakres danego indeksu).

1. Indeks działalności poszerzeniowej:

- a) współpraca z instytucjami kulturalnymi, społecznymi oraz edukacyjnymi;
- b) aktywizacja młodzieży;
- c) wsparcie dla osób chorych / starszych;
- d) działalność na rzecz równouprawnienia i tolerancji;
- e) przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i rewitalizacja społeczna obszarów zmarginalizowanych;
- f) integracja mieszkańców i budowanie kapitału społecznego;
- g) budowanie /kultywowanie tożsamości mniejszości regionalnych, etnicznych i narodowych.

2. Indeks współpracy wewnątrzsektorowej:

- a) z publicznymi,
- b) z obywatelskimi (fundacje / stowarzyszenia),
- c) z indywidualnymi artystami,
- d) z niesformalizowanymi grupami artystycznymi,
- e) z firmami / działaniami komercyjnymi.

3. Indeks współpracy międzysektorowej:

- a) z radami dzielnic / sołectwami,
- b) ze spółdzielniami / wspólnotami mieszkaniowymi,
- c) ze szkołami / przedszkolami,
- d) z ośrodkami pomocy społecznej,
- e) z instytucjami naukowymi,
- f) z fundacjami / stowarzyszeniami,
- g) z przedsiębiorstwami prywatnymi.

4. Indeks oceny zmian poszerzeniowych:

- a) **TEZA O POSZERZENIU NR 1.** Podmioty / instytucje kultury powinny w większym stopniu wchodzić w partnerstwa z podmiotami / instytucjami spoza sektora kultury, aby realizować wspólne cele.
- b) **TEZA O POSZERZENIU NR 2.** Instytucje spoza obszaru kultury powinny w swej działalności w większym stopniu wykorzystywać narzędzia artystyczne / kulturalne.
- c) **TEZA O POSZERZENIU NR 3.** Podmioty / instytucje kultury powinny wchodzić w dialog z odbiorcą, przystosowując ofertę do jego oczekiwań.
- d) **TEZA O POSZERZENIU NR 4.** Podmioty / instytucje kultury powinny wychodzić poza swe tradycyjne funkcje i realizować nowe zadania, na przykład na polu polityki społecznej.

Dane zostały zmodyfikowane w taki sposób, by zarówno dla indeksu głównego, jak i miar składowych przybierać wartości z zakresu od 0 do 1. Interpretacja wyników jest więc maksymalnie uproszczona. 0 oznacza brak potencjału poszerzeniowego w danym obszarze, a 1 – pełną realizację potencjału poszerzeniowego.

Wartości wskaźników w każdym przypadku przekraczają 0,5 (tabela 75). Można więc przyjąć, że potencjał poszerzeniowy jest ponadprzeciętny w każdym z wyróżnionych obszarów. Wartość ogólnego indeksu poszerzenia pola kultury wynosi 0,675, a na ten wynik mają wpływ, w kolejności, wartości średniego wskaźnika: indeks oceny zmian poszerzeniowych, indeks współpracy wewnątrzsektorowej, indeks współpracy międzysektorowej oraz indeks działalności poszerzeniowej.

Te wyniki oznaczają, że poszerzenie pola kultury jest procesem, z którym instytucje się identyfikują, natomiast wolniej przebiega proces adaptacji do zmieniających się realiów funkcjonowania w sektorze kultury – dotyczy to przede wszystkim faktycznie podejmowanych przez podmioty działań.

TABELA 75

Syntetyczne miary poszerzania pola kultury (skala 0–1)

Wskaźniki poszerzenia	Średnia
Ogólny indeks poszerzenia pola kultury	0,675
Indeks działalności poszerzeniowej	0,569
Indeks współpracy wewnątrzsektorowej	0,700
Indeks współpracy międzysektorowej	0,589
Indeks oceny zmian poszerzeniowych	0,845

W kontekście niniejszego opracowania warto podkreślić, że nie ma statystycznie istotnych różnic między rdzeniem metropolii a pozostałą częścią województwa, jeśli chodzi o wszystkie wymiary poszerzenia. Są one wprawdzie w czterech przypadkach nieznacznie wyższe w Trójmieście (poza indeksem współpracy międzysektorowej), ale nie ma podstaw, by w oparciu o tak niewielkie zróżnicowania stwierdzać istnienie trendu. Paradoksalnie więc, mimo licznych zróżnicowań wewnętrznych, cały region rozwija się w sposób zrównoważony, jeśli chodzi o aspekty poszerzania pola kultury.

Instytucje o krótkim stażu lepiej oceniają procesy poszerzeniowe²⁵⁸, ale nie przeważają nad swoimi starszymi odpowiednikami, jeśli chodzi o realizację aktywności mieszczących się w logice poszerzeniowej (tabela 76). Może to wynikać z ograniczeń strukturalnych, jakim podlegają młode instytucje i /lub braku warunków bądź zasobów do bardziej aktywnej działalności i rozwijania sieci relacji międzyinstytucjonalnych. W mniejszej skali z takimi problemami borykają się instytucje o większych budżetach, co znajduje przełożenie na przewagę w podejmowaniu działań mieszczących się w spektrum poszerzania pola kultury²⁵⁹. Równocześnie jednak,

²⁵⁸ $t(286,183) = -2,54$; $p = 0,01$.

²⁵⁹ Budżet instytucji różnicuje w sposób statystycznie istotny (1) ogólny indeks poszerzenia pola kultury: $F(3,198) = 4,82$; $p < 0,01$; (2) indeks współpracy

co bardzo ważne, nie towarzyszy temu lepsza ocena procesów poszerzeniowych.

TABELA 76

Syntetyczne miary poszerzania pola kultury w podziale na kluczowe zmienne niezależne

Wskaźniki poszerzenia	Metropoli- talność		Typ podmiotu				Staż instytucji		Budżet instytucji			
	3M	poza 3M	P	O	PK	PN	< 2003	> 2004	mikro	mały	średni	duży
Ogólny indeks poszerzenia pola kultury	<u>0,680</u>	0,670	<u>0,697</u>	0,680	0,652	0,628	0,673	<u>0,678</u>	0,643	0,679	0,704	<u>0,737</u>
Indeks działalności poszerzeniowej	<u>0,580</u>	0,557	<u>0,617</u>	0,562	0,521	0,529	<u>0,572</u>	0,565	0,574	0,588	<u>0,635</u>	0,596
Indeks współpracy wewnątrzsektorowej	<u>0,714</u>	0,683	0,698	<u>0,707</u>	0,673	0,706	<u>0,700</u>	0,696	0,608	0,700	<u>0,729</u>	0,698
Indeks współpracy międzysektorowej	0,574	<u>0,605</u>	<u>0,654</u>	0,598	0,524	0,478	<u>0,599</u>	0,580	0,541	0,581	0,622	<u>0,713</u>
Indeks oceny zmian poszerzeniowych	<u>0,854</u>	0,837	0,813	0,860	<u>0,890</u>	0,83	0,824	<u>0,870</u>	0,849	<u>0,855</u>	0,830	0,850

Podobny paradoks zauważyć można analizując dane w podziale na typ podmiotu. Instytucje publiczne są aktywne w przestrzeni działań poszerzeniowych²⁶⁰, ale oceniają ją gorzej niż

wewnątrzsektorowej: $F(3,197) = 10,27$; $p < 0,01$ oraz (3) indeks współpracy międzysektorowej: $F(3,197) = 9,13$; $p < 0,01$.

²⁶⁰ $F(3,106) = 3,09$; $p = 0,03$. Różnice są statystycznie istotne także w przypadku współpracy międzysektorowej: $F(3,296) = 11,93$; $p < 0,01$.

wszystkie inne typy instytucji²⁶¹. Dla zobrazowania tej niekonsekwencji warto podkreślić, że o ile najwyższy wskaźnik działalności poszerzeniowej uzyskują instytucje publiczne, a najniższy podmioty prywatne komercyjne, o tyle układ w indeksie oceny zmian poszerzeniowych jest odwróceniem miary obrazującej skalę działalności. Zgodnie z tą prawidłowością podmioty prywatne komercyjne są najbardziej pozytywnie nastawione względem ewolucji w kierunku poszerzania pola kultury, a instytucje publiczne cechuje pod tym względem największy sceptycyzm. Te wnioski z pewnością wymagają nie tylko osobnego komentarza, ale i dalszych studiów empirycznych.

W ujęciu dynamicznym (tabela 77) zauważalny jest wzrost wartości wskaźnika indeksu głównego i 3 z 4 indeksów składowych (z wyjątkiem indeksu współpracy wewnątrzsektorowej – faktyczny brak różnic).

TABELA 77

Syntetyczne miary poszerzania pola kultury w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017)

Tezy o poszerzaniu pola kultury	Średnia Gdańsk 2012	Średnia Trójmiasto 2017	Trend
Ogólny indeks poszerzenia pola kultury	0,654	0,680	▲
Indeks działalności poszerzeniowej	0,530	0,580	▲
Indeks współpracy wewnątrzsektorowej	0,715	0,714	—
Indeks współpracy międzysektorowej	0,565	0,574	▲
Indeks oceny zmian poszerzeniowych	0,809	0,854	▲

Najbardziej wyraźna zmiana, a zarazem jedyna, która jest istotna statystycznie, dotyczy oceny procesów poszerzeniowych. Generalnie można z pewną ostrożnością wnioskować, że tendencja w zakresie rozwijania się modelu kultury w regionie w oparciu o ideę poszerzenia jest rosnąca.

²⁶¹ $F(3,212) = 3,33$; $p = 0,02$.

POSZERZANIE POLA KULTURY...:
PĘKNIĘCIA, NIECIĄGŁOŚCI
I ZASKOCZENIA

POSZERZANIE POLA KULTURY W WARUNKACH REGIONALNEGO ZRÓŻNICOWANIA: PĘKNIĘCIA, NIECİĄGŁOŚCI I ZASKOCZENIA

W myśleniu i pisaniu o kulturze naszego regionu da się wyróżnić kilka paradoksów i trudnych pytań, na które nie znajdujemy jednoznacznej odpowiedzi. Już samo określenie „kultura Pomorza” czy „kultura pomorska” pokazuje pewną ambiwalencję. Czy jest bowiem „coś”, co można by nazwać kulturą pomorską i przyporządkować temu zestaw cech, wydarzeń, aktów twórczych itp., które stanowiłyby kulturowy wyróżnik regionu, tworzyłyby fundament jego tożsamości, z czym wspólnota (społeczność?) regionalna by się identyfikowała? A może raczej mamy do czynienia z „kulturą w regionie”, traktowaną jako heterogeniczna, zróżnicowana (historycznie i współcześnie) oraz wielotożsamościowa „skarbnica” czy też zasób wartości, z którego mieszkańcy mogą swobodnie czerpać, konstruując swoje tożsamości? Wbrew pozorom nie jest to dylemat tylko akademicki czy teoretyczny. Odpowiedź na to pytanie skutkuje konkretnymi decyzjami i wyborami, podejmowanymi przez władze publiczne, instytucje kultury, środowiska artystyczne, animatorów i regionalistów. Ma to też swoje konsekwencje w edukacji oraz w szeroko rozumianej „pracy tożsamościowej”.

Niewątpliwie sytuacja zróżnicowania treści i zasobu kulturowego związana jest z tym, co się na Pomorzu stało w XX wieku, kiedy to przerwany został, trwający od setek lat, proces tworzenia

lokalnego uniwersum kulturowego. Skutki tego nie są jednak wcale jednoznaczne. Z pewnością funkcjonuje ugruntowany (w nauce, ale też w szerokich kręgach społecznych) pogląd, że nasz region (a już szczególnie odnosi się to do województwa pomorskiego) jest wielokontekstowo zróżnicowany pod względem kulturowym. Składa się na to kilka elementów²⁶².

Po pierwsze, zróżnicowanie to uwarunkowane jest historycznie, bowiem w skład obecnego województwa wchodziły części, które w dalszej i całkiem nieodległej przeszłości wchodziły w skład różnych organizmów państwowych, miały odmienną kulturę prawną, inaczej przebiegały w nich procesy etniczne, oddziaływały na nie różne centra kulturowe i cywilizacyjne itp. Innymi słowy, pomorska wielokulturowość ma silne korzenie historyczne. Po drugie, w naszym województwie w specyficzny sposób przebiegała powojenna socjogeneza. Mamy tu bowiem i tzw. powiaty dawne, gdzie struktura ludności jest niekiedy bardzo trwała. Ale zaraz obok są tzw. powiaty nowe (dawna prowincja Pommern, Prusy Wschodnie czy teren b. Wolnego Miasta Gdańska), gdzie powojenne ruchy migracyjne sprawiły, że ukształtowały się tu zupełnie nowe społeczności. Ale, po trzecie, zarówno powiaty dawne, jak i nowe są również bardzo zróżnicowane między sobą. W sensie społeczno-kulturowym inny profil prezentuje np. powiat bytowski, a inny sztumski. Inna jest też sytuacja w starogardzkim i np. puckim.

Można więc powiedzieć, że wszystko zależy od „perspektywy”, dystansu czy też stopnia uogólnienia. Równie uprawniony (ugruntowany) jest sąd, że Pomorze (nasze województwo) wyróżnia się jako całość wśród innych regionów Polski, jak i twierdzenie, że jest ono wewnętrznie zróżnicowane pod względem: społecznym, kulturowym, językowym, etnograficznym, tożsamościowym itp.

²⁶² Szerzej o tym zob. C. Obracht-Prondzyński, *Pomorska wielokulturowość: niewykorzystane potencjały czy potencjalne ryzyka?*, [w:] *Pomorska debata o kulturze: kultura na pograniczu – pogranicza kultury*, red. C. Obracht-Prondzyński, K. Kulikowska, Gdańsk 2014, s. 17–75.

Widać to także na przykładzie samej metropolii, która jest czwartym elementem wyróżniającym nasz region. Paradoks polega na tym, że Gdańsk jest ośrodkiem metropolitarnym o bardzo dawnej marce, ale jednocześnie metropolia trójmiejska jest wytworem bardzo młodym, XX-wiecznym, w pełni wykształconym dopiero po II wojnie światowej. Co więcej, stale ewoluuje, co w konsekwencji sprawia, że od Trójmiasta przechodzimy konsekwentnie do modelu policentrycznego „siedmiogrodu”. Jednocześnie jest to jedyna metropolia w Polsce, która jest także wewnętrznie zróżnicowana, bo łączy w sobie zarówno powiaty-miasta „stare” (należące przed wojną do Polski – Gdynia, Wejherowo itp.), jak i powiaty-miasta „nowe” (Gdańsk, Sopot, dawne powiaty Gdańsk-Wyżyny i Gdańsk-Niziny)²⁶³.

Aspektów związanych z wewnętrznym zróżnicowaniem kulturowym i społecznym naszego regionu można z pewnością podawać więcej. Paradoks jednak polega na tym, że wnioski płynące z różnych badań wskazują, że... wcale tak specyficzni, odmienni i zróżnicowani nie jesteśmy. Badania socjologiczne stają więc niekiedy w opozycji do ugruntowanych sądów i przekonań, tudzież do analiz przeprowadzanych przez historyków, etnologów czy kulturoznawców.

Oto w raporcie podsumowującym wyniki kolejnych *Diagnoz Społecznych* oraz innych badań, odnoszących się do naszego regionu, w kontekście uczestnictwa w kulturze zapisano:

Pomorska specyfika uczestnictwa w kulturze nie odbiega od uwarunkowań ogólnopolskich. Relatywnie lepsze wskaźniki kulturalnej partycypacji zauważalne są w podregionie trójmiejskim. Najaktywniejszymi uczestnikami życia kulturalnego są dobrze wykształceni przedstawiciele klasy średniej z większych ośrodków miejskich. Na przestrzeni kilkunastu lat

²⁶³ Zwracaliśmy na to uwagę między innymi w ekspertyzie: *Włączenie i rozwój kapitału społecznego OM*, diagnoza wykonana w ramach prac nad strategią rozwoju Gdańskiego Obszaru Metropolitarnego do 2030 r. (autorzy: K. Stachura, T. Grabowski, C. Obracht-Prondzyński), Gdańsk 2015.

poprawiły się możliwości konsumpcyjne Polaków w zakresie uczestnictwa w kulturze, ale nie zwiększył się ilościowy udział Polaków w kulturze. Zmieniają się strategie i priorytety związane z różnymi formami uczestnictwa, czego nie odzwierciedlają w prosty sposób dane w badaniach kwestionariuszowych. (...) Jednocześnie **dane ilościowe o praktykach uczestnictwa w kulturze nie wyróżniają województwa pomorskiego na tle innych regionów Polski**. Przy projektowaniu regionalnej polityki publicznej w obszarze kultury i wypoczynku istotne byłoby nie tyle poszukiwanie specyfiki tych form aktywności na Pomorzu, co raczej prze-myślenie systemowych zmian, jakim podlega w ostatnich latach kultura w skali całego kraju²⁶⁴.

Wychodzi więc na to, że z jednej strony mamy dość silnie ugruntowane przeświadczenie o naszej specyfice i odmienności, ale z drugiej, przynajmniej niektóre badania aktywności kulturalnej pokazują, że nie odstawiamy od przeciętnego obrazu w skali ogólnopolskiej. Trochę bardziej skomplikowany jest obraz, jeśli spojrzymy na wymiar wewnątrzregionalny, a temu głównie były poświęcone badania nad pomorskim poszerzeniem pola kultury. Z jednej bowiem strony, jak pokazuje syntetyczny wskaźnik poszerzeniowy, obszar metropolitalny (rdzeń trójmiejski) nie odróżnia się znacząco względem tego, jak wygląda sytuacja w głębi regionu (czyli w tzw. „interiorze”). Pozwala to przynajmniej w tym aspekcie postawić znak zapytania nad tezą, że metropolia i „interior” żyją niejako innym rytmem kultury. To zresztą pokazuje również, że zjawisko „poszerzenia pola kultury” ma charakter uniwersalny i dotyczy zarówno instytucji wielkomiejskich, jak i tych z małych, lokalnych ośrodków.

Z drugiej jednak strony, jeśli przyjrzymy się bliżej konkretnym wskaźnikom, ujrzymy odmienności na skali „bardziej-mniej”, czy też „mocniej-słabiej”. Nawet jeśli nie będą to bardzo głębokie pęknięcia, to jednak sumaryczny obraz pokaże nam, że między metropolią a „interiorem” widać dość istotne różnice. Aby to unaocznnić, warto na kilka aspektów zwrócić uwagę.

²⁶⁴ C. Obracht-Prondzyński [et al.], *Warunki i jakość życia w województwie pomorskim. Raport z badań 2000–2015*, Gdańsk 2016, s. 173.

Pierwszą kwestią w badaniu ładu instytucjonalnego jest trwałość i stabilizacja dawnych podmiotów oraz dynamika powstawania nowych. Nasze badania pokazują, że o ile w metropolii prawie jedna trzecia instytucji powstała w ostatnich kilku latach, o tyle w „regionie” niemal tyle samo instytucji ma staż większy niż 25 lat (powstały przed 1991 r.). Można powiedzieć – region ceni stabilność, metropolia innowacyjność. Ale można też uznać, że w metropolii jest większy dostęp do zasobów organizacyjnych, ludzkich, finansowych i ideowych, co ułatwia kreowanie nowych podmiotów, podczas gdy w „interiorze” ten proces ma znacząco mniejszą dynamikę, głównie z racji bardziej ograniczonych możliwości. W jakiejś mierze potwierdzeniem tych tendencji jest charakterystyka zasobów kadrowych instytucji, w której widać znacząco częstsze korzystanie na obszarze pozametropolitarnym ze wsparcia wolontariuszy niż z płatnych współpracowników. I wcale nie wynika to z faktu, że w regionie ludzie chętniej pomagają i angażują się nieodpłatnie, lecz raczej świadczy o tym, że instytucje po prostu nie dysponują finansami, którymi mogłyby opłacać swoich współpracowników.

Posiadane zasoby rzutują również na zakres przestrzenny aktywności instytucji kultury. Oczywiście nie powinno dziwić, że podmioty działające w metropolii znacząco częściej angażują się w działania o wymiarze ponadregionalnym, ogólnopolskim czy też międzynarodowym. Wszak taka jest natura funkcjonowania środowisk wielkomiejskich. Uderza natomiast fakt, że niemałe grono instytucji z obszarów pozametropolitarnych również deklaruje, że realizuje swoje działania poza społecznością lokalną (wiejską, miejską czy powiatową). Na województwo wskazuje ponad 35% instytucji (więcej nawet niż w samej metropolii!), na Polskę – 32%, a na zagranicę – 19%. Wszystko to pozwala na weryfikację wcale nie tak rzadkiego stereotypu o zamknięciu lokalnych instytucji w „prowincjonalnym zaścianku”. Obserwacja, spotkania i dyskusje z lokalnymi animatorami wskazują na wręcz odwrotną tendencję – w warunkach skromnych zasobów i często przy małym doświadczeniu za wszelką cenę dążą oni do nawiązania szerszych kontaktów

i wyjścia poza lokalne podwórko. Tego też oczekują od nich mieszkańcy. Metropolia jest bardziej i mocniej otwarta na świat zewnętrzny, ale dystans w stosunku do „interioru” wcale nie jest tak duży, jak by się potocznie wydawało.

Tym, co niewątpliwie najbardziej różni metropolię i ośrodki położone poza nią, są kwestie finansowe. Kluczowym przy tym jest wskaźnik korzystania ze środków publicznych. Z jednej strony, podmioty z rdzenia metropolii korzystają z największej ich puli, co nie powinno dziwić, skoro tutaj usytuowane są dysponujące pokaźnymi budżetami publiczne instytucje kultury. Z drugiej jednak, instytucje metropolitarne mogą korzystać częściej np. z wpływów z działalności odpłatnej. Poza metropolią pieniądze publiczne stanowią główne „źródło utrzymania” instytucji kultury. Paradoksalnie, taka sytuacja wymusza też większą operatywność, pomysłowość i skuteczność w pozyskiwaniu innych funduszy, np. unijnych. Inaczej mówiąc, lokalni animatorzy w tzw. interiorze, dysponując znacząco mniejszymi środkami publicznymi, i będąc w o wiele większym stopniu na ten skromny zasób skazanymi, muszą wykonać dużą pracę, aby pozyskać dodatkowe finansowanie. Z danych empirycznych wynika, że są ze swojej operatywności zadowoleni, choć skala satysfakcji w tym obszarze jest zróżnicowana.

Mimo wszystko uzależnienie od środków publicznych rodzi pewne konsekwencje, o których wielokrotnie mogliśmy się przekonać, czy w czasie spotkań i dyskusji z animatorami, czy w trakcie badań. W małych ośrodkach miejskich i wiejskich możliwość „zmobilizowania” zasobów finansowych na większe przedsięwzięcia jest utrudniona choćby dlatego, że „konkurencja o sponsora” (a tych zawsze brakuje) toczy się z innymi sferami życia: sportem, pomocą społeczną, edukacją, życiem religijnym itp. To też oznacza, że większa jest presja na wychodzenie naprzeciw (a niekiedy wprost na schlebianie) gustom tych, którzy „dają kasę” (czy są to władze samorządowe, czy są to sponsorzy, czy też sami uczestnicy). Prowadzi to niekiedy do frustracji, o której animatorzy z lokalnych środowisk mogliby wiele opowiedzieć.

Jednocześnie w wyniku deficytu „wolnych środków” instytucje zmuszone są do intensywniejszego budowania koalicji i szukania partnerstw. Ponadto dużo zadań wykonywanych jest nieodpłatnie – lokalni animatorzy (także ci, którzy nie pracują w instytucjach) często podkreślają, że muszą być jednocześnie menedżerami, specjalistami od promocji, artystami, projektantami, konferansjerami itp. Nikt nigdy nie pokusił się o oszacowanie, jak znaczące środki finansowe zostały „zaoszczędzone” (nie wydane) przez instytucje w wyniku tego typu zaangażowania animatorów. Ale też właśnie w takich warunkach widać przemożną siłę oddziaływania procesów „poszerzania pola kultury”, co wymusza wchodzenie na nowe obszary aktywności, rozwijanie oferty, realizację nowych celów itp. Być może właśnie dlatego wskaźniki „poszerzeniowości” między metropolią a „interiorem” nie są tak znacząco odmienne. Jest to również jeden z powodów, dla których procesy poszerzeniowe wiążą się z pewnymi napięciami i ambiwalentnymi ocenami, o czym piszemy w innej części tego raportu.

Z powyższym zjawiskiem wiążą się pewne istotne koszty społeczne. Ich świadectwem są wyraźnie wyższe w regionie w stosunku do Trójmiasta wskaźniki nasilenia percepcji zjawisk negatywnych. Mówiąc inaczej – w społecznościach prowincjonalnych bariery, z jakimi zderzają się animatorzy, są odbierane jako „wyższe” i trudniejsze do pokonania. Mocniej również rzutują one na działalność instytucji. Jako kluczowe wskazywane są, obok problemów finansowych, także bariery formalnoprawne, brak zainteresowania ze strony odbiorców, braki w wiedzy o ich potrzebach, niskie kompetencje i problemy w zarządzaniu instytucjami itp. Bardzo podobny rejestr problemów przyniosły inne sondażowe badania nad funkcjonowaniem instytucji kultury w naszym województwie²⁶⁵.

²⁶⁵ A. Maliszewska, *Raport z badania ankietowego instytucji kultury oraz organizatorów ważniejszych wydarzeń kulturalnych województwa pomorskiego 2014 rok*, [b. m.] [b. r.], s. 11.

Co ważne, w naszych badaniach we wszystkich wskaźnikach poziom deklarowanych zjawisk negatywnych jest wyższy w regionie niż w Trójmieście. To najlepiej świadczy o tym, jak istotny dystans dzieli instytucje i organizacje z dwóch części województwa. Jednocześnie po raz kolejny okazuje się, że i „prowincji” daleko do spójności. Im dalej „w region”, tym poziom wskazań na problemy i bariery rośnie. W tym przypadku bliskość do rdzenia metropolii okazuje się być istotnym czynnikiem łagodzącym „ból działania”. Zwłaszcza gdy dotyczy to miast, bo generalnie poziom nasilenia zjawisk negatywnych jest znacząco wyższy na wsi niż w miastach – szczególnie zaś na tych wsiach, które są położone daleko od centrów administracyjnych, kulturalnych i ekonomicznych. Takie ośrodki są niejako podwójnie upośledzone.

Gdyby jednak odejść na chwilę od sfery kultury i problemów w funkcjonowaniu instytucji z tego sektora, to podobne stwierdzenia moglibyśmy odnieść do wielu innych obszarów funkcjonowania naszego województwa, np. dostępności transportowej, poziomu bezrobocia czy też wysokości przeciętnego wynagrodzenia. Różnicowania te rzutują na jakość życia mieszkańców Pomorza – po raz kolejny otrzymujemy empiryczne potwierdzenie braku spójności województwa, co powinno nieść określone skutki dla realizowanej polityki publicznej. Także zresztą w sferze kultury, z badań bowiem wynika, że właśnie dla instytucji w obszarze pozametropolitarnym (a szczególnie w środowiskach wiejskich) polityka kulturalna ma większe znaczenie, co pewnie wiąże się z ich większym uzależnieniem od decyzji władz samorządowych i środków publicznych. Dalszych badań wymagałoby jednak pogłębienie obrazu – jaka jest to polityka, jaka być powinna wedle wyobrażeń animatorów i pracowników instytucji kultury, i jakie powinny być jej priorytety. Z doświadczeń opierających się na współpracy animacyjnej jednoznacznie wynika, że powinna ona przede wszystkim nie tworzyć barier i politycznych czy też ideologicznych ograniczeń. W myśl zasady – jak już nie możecie pomóc, to chociaż nas nie blokujcie.

Poza finansami jeszcze jeden obszar zdaje się odgrywać istotną rolę w różnicowaniu stylów działalności instytucji w skali regionu. Idzie tu o grupy odbiorców oraz sieć współpracy. Instytucje spoza obszaru metropolii muszą być w o wiele większym stopniu „wszystkoidalne”, a więc mieć charakter bardziej uniwersalny i wypełniać więcej funkcji, w tym także tych o charakterze edukacyjnym. Nie powinno więc dziwić, że znacząco częściej deklarują one koncentrację na dzieciach i młodzieży jako głównym odbiorcy swojej oferty. W metropolii może ona być bardziej sprofilowana, co wiąże się również z tym, że występuje tu zdecydowana większa różnorodność środowisk, z którymi można współpracować i którym można swoją ofertę przedstawić.

Z naszych badań wynika, że żaden z subregionów pozametropolitarnych nie może się równać z Trójmiastem, jeśli idzie o współpracę ze środowiskiem artystycznym. Z drugiej jednak strony w „interiorze” o wiele istotniejsza jest dbałość o dziedzictwo, tożsamość i kulturę regionalną. Jeśli do tego dodamy różniące się (choć nie aż tak bardzo) wskaźniki dotyczące edukacji kulturalnej czy też działania na rzecz równouprawnienia i przeciwdziałania dyskryminacji, to zobaczymy, że dla instytucji i środowisk związanych z aktywnością kulturalną w metropolii i na terenach położonych w głębi regionu ważne są inne priorytety.

Co więcej, dają się zauważyć także dość istotne różnice pomiędzy poszczególnymi subregionami. Dotyczy to zresztą nie tylko obszarów aktywności, ale również skali działań i zakresu realizowanych projektów. Należy przy tym przypuszczać, że gdybyśmy zeszli na niższy poziom – powiatowy i gminny – to mozaika celów, preferowanych obszarów aktywności oraz zróżnicowanie intensywności działań jeszcze bardziej by się pogłębiły. Oto więc znajdujemy czytelne potwierdzenie utrzymującej się odmienności pomorskich środowisk lokalnych, uwarunkowanej czynnikami społecznymi, kulturowymi, etnicznymi, demograficznymi, ale też związanymi ze stylami życia czy bliskością względem głównego ośrodka metropolitarnego.

Gdyby spojrzeć na sytuację w sferze kultury z perspektywy instytucji i organizacji działających w małych, peryferyjnych ośrodkach, to można by określić ich sytuację następująco: mamy mniej zasobów (finansowych, kadrowych itp.), bardziej uzależnieni jesteśmy od pieniędzy publicznych, większy wpływ na nasze działania mają lokalne władze i ich polityka, mocniej doświadczamy negatywnych skutków i trudniej nam radzić sobie z barierami, ale też bardziej skłonni jesteśmy do współpracy, chętniej podejmujemy dialog, wytrwale zabiegamy o różnorodne środki, próbujemy tworzyć lepszą ofertę, docierając do różnych grup odbiorców, szczególnie zainteresowaniem otaczając młodzież i dzieci.

Taki obraz przeczy stereotypom o mniejszej aktywności, czy wręcz o marazmie kulturowym na prowincji. Różnice wynikają z koncentracji kluczowych instytucji, a w ślad za tym: oferty, ludzi i środków w rdzeniu metropolii. W „interiorze” aktywność kulturalna nie jest jednak wcale niższa, lecz przybiera specyficzne formy. Dodatkowo nasze badania pokazują, że subregiony są również zróżnicowane i niekiedy dystanse między nimi bywają większe niż między „interiorem” traktowanym całościowo a metropolią. Nie dotyczy to jednak wyłącznie sfery kultury. Gdybyśmy pod uwagę wzięli na przykład poziom aktywności obywatelskiej, przedsiębiorczości, świadczeń socjalnych itp., to wskaźniki byłyby podobne. Jest to dowodem na to, że w naszym województwie nie tylko na osi „interior” – metropolia mamy do czynienia z niekiedy głębokimi różnicami, lecz występują one również w obrębie tych dwóch obszarów. A jednocześnie, paradoksalnie, syntetyczne wskaźniki „poszerzeniowe” mają zbliżony poziom. Być może więc mamy do czynienia z podobną dynamiką zjawisk poszerzeniowych, tyle tylko, że nieco odmiennych?

WYKAZ TABEL I WYKRESÓW

WYKAZ TABEL

Tabela 1. Specyfikacja doboru próby w badaniu pomorskich instytucji kultury.....	17
Tabela 2. Stanowisko respondenta biorącego udział w wywiadzie.....	19
Tabela 3. Staż i budżet instytucji z podziałem na typ podmiotu (dane w %). Podkreślono najwyższe wskaźniki w ramach wyszczególnionych obszarów.....	50
Tabela 4. Charakterystyki zasobów kadrowych badanych podmiotów z uwzględnieniem zmiennych niezależnych.....	54
Tabela 5. Przestrzeń realizacji działań badanych podmiotów z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %).....	56
Tabela 6. Deklarowany teren prowadzonej działalności w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).....	57
Tabela 7. Źródła finansowania badanych podmiotów wraz z deklarowanym (uśrednionym) poziomem sfinansowanej z danego źródła działalności podmiotów.....	58
Tabela 8. Źródła finansowania badanych podmiotów w podziale na zmienne niezależne (dane w %).....	59
Tabela 9. Liczba źródeł dofinansowania z której korzystają badane podmioty / z wyróżnieniem źródeł dofinansowania publicznego / w podziale na zmienne niezależne (dane w %).....	61
Tabela 10. Deklarowane źródło finansowania w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).....	62
Tabela 11. Grupy odbiorców, do których instytucje adresują swoje działania (dane w % i liczbach bezwzględnych).....	66
Tabela 12. Najważniejsze grupy odbiorców w podziale na wartości kluczowych zmiennych niezależnych (dane w %).....	68

Tabela 13. Faktyczne obszary działalności badanych podmiotów (dane w %).....	71
Tabela 14. Najważniejsze obszary działań w podziale na kluczowe zmienne niezależne (dane w %).....	73
Tabela 15. Wybrane obszary działań w podziale terytorialnym według NTS (dane w %).....	77
Tabela 16. Faktyczne obszary działalności badanych podmiotów w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).....	79
Tabela 17. Skala działań organizacji w podziale na kluczowe zmienne niezależne (dane w %).....	82
Tabela 18. Skala działań organizacji w podziale terytorialnym według NTS oraz ze względu na typ miejscowości (dane w %).....	83
Tabela 19. Skala działań organizacji w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017, dane w %).....	84
Tabela 20. Częstotliwość wykorzystywania różnych kanałów komunikacji z odbiorcami w ciągu minionych 12 miesięcy w podziale na kluczowe zmienne niezależne (średnie).....	86
Tabela 21. Częstotliwość wykorzystywania różnych sposobów promocji w Internecie w podziale na kluczowe zmienne niezależne (średnie).....	89
Tabela 22. Korzystanie z różnych kanałów komunikacji i promocji w podziale na zmienne niezależne (średnie).....	90
Tabela 23. Korzystanie z różnych kanałów komunikacyjno-promocyjnych w podziale terytorialnym według NTS (średnie). Podkreślono najwyższe średnie w ramach zmiennych niezależnych.....	92
Tabela 24. Korzystanie z różnych kanałów komunikacyjno-promocyjnych w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017, średnie).....	93
Tabela 25. Deklaracje dotyczące realizacji istniejącej strategii / planu działania w praktyce (dane w %).....	95
Tabela 26. Obecność strategii / planu działania w pomorskich instytucjach kultury w podziale na zmienne niezależne (dane w %).....	96
Tabela 27. Korzystanie z badań i analiz w planowaniu i realizacji działalności wśród pomorskich instytucji w podziale na zmienne niezależne (dane w %).....	98
Tabela 28. Obecność strategii / planu działania w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017, dane w %).....	99
Tabela 29. Deklarowana częstotliwość współpracy badanych z innymi podmiotami z sektora kultury z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (średnie).....	120

Tabela 30. Deklarowane częstotliwość współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).....	121
Tabela 31. Deklarowana częstotliwość współpracy badanych z innymi podmiotami spoza sektora kultury z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (średnie).....	125
Tabela 32. Deklarowane częstotliwość współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).....	126
Tabela 33. Ocena współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).....	130
Tabela 34. Deklarowana ocena współpracy z innymi podmiotami z sektora kultury i spoza niego, z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %).....	130
Tabela 35. Deklarowane przyczyny współpracy badanych z innymi podmiotami z sektora kultury i spoza niego, z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %).....	132
Tabela 36. Deklarowane bariery współpracy badanych z innymi podmiotami z sektora kultury i spoza niego z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (dane w %).....	135
Tabela 37. Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach.....	143
Tabela 38. Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w podziale na kluczowe zmienne niezależne.....	145
Tabela 39. Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).....	146
Tabela 40. Ocena działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w podziale terytorialnym według NTS.....	147
Tabela 41. Uśredniony indeks działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach w podziale na kluczowe zmienne niezależne.....	148
Tabela 42. Uśredniony indeks działalności podmiotu / instytucji na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy na wskazanych polach, w podziale na kluczowe zmienne niezależne w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).....	149
Tabela 43. Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu.....	150

Tabela 44. Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne.....	152
Tabela 45. Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w Gdańsku i Trójmieście w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).....	154
Tabela 46. Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym według NTS.....	155
Tabela 47. Uśredniony indeks zjawisk mających negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne.....	157
Tabela 48. Uśredniony indeks zjawisk mających negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym według NTS.....	157
Tabela 49. Uśredniony indeks zjawisk mających negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym na miasto i wieś.....	158
Tabela 50. Zjawiska mające negatywny wpływ na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym na miasto i wieś.....	158
Tabela 51. Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu.....	159
Tabela 52. Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne.....	160
Tabela 53. Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym według NTS.....	162
Tabela 54. Dostrzegany wpływ polityk publicznych na funkcjonowanie podmiotu w podziale terytorialnym na miasto i wieś.....	162
Tabela 55. Postrzegane znaczenie polityk publicznych w obszarze kultury w podziale na funkcjonowanie podmiotu w podziale na kluczowe zmienne niezależne.....	163
Tabela 56. Postrzegane znaczenie polityk publicznych w obszarze kultury w podziale terytorialnym według NTS.....	164
Tabela 57. Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego w opinii przedstawicieli sektora kultury.....	164
Tabela 58. Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego w opinii przedstawicieli sektora kultury, w podziale na kluczowe zmienne niezależne.....	165
Tabela 59. Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego, w opinii przedstawicieli sektora kultury w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).....	167

Tabela 60. Stopień wsparcia dla instytucji kultury ze strony poszczególnych grup otoczenia społecznego, w opinii przedstawicieli sektora kultury w podziale na miasto i wieś	168
Tabela 61. Syntetyczna miara oceny postrzeganego stopnia wsparcia dla instytucji kultury, w opinii przedstawicieli sektora kultury w podziale na kluczowe zmienne niezależne	168
Tabela 62. Ocena przygotowania odbiorców wydarzeń kulturalnych do uczestnictwa w ofercie, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na kluczowe zmienne niezależne	170
Tabela 63. Ocena przygotowania odbiorców wydarzeń kulturalnych do uczestnictwa w ofercie, w opinii przedstawicieli sektora w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017)	171
Tabela 64. Przyczyny braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych w opinii przedstawicieli sektora (dane w %)	172
Tabela 65. Przyczyny braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na kluczowe zmienne niezależne (dane w %)	173
Tabela 66. Przyczyny braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017) (dane w %)	175
Tabela 67. Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na kluczowe zmienne niezależne	176
Tabela 68. Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale terytorialnym według NTS	176
Tabela 69. Skala nasilenia postrzeganych przyczyn braku uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, w opinii przedstawicieli sektora w podziale na miasto i wieś	177
Tabela 70. Stosunek do poszerzania pola kultury	192
Tabela 71. Stosunek do poszerzania pola kultury w podziale na kluczowe zmienne niezależne	194
Tabela 72. Stosunek do poszerzania pola kultury w podziale terytorialnym według NTS	195
Tabela 73. Stosunek do poszerzania pola kultury w podziale na miasto i wieś	195

Tabela 74. Stosunek do poszerzania pola kultury w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).....	196
Tabela 75. Syntetyczne miary poszerzania pola kultury (skala 0–1).....	199
Tabela 76. Syntetyczne miary poszerzania pola kultury w podziale na kłuczowe zmienne niezależne.....	200
Tabela 77. Syntetyczne miary poszerzania pola kultury w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017).....	201

WYKAZ WYKRESÓW

Wykres 1. Rok rejestracji /startu działalności podmiotu /instytucji (dane w %).....	49
Wykres 2. Rok rejestracji / startu działalności instytucji w podziale na miejsce działalności instytucji (dane w %).....	51
Wykres 3. Szacunkowy budżet podmiotu / instytucji w 2016 roku (dane w %).....	52
Wykres 4. Korzystanie ze wsparcia zewnętrznego przez podmioty działające w obszarze kultury (dane w %).....	53
Wykres 5. Liczba źródeł dofinansowania, z których korzystają badane podmioty (dane w %).....	60
Wykres 6. Deklarowana szacunkowa liczba projektów realizowanych w ciągu ostatnich 12 miesięcy działalności przez badane organizacje (dane w %).....	80
Wykres 7. Częstotliwość wykorzystywania różnych kanałów komunikacji z odbiorcami w ciągu minionych 12 miesięcy (średnie).....	85
Wykres 8. Częstotliwość wykorzystywania różnych sposobów promocji w Internecie (średnie).....	88
Wykres 9. Obecność strategii / planu działania w pomorskich instytucjach kultury. Deklaracje respondentów (dane w %).....	94
Wykres 10. Korzystanie z badań i analiz w planowaniu i realizacji działalności wśród pomorskich instytucji (dane w %).....	97
Wykres 11. Korzystanie z badań i analiz w planowaniu i realizacji działalności w Trójmieście i Gdańsku w ujęciu dynamicznym (lata 2012–2017, dane w %).....	100

Wykres 12. Zakres więzi współpracy wewnątrzsektorowej realizowanej przez badane podmioty (dane w %).....	118
Wykres 13. Częstotliwość współpracy badanych podmiotów z instytucjami z sektora kultury z uwzględnieniem ich typów (dane w %).....	119
Wykres 14. Zakres więzi współpracy międzysektorowej realizowanej przez badane podmioty (dane w %).....	122
Wykres 15. Częstotliwość współpracy badanych podmiotów z instytucjami spoza sektora kultury z uwzględnieniem ich typów (dane w %).....	123
Wykres 16. Współpraca wewnątrz- i międzysektorowa realizowana przez badane podmioty z podziałem na typ instytucji (średnie).....	127
Wykres 17. Współpraca wewnątrz- i międzysektorowa realizowana przez badane podmioty z podziałem na wielkość budżetu (średnie).....	128
Wykres 18. Współpraca wewnątrz- i międzysektorowa realizowana przez badane podmioty z podziałem na obszar funkcjonowania instytucji (średnie).....	128
Wykres 19. Ocena współpracy z innymi instytucjami (zarówno wewnątrz, jak i międzysektorowej) (dane w %).....	129
Wykres 20. Deklarowane przyczyny współpracy (dane w %).....	131
Wykres 21. Deklarowane przyczyny współpracy w ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).....	133
Wykres 22. Deklarowane bariery współpracy (dane w %).....	134
Wykres 23. Deklarowane bariery współpracy w porównawczym ujęciu dynamicznym: Gdańsk 2012 i Trójmiasto 2017 (dane w %).....	137
Wykres 24. Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy z uwzględnieniem typu podmiotu (średnie).....	138
Wykres 25. Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy z uwzględnieniem wielkości budżetu podmiotu (średnie).....	139
Wykres 26. Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy z uwzględnieniem stażu funkcjonowania podmiotu (średnie).....	140
Wykres 27. Liczba dostrzeganych przyczyn i barier współpracy z uwzględnieniem przestrzeni funkcjonowania podmiotu (średnie).....	140
Wykres 28. Ocena przygotowania odbiorców wydarzeń kulturalnych do uczestnictwa w ofercie w opinii przedstawicieli sektora (dane w %).....	169

Projekt „Pomorskie Poszerzenie Pola Kultury”

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura – Interwencje 2017”

Organizatorzy: Nadbałtyckie Centrum Kultury oraz Pomorskie Centrum Badań nad Kulturą UG

nadbałtyckie
centrum kultury
gdańsk

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

UNIwersytet Gdański

POMORSKIE
CENTRUM
BADAŃ
NAD KULTURĄ

Zespół projektowy: Monika Bąkowska-Łajming, Monika Czajkowska-Kostka, Dorota Hryniewicz, Joanna Krukowska, Cezary Obracht-Prondzyński, Piotr Zbieranek

Wsparcie realizacyjne projektu: Weronika Damps, Weronika Kamińska, Anna Kobierowska, Kamil Neumann, Paulina Pawlak

Partnerzy: Instytut Kultury Miejskiej, Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Kaszubski w Gdańsku, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Oddział w Bytowie, Kwidzyńskie Centrum Kultury

Instytut
kultury
miejscowej

Partner medialny: „Dziennik Bałtycki”

**Dziennik
Bałtycki**

Nie mam wątpliwości, że raport został przygotowany rzetelnie i zgodnie z duchem narzędzi oraz technik badawczych zaliczanych do pola badań o charakterze ilościowym. Podjęte procedury badawcze, zastosowane narzędzia, a przede wszystkim komentarze i wnioski – większość z nich raczej o wydźwięku jakościowym – przekonują, że mamy do czynienia z przedsięwzięciem zniuansowanym i poprawnym metodycznie. (...) Raport przynosi wiele danych ilościowych oraz cenny zbiór ich interpretacji. Zestawienie ich z wynikami poprzednich badań nad sektorem kultury pozwala na uchwycenie dynamiki przemian tego pola: niejednoznacznej, a czasem wręcz zaskakującej. Rezultatem jest aktualny, potrzebny i skłaniający do refleksji nad polityką kulturalną – nie tylko w wymiarze regionalnym – zbiór wniosków.

dr hab. Waldemar Kuligowski, prof. UAM

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura – Interwencje 2017”

NADBAŁTYCKIE
CENTRUM KULTURY

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

POMORSKIE
CENTRUM
BADAŃ
NAD KULTURĄ

Partnerzy:

Instytut
kultury
miejskiej

ISBN: 978-83-945316-5-2

9 788394 531652

Partner Medialny:

Dziennik
Bałtycki